

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filozofická fakulta

Historický ústav

Diplomová práce

Republika, která přežila sebe samu.

Císaři julsko-klaudijské dynastie

a jejich vnitřní politika.

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Doležal, Ph.D.

Autor práce: Bc. Stanislav Cisarik

Studijní obor: HISn

Ročník: 2.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury, uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....

.....

Stanislav Cisarík

Na tomto místě chci především poděkovat svému vedoucímu práce, PhDr. Stanislavu Doležalovi, Ph.D., za veškeré rady, připomínky, trpělivost a čas, který mi věnoval v rámci psaní této práce. Také bych chtěl poděkovat rodině, přátelům za podporu. Speciální poděkování patří i Mgr. Michaele Býnové a Mgr. Petře Kyryanové.

Anotace

Tématem překládané diplomové práce jsou císařové julsko-klaudivské dynastie. Práce se věnuje jednotlivým krokům, které císařové první dynastie podnikli, aby proměnili stávající republikánské zřízení v tzv. principát. Hlavní otázkou je analýza vztahu jednotlivých císařů a společenských elit, především senátu. Na vztah císaře a senátu je nahlíženo ve dvou rovinách, a sice císař-senát jako celek a císař-senátoři jako jednotlivci. Práce se rovněž dívá na rozdělení jednotlivých provincií mezi moc senátu a moc císaře a případné zásahy do tohoto rozdělení. V neposlední řadě bude v práci rozebrán postoj císařů vůči jejich předchůdcům.

Annotation

The subject of the thesis are the Emperors of the Julio-Claudian dynasty. The author is dealing with steps that Emperors of the first dynasty took to change the current republican establishment in the so called principate. The main point is the relationship between the Emperors and the social elite, primarily the senate. On the relationship between the emperor and the senate is viewed in two levels, namely the emperor and the senate as whole and the emperor and the senators as individuals. The thesis also analyses the dividing of the roman Provinces between the power of the senate and the power of the emperor as well as the intervention in this dividing. The attitude of the Emperors towards their ancestors is also part of the work.

Obsah

Úvod	7
1. Augustus (27 př. n. l. – 14 n. l.)	14
1.1 Defínice Augustova postavení	19
1.2 Úřady a volby na počátku císařství	22
1.3 Správa impéria	28
1.4 Augustus a senát	32
1.5 Konspirace proti císaři	36
1.6 Hledání nástupníka	41
2. Tiberius (14–37 n. l.)	48
2.1 Převzetí moci	48
2.2 Tiberius, senát a impérium	52
2.3 Nástupce	57
2.4 Přesun císařského dvora na Capri, Seianův pád (26-31 n. l.)	60
2.5 Poslední léta	64
3. Caligula (37–41 n. l.)	67
3.1 Převzetí moci	67
3.2 Caligulova politika	69
3.3 Provincie	72
3.4 Popravy, konfiskace, konspirace proti císaři	73
3.5 Caligula a senát na sklonku vlády	77
4. Claudius (41–54 n. l.)	81
4.1 Převzetí moci	81
4.2 Claudius a senát	85
4.3 Konspirace proti císaři	89
4.4 Impérium a provincie	92
4.5 Nástupce	95
5. Nero (54–68 n. l.)	98
5.1 Převzetí moci	98
5.2 Nero, úřady a senát	101
5.3 Provincie	104
5.4 Konspirace proti císaři	105
5.5 Konec vlády	108
Závěr	111
Seznam literatury a pramenů	115
Prameny	115
Literatura	117

Úvod

Období konce římské republiky a počátku císařství přirozeně přitahoval pozornost historiků. Za tento zájem může zejména odkaz, který po sobě jedinci, kteří řídili dějiny této doby, zanechali, zejména v podobě monumentálních staveb, které přežily až do dnešních dnů. Svůj na podíl zajímavosti mají zajisté také písemné, ikonografické a archeologické nálezy z této doby.

Autor se ve své bakalářské práci věnoval období krize římské republiky a svoji práci zakončil rozborem možností, které Oktavián mohl zvažovat poté, co zvítězil nad Markem Antoniem v bitvě u Aktia v roce 31 př. n. l. Autor využije poznatky ze své bakalářské práce, na kterou volně navazuje prací diplomovou.

Jádrem práce budou postavy pěti císařů julsko-klaudijské dynastie.¹ Autor se nejprve zaměří na okolnosti, které vedly k transformaci republiky v principát a využije rozdílů mezi oběma zřízeními pro jejich komparaci. Centrální otázkou bude analýza kroků, které první císařové podnikli, aby republikánský režim přeměnili s ohledem na vlastní požadavky a nutnost. Tímto způsobem autor vymezuje pojem vnitřní politika císařů. Pod označením vnitřní politika chápe autor dále také vztah císaře a společenských elit, především senátu. S tím souvisí také rozdělení jednotlivých provincií mezi senát a císaře.²

S ohledem na to, že se autor v práci věnuje vládě pěti císařů, lze předpokládat, že každý z nich bude mít vlastní koncepci vlády z hlediska ekonomického, vojenského a zahraničně-politického, ovlivněnou vlastními zkušenostmi, případně doporučeními ze strany poradců císaře či senátu. Autor také předpokládá, že císařové postupně začali otevřeně používat svoji moc mimo hranice, které stanovil Augustus. Tím narušili zdání republiky ve formě, v jaké ji první císař definoval.

Vztah mezi císařem a senátem bude zkoumán ve dvou rovinách – nejprve v obecné rovině vztahu císaře a senátu jako instituce. Následně bude autor analyzovat postoje vůči senátorům jako jednotlivcům, možnost senátorů svobodně vyjádřit svůj názor a s tím spojené akty milosrdenství, či krutosti ze strany císaře. Císař potřeboval jedince, kteří měli zkušenost a podíl na řízení státu. Znamená to ovšem, že je také císař musel respektovat. Nebo vytvářelo císařovo postavení prostor pro projevení opovržení

¹ Ve vztahu k celé dynastii bude autor používat tuto formu. Jména osob, názvy úřadů a lokací využije autor formy, které využívají autoři těchto prací: Václav BAHNÍK a kol., *Slovník antické kultury*, Praha 1974; Jan BURIAN – Pavel OLIVA, *Civilizace starověkého Středomoří*, Praha 1984.

² Názvy římských provincií autor označí pomocí kurzívy, ostatní geografické pojmy nechá běžným písmem.

vůči členům senátu? Byli mezi senátory jedinci, kteří patřili mezi blízké přátele císaře, a kteří prostřednictvím této vazby získávali významné funkce či jiná privilegia?

Důraz bude následně kladen na muže, nejčastěji členy senátu, kteří připravovali spiknutí s cílem císařova odstranění, nebo dokonce režimu, jehož symbolem císař byl. S ohledem na limity pramenů budou rozebrány pohnutky k takovým činům a cíle spiklenců. S tím přirozeně souvisí otázka obnovení republiky, ke které mohlo v několika případech za vlády císařů julsko-klaudijské dynastie dojít.

Důležitou součástí práce bude také změna kompetencí jednotlivých úřadů a vytvoření úřadů nových. Autor klade důraz zejména na vrcholný úspěch každé politické kariéry – konzulát. Bylo zastávání tohoto úřadu důležité pro císaře? Jak často ho vlastně císařové zastávali a z jakého důvodu? Sloužil jako odměna pro věrné senátory, nebo skrze zastávání konzulátů mohl také císař naznačit, o kom uvažuje jako o svém nástupci? Volba úředníků a možnost císaře a senátu zasáhnout do jejich volby poslouží k dalšímu pohledu na vztah císaře a senátorů. Autor se také zaměří na postupnou kumulaci politických funkcí v osobě císaře.

Někteří císaři uvažovali nad tím, že by skutečně obnovili republiku a vzdali se svého postavení a moci, kterou obdrželi od senátu. Ačkoliv byla tato idea pouze teoretická a žádný z císařů ji neuskutečnil, podrobí autor tyto situace analýze a bude uvažovat nad tím, jaká rizika a důsledky by takový krok mohl přinést. V takovém případě je nutné se podívat na okolnosti, které císaře vedly k úvaze nad příčinou tohoto kroku. Mohlo se jednat o politickou krizi, kterou způsobilo např. spiknutí senátorů nebo vzpoura legií. Bylo by možné předat vládu do rukou některého ze senátorů, kterého by daný císař považoval za dostatečně kompetentního?

Autor se také zamyslí nad tím, jakým způsobem určovali císaři své nástupce a také na vhodnost jednotlivých voleb. V případě, že císařem zvolený nástupce neměl dostatek politických zkušeností, aby převzal vedení impéria, povolil senát urychlení politické kariéry určeného nástupce, i za cenu toho, že by nástupce neprošel celým žebříčkem hodností? Existovaly okolnosti, které dovolily senátu nesouhlasit s volbou dalšího císaře? V takovém případě zůstává otázkou, jak senát v takovém případě postupoval.

Autor také bude zkoumat postoj jednotlivých císařů vůči svým předchůdcům, který se mimo jiné projevoval také v otázce, zda nový císař se senátem schválil posmrtné zbožnění³ či nikoliv.

Období konce republiky a začátku císařství, zejména osobám císařů, věnovalo své úsilí mnoho historiků. Z obecných prací, které se věnují celému období vlády julsko-klaudijské dynastie, lze jmenovat práce Jana Buriana⁴ a již zmíněnou publikaci tohoto autora, která vznikla ve spolupráci s Pavlem Olivou, práci Mary T. Boatwright⁵ či práce od skupiny historiků, podílející se na vydávání série *Cambridge Ancient History*.⁶ Autor také využil mimořádných prací, které se zaměřují na některé aspekty života pod vládou císařů jako role císaře ve státě.⁷ John Crook se zabýval postavením a významem císařova poradního sboru.⁸ Barbara Levick a John Richardson se věnovali správě římských provincií.⁹ Významnou je edice seznamu předních úředníků od 5. st. př. n. l. do konce Augustovy vlády (*Fasti Capitolini*) Atilia Degrassiho.¹⁰

Nejdůležitější sekci odborné literatury tvoří monografie, věnované jednotlivým císařům. Mezi těmi, kteří se věnovali císaři Augustovi, je nutné zdůraznit zejména práci Adriana Goldsworthyho, který se snažil vedle klasické biografické metody hledat i jiné přístupy k pochopení muže, který navždy změnil tvář římského impéria.¹¹ Mezi dalšími lze využít populárně vědeckou práci Wenera Ecka.¹² David Shotter se ve své obecněji zaměřené práci věnuje životu prvního císaře.¹³ Karl Galinsky ve své práci odpovídá na otázku, co může Augustus předat současnému čtenáři a proč by právě první císař a

³ Jedná se o proces, v rámci kterého byl panovník po své smrti povýšen mezi bohy. Mohl proběhnout jedině se svolením nového císaře a senátu. V případě schválení byl císaři vystrojen státní pohřeb, tělo spáleno. Podle tradice se měla duše císaře vznést do nebes, aby se připojila k bohům. Popel byl následně uložen v císařském mauzoleu. Zbožnění byla poslední oficiální pocta, kterou císař a senát mohl, avšak nemusel zesnulému císaři udělit. Zároveň tento akt sloužil jako reflexe císařovy vlády. V případě, že se choval vůči senátorům krutě, bylo možné automaticky předpokládat, že senát tuto poctu neschválí.

⁴ Jan BURIAN, *G. J. Caesar*, Praha 1963; TÝŽ, *Římské impérium*, Praha 1994.

⁵ Mary T. BOATWRIGHT – Daniel J. GARDOLA – Richard J. TALBERT, *The Romans: From Village to Empire. A History of Ancient Rome from Earliest Times to Constantine*, New York 2004.

⁶ Alan BOWMAN – Edward CHAMPLIN – Andrew LINTOTT (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustian Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008; Karl GALINSKY, (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, Cambridge 2007.

⁷ Geoffrey SUMI, *Ceremony and Power: Performing Politics in Rome between Republic and Empire*, Michigan 2005.

⁸ John CROOK, *Consilium Principis, Imperial Councils and Counsellors from Augustus to Diocletian*, Cambridge 1955.

⁹ Barbara LEVICK, *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook*, London 2000; John RICHARDSON, *Roman provincial administration, 227 BC to AD 117*, Bristol 2001.

¹⁰ Atilius DEGRASSI, *Fasti Capitolini*, Torino 1954.

¹¹ Adrian GOLDSWORTHY, *Augustus: First Emperor of Rome*, Yale 2014.

¹² Werner ECK, *Augustus a jeho doba*, Praha 2004.

¹³ David SHOTTER, *Augustus Caesar*, London 2005.

jeho kariéra měly být jedním z čtenářových předmětů zájmu.¹⁴ V rozsáhlé monografii popisuje Jochen Bleicken vzestup prvního císaře a jeho kariéru.¹⁵ Patricia Southern se zaměřuje na Augustův vzestup. Augusta prezentuje jako muže, který dokázal využít všech příležitostí, které se mu v životě naskytly. Veškeré reformy impéria vidí jako pragmatickou reakci na jednotlivé problémy. Moment, kdy Tiberius obdržel po Augustově smrti moc císaře, vidí jako vědomou rezignaci římských občanů a zejména senátu na obnovení republiky.¹⁶ Ronald Syme ve své práci dokumentuje období od vzestupu Gnaea Pompeia Magna (70. léta 1. st. př. n. l.) až do Augustovy smrti. O analýzu principátu se pokusil skrze jednotlivé vrstvy společnosti, kterým Augustus vládl. Augusta proto vidí jako vojenského despotu; jeho vládu pak jako revoluci nejen na poli rozdělení moci, ale také v sociální a ekonomické sféře.¹⁷ Kniha, editovaná Jonathanem Edmondsonem, se zaměřuje na různé aspekty Augustova života, vlády a života římské společnosti v Augustově době.¹⁸

Tiberiovi se obecněji věnoval David Shotter. Důraz klade na Tiberiův vzestup k moci a rozdíl mezi Augustovým a Tiberiovým pohledem na způsob vlády.¹⁹ Barbara Levick se věnovala zejména veřejným a politickým aspektům císařova života a fungování principátu za prvních dvou císařů v duchu Tacitových děl.²⁰ Robin Seager ukazuje, že se Tiberius sice snažil držet tradic, ale uvědomoval si význam pozice, kterou jako císař získal a principát byl v jeho době přijatelnější možností než obnovení republiky.²¹

Caligulovi a jeho obtížné snaze o udržení republikánského zřízení spolu s posilováním pravomocí císaře, které vedly k neustálému zhoršování vztahu císaře a senátu, se věnuje Aloys Winterling.²² Anthony Barrett poukazuje na to, že Caligulova chybná rozhodnutí byla způsobena hlavně jeho nezkušeností. Přesto Barrett vytvořil vyvážený obraz mladého císaře a snaží se vyvrátit podezření, že Caligula byl šílený, ale že jeho chování bylo způsobeno negativními zkušenostmi z dětství. Tato stránka se projevuje až poté, co se mladý císař vyléčil z nemoci na konci roku 37 př. n. l.

¹⁴ Karl GALINSKY, *Augustus: Introduction to the Life of an Emperor*, Cambridge 2012

¹⁵ Jochen BLEICKEN, *Augustus: The Biography*, London 2015.

¹⁶ Patricia SOUTHERN, *Augustus*, New York 2014².

¹⁷ Ronald SYME, *The Roman Revolution*, London 1960.

¹⁸ Jonathan EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009.

¹⁹ David SHOTTER, *Tiberius Caesar*, London 1992.

²⁰ Barbara LEVICK, *Tiberius the Politician*, London 1999.

²¹ Robin SEAGER, *Tiberius*, Oxford 2005.

²² Aloys WINTERLING, *Caligula: A Biography*, London 2011.

Caligulovu vládu do té doby Barrett považuje za návrat zlatého věku z dob Augustovy vlády.²³

Barbara Levick se zaměřuje na životu císaře Claudia, jeho způsob vlády, vliv císařových manželek a propuštěnců; vedle toho si klade otázku, jaký vztah měl císař se senátem a římskými občany.²⁴ Vládě Nerona a racionalitě kroků, které mladý císař podnikal, se věnuje Edward Champlin v tematicky orientovaných kapitolách. Champlin v těchto krocích vidí příčinu negativního obrazu v dochovaných pramenech.²⁵ Mirriam Griffin analyzuje principát za Nerona a roli císaře v tomto systému. K tomu přidává také otázku, do jaké míry byla jednotlivá císařská nařízení skutečně císařova a do jaké míry na Nerona měli vliv jeho rádci, nebo jaká událost vedla Nerona ke změně vlády na tyranii. Příčinu jeho pádu vidí v dosazení mladého a politicky nezkušeného umělce jako císaře.²⁶

Autor v práci taktéž využije články z odborných časopisů jako *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, *Latomus*, *Journal of Roman Studies*, *Classical Quarterly*.

Možnost studovat období vlády císařů julsko-klaudijské dynastie umožňují rozsáhlé prameny, které lze rozdělit podle jazyka, který jejich autor použil. U latinsky píšících autorů je nutné zdůraznit zejména Suetonia, který se věnoval jednotlivým biografickým císařům až do vlády císaře Domitiana. Do těchto biografických děl zahrnuje i Gaia Julia Caesara, kterého považuje za prvního císaře.²⁷ Dalším významným autorem je Tacitus, který ve svém díle *Annales*²⁸ nejprve krátce shrnuje dějiny Říma až do Augustovy smrti, následně se podrobně věnuje vládě císařů první dynastie. Toto dílo je neúplné, zápisky z let 37-47 n. l., tedy z vlády císaře Caliguly a počátku vlády císaře Claudia, se bohužel nedochovaly. Tacitus dále navazuje dílem *Historiae*, kterým navazuje na *Annales*. Obsahově se věnuje období od smrti císaře Nerona až do smrti císaře Domiciána.²⁹ Velleius Paterculus jako souputník Augusta a Tiberia popisuje v díle *Historia Romana*³⁰ dějiny od založení Říma až do vlády těchto dvou císařů. Z monumentálního díla Tita Livia *Ad urbe condita*³¹ se k vládě císaře Augusta

²³ Anthony BARRETT, *Caligula, the corruption of power*, London 1989.

²⁴ Barbara LEVICK, *Claudius*, Yale 1990.

²⁵ Edward CHAMPLIN, *Nero*, Harvard 2005.

²⁶ Mirriam GRIFFIN, *Nero: The End of a Dynasty*, Yale 1985.

²⁷ GAIUS SUETONIUS TRANQUILLUS, *Životopisy dvanácti císařů*, přel. Bohumil Ryba, Praha 1974.

²⁸ CORNELIUS TACITUS, *Letopisy*, přel. Antonín Minařík, Antonín Hartmann, Praha 1975.

²⁹ TÝŽ, *Z dějin císařského Říma*, přel. Antonín Minařík, Antonín Hartmann, Václav Bahník, Praha 1976.

³⁰ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, in: *Dvojitý pohled na římské dějiny*, přel. Bohumila Moučková, Praha 2013, s. 42-170.

³¹ TITUS LIVIUS, *Dějiny VII.*, přel. Marie Husová, Pavel Sucharský, Praha 1979.

dochovaly pouze stručné přehledy obsahu (*perioché*). Livius své dílo končí porážkou Publia Quintilia Varra v Teutoburském lese v roce 9 n. l. Ve svém soupise činů (*Res gestae divi Augusti*) k nám rovněž promlouvá císař Augustus.³² Rozsáhlé množství spisů po sobě zanechal také senátor Lucius Annaeus Seneka, který vedle své senátorské kariéry byl ustanoven také jako vychovatel císaře Nerona.³³ Encyklopedické dílo, shrnující znalosti své doby v mnoha oborech, vytvořil Plinius Starší.³⁴ V menší míře lze použít také práce Eutropia,³⁵ Festa,³⁶ Flora,³⁷ Makrobia,³⁸ Paula Orosia³⁹ či Sexta Aurelia Viktora.⁴⁰

Z řeky písíciích autorů je nutné zdůraznit význam senátora Cassia Diona, který se ve svém díle *Rómaiké historiá* věnuje téměř tisícileté historii římského impéria od založení města až do své doby.⁴¹ Z děl, které napsal Plútarchos, lze využít životopisy císařů Galby a Othona.⁴² Strabón vytvořil rozsáhlé dílo, popisující všechny Římanům známé oblasti.⁴³ Mezi řeky písíciimi autory je také nutné zmínit dva autory židovského původu. Prvním z nich je Filón Alexandrijský, který v jednom ze svých spisů psal o správci provincie *Aegyptus*, Aulovi Aviliovi Flakkovi. Flaccus byl podle Filóna zodpovědný za nepokoje, které vyvolala nařízení císaře Caliguly.⁴⁴ Druhý spis je vyprávěním o cestě představitelů alexandrijské židovské komunity k císaři Caligulovi,

³² AUGUSTUS, *Res Gestae divi Augusti: The Achievements of the Divine Augustus, with an Introduction and Commentary*, trans. by Peter Astbury Brunt, John M. Moore, Oxford 1967; *Činy božského Augusta*, in: *O vlastním osudu*, přel. Julie Nováková, Praha 1973, s. 39-47.

³³ LUCIUS ANNAEUS SENECA, *O duševním klidu*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 200-246; TÝŽ, *O krátkosti života*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 129-157; TÝŽ, *O shovívavosti*, in: *Seneka vychovatel a utěšitel*, přel. Josef Hruša, Praha 1995, s. 173-235; TÝŽ, *O stálosti mudree*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 162-191; TÝŽ, *Útěcha pro Marcii*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977 s. 1-47; TÝŽ, *Útěšný list Polybiovi*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 92-121; TÝŽ, *Výbor z listů Luciliovi*, přel. Bohumil Ryba, Praha 1987.

³⁴ PLINIUS STARŠÍ, Pliny the Elder, *Natural History II*, trans. by Harris Rackham, Harvard 1942. Dílo je přeloženo rovněž do češtiny jako PLINIUS STARŠÍ, *Kapitoly o přírodě*, přel. František Němeček, Praha 1974.

³⁵ EUTROPIUS, *Stručný přehled římských dějin od založení města*, in: *Stručné římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 2008, s. 38-123.

³⁶ FESTUS, *Krátký přehled dějin římského národa*, in: *Stručné římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 2008, s. 126-141.

³⁷ FLORUS, *Epitoma*, in: *Dvojitý pohled na římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 20, s. 175-310.

³⁸ AMBROSIUS THEODOSIUS MACROBIUS, *Saturnalia*, trans. by Percival Vaughan Davies, Columbia 1969.

³⁹ PAULUS OROSIUS, *Seven Books of History against the Pagans*, trans. by Andrew T. Fear, Liverpool 2010.

⁴⁰ SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Kniha o císařích*, in: Héródianos, *Řím po Marku Aureliovi*, přel. Jan Burian, Bohumila Mouchová, Praha 1975, s. 209-265.

⁴¹ CASSIUS DIO, *Roman History VI-VIII*, trans. by Ernest Cary, London 1917-1925.

⁴² PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů II*, přel. Antonín Hartmann, Rudolf Mertlík, Václav Bahník, Ferdinand Stiebitz, Praha 1967.

⁴³ STRABÓN, Strabo, *Geography I-VIII*, trans. by Horace Leonard Jones, London 1917-1932.

⁴⁴ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, Philo of Alexandria, *Flaccus*, in: *The works of Philo, Complete and Unabridged*, trans. by Charles D. Yonge, David M. Scholer, Peabody 1993, s. 935-957.

jejíž součástí byl i Filón.⁴⁵ Druhým autorem je Flavius Josephus, který byl součástí protiřímského povstání Židů na konci Neronovy vlády.⁴⁶

Prameny, psané v latinském i řeckém jazyce, využil jejich autor v českých, popřípadě anglických překladech.

Z metodologického hlediska využije autor jako hlavní pilíř koncept „nových“ politických dějin. Tato metoda poslouží pro analýzu jednání císařů vůči senátu z hlediska vizuální úrovně. Umožní-li prameny, využije autor tuto metodu také na úrovni symbolické a reprezentativní. Doplnkově bude v práci využita biografická metoda (životy císařů) v kombinaci s progresivním přístupem. Důležitou je rovněž komparativní metoda, kterou autor použije zejména při analýze vztahu k přístupu jednotlivých císařů vůči senátu a vnímání významu konzulátu jako úřadu, který císařové v průběhu své vlády zastávali. Tyto metody jsou s ohledem na zvolené téma nejvhodnější.

⁴⁵ TÝŽ, Philo of Alexandria, *On the embassy to Gaius*, in: *The works of Philo, Complete and Unabridged*, trans. by Charles D. Yonge, David M. Scholer, Peabody 1993, s. 977-1021.

⁴⁶ FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka židovská I*, přel. Jaroslav Havelka, Jaroslav Šonka, Praha 2004; TÝŽ, *The Antiquities of the Jews*, in: *The works of Flavius Josephus*, trans. by William Whiston, Richmond 2006.

1. Augustus (27 př. n. l. – 14 n. l.)

Pro pochopení Oktaviánova/Augustova⁴⁷ dominantního postavení je nutné vrátit se na začátek kariéry prvního císaře, konkrétně do 14. března 44 př. n. l., kdy byl senátory zabit diktátor Gaius Julius Caesar. Caesar učinil ze svého prasynovce Oktaviána dědice a zároveň ho adoptoval.⁴⁸ Oktavián se nejprve postavil v konfliktu mezi Markem Antoniem a senátem na stranu senátu.⁴⁹ Bitva u Forum Gallorum (43 př. n. l.) skončila bez vítěze, při bojích u Mutiny o několik dní později byl Antonius poražen.⁵⁰ Oktavián se po smrti obou velitelů ujal velení, odmítl nadále spolupracovat s Caesarovými vrahy. Proto se spojil s Markem Lepidem a Markem Antoniem.⁵¹ Senát neměl k dispozici dostatek vojáků, musel se podřídit Oktaviánovým požadavkům, mezi nimiž byla také institucionalizace triumvirátu těchto tří mužů.⁵² Triumvirové vyhlásili proskripcie.⁵³ Následný boj s Caesarovými vrahy vyvrcholil bitvou u Filipp v roce 42 př. n. l. Po tomto vítězství si triumvirové rozdělili sféry vlivu.⁵⁴

I přes jisté rozpory⁵⁵ se snažili triumvirové spolupracovat, což se projevilo zejména při vítězství nad Sextem Pompeiem⁵⁶ na Sicílii v roce 36 př. n. l. V důsledku přehnaných ambic ztratil Lepidus své postavení, Afriku a armádu; zůstal mu pouze titul nejvyššího pontifika.⁵⁷ Následné rozbroje mezi Oktaviánem a Antoniem vyvrcholily válkou mezi oběma triumviry. Oktavián vyhlásil válku Antoniově manželce Kleopatře VII., egyptské královně, aby dokázal, že následná válka není válkou občanskou.⁵⁸

⁴⁷ Oktavián a Augustus jsou jména pro jednu osobu – prasynovce Gaia Julia Caesara. První pojmenování autor použije ve vztahu k dějinám před rokem 27 př. n. l., kdy byl Oktaviánovi udělen titul Augustus. Počínaje tímto rokem (kapitola 1.1) bude autor striktně využívat titul Augustus, který senát prvnímu císaři udělil.

⁴⁸ Suetonius, *Životopisy*, s. 65-67 (Suet. *Caes.* 82-84).

⁴⁹ R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 125-127; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 23.

⁵⁰ R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 171.

⁵¹ G. SUMI, *Ceremony*, s. 187. Oba dva byli podporovatelé Caesara, prošli tradičním žebříčkem úřadů. Po jeho smrti vedli ty, kteří chtěli pomstít Caesarovu smrt. Lepidus se po Caesarově smrti stal nejvyšším pontifikem.

⁵² R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 166, 183; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 24; Barbara LEVICK, *Augustus: Image and Substance*, London 2010, s. 31.

⁵³ W. ECK, *Augustus*, s. 18. Seznamy římských občanů, kteří s okamžitou platností ztráceli veškerá svá občanská práva, bylo je možné zabít. Za jejich smrt byla vypsána finanční odměna. Majetek proskribovaných propadl státu.

⁵⁴ Christopher Brendan Reginald PELLING, *The Triumviral Period*, in: Alan BOWMAN – Edward CHAMPLIN – Andrew LINTOTT (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008, s. 13. Lepidus africké, Oktavián západní a Antonius východní provincie. Itálie zůstala ve společné správě.

⁵⁵ W. ECK, *Augustus*, s. 20. Zejména boj, který vedl Antoniův bratr Lucius v roce 41 př. n. l.

⁵⁶ Syn Gnaea Pompeia. Římský politik, zastánce republiky, bojoval proti Caesarovi v Hispánii. Po Caesarově smrti bojoval i proti členům druhého triumvirátu.

⁵⁷ R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 231-232.

⁵⁸ W. ECK, *Augustus*, s. 25-27.

Ke střetu mezi oběma stranami došlo u mysu Aktion v roce 31 př. n. l. a skončilo Oktaviánovým vítězstvím.⁵⁹ Egypt se následně stal římskou provincií *Aegyptus* a Oktavián zůstal v čele římského impéria.⁶⁰

S obsazením Egypta skončilo dlouhé období občanských válek. Oktavián odpustil všem, kteří se vzdali. V roce 29 př. n. l. se Oktavián vrátil do Říma. Zde od senátu obdržel povolení k oslavě tří triumfů – illyrského, aktijského a egyptského.⁶¹ Oktavián dal po oslavách triumfů zavřít chrám Iana Quirina, aby zdůraznil konec občanských válek.⁶² O konci války výmluvně hovoří Velleius: [„skončily občanské války... Vrátila se zákonnost... senátu autorita, obnovila se pravomoc úřadů v dřívějším rozsahu... Obnoveno bylo osvědčené staré státní zřízení“].⁶³ Obnoveno bylo nicméně podle jména.⁶⁴

Oktavián mohl následně propustit část vojáků, aby snížil náklady na jejich platy. Z celkových 60 legií 32 rozpustil, ostatní doplnil na plný stav. Propuštění nebylo pro vojáky fatální, jelikož dostali finanční odměny, případně i přiděly půdy.⁶⁵ Oktavián mohl začít hledat způsob, jak trvale zabránit návratu občanské války.

V roce 28 př. n. l. provedli Oktavián a Marcus Vipsanius Agrippa jako konzulové census⁶⁶ v senátu.⁶⁷ Census senátorů bylo nutné provést. V období diktatury Lucia Cornelia Sully (diktátor 81-80 př. n. l.) vzrostl počet senátorů ze 300 na 600.⁶⁸ Za diktátorské vlády G. J. Caesara⁶⁹ zasedalo senátorů dokonce 900. Noví senátoři pocházeli často z řad hispánské a galské aristokracie. I ti byli římskými občany, ale pocházeli mimo tradiční základnu římských senátorů. Objevilo se dokonce několik centurionů či propuštěnců.⁷⁰ Po vítězství u Aktia měl senát více než 1000 členů.

⁵⁹ W. ECK, *Augustus*, s. 32; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 27; Barry S. STRAUSS, *Ten Caesars. Roman Emperors from Augustus to Constantine*, Cornell 2019, s. 14.

⁶⁰ R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 265, 288-292, 295-299, 304.

⁶¹ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 210-211; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 263; G. SUMI, *Ceremony*, s. 213-216.

⁶² W. ECK, *Augustus*, s. 33. Otevřené dveře tohoto chrámu byly symbolem toho, že Římané vedli válku.

⁶³ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 129 (Vell. Patt. *His. Rom.* II. 89.3-4).

⁶⁴ W. ECK, *Augustus*, s. 34.

⁶⁵ R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 304; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 59.

⁶⁶ Jde o majetkové sčítání, na jehož základě byli římstí občané rozřazováni do majetkových tříd. Vlastnictví majetku v hodnotě milionu sesterců bylo podmínkou pro setrvání v senátu, 400 000 platilo pro příslušníky jezdeckého stavu.

⁶⁷ Jean-Louis FERRARY, *The Powers of Augustus*, in: Jonathan EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009, s. 105; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 31; Howard Hayes SCULLARD, *From the Gracchi to Nero: A History of Rome from 133 B.C. to A.D. 68*, London 1982, s. 186.

⁶⁸ Harriet. I. FLOWER, *Roman Republics*, Princeton 2010, s. 124.

⁶⁹ Caesar byl diktátorem čtyřikrát mezi lety 49-44 př. n. l.; poslední diktatura byla doživotní.

⁷⁰ J. BURIAN, *G. J. Caesar*, s. 79-80. Propuštěnec byl původně otrok, který od svého pána získal svobodu.

Oktavián původně plánoval postupně zredukovat počet senátorů až k původnímu počtu 300 a zároveň očistit senát od všech, kterým tato pocta nenáležela. Vyřazení 700 senátorů nebylo v Oktaviánově době možné zejména z politických důvodů.⁷¹ Proto byl při snižování počtu senátorů opatrný.⁷² Při prvním censu přinutili Oktavián a Agrippa přibližně 200 senátorů vzdát se svých senátorských pozic.⁷³ Další census provedl císař v roce 8 př. n. l. a 14 n. l. Po posledním censu zasedalo v senátu 600 senátorů.⁷⁴

S Oktaviánovou dominancí začal dlouhý proces přeměny stávajícího republikánského zřízení na císařské.⁷⁵ Přesto i nadále fungovaly jednotlivé republikánské úřady a scházel se senát, který rozhodoval o jednotlivých záležitostech. Oktaviánovým cílem bylo obnovit mír a pořádek, stejně jako zbavit se nepravostí, ve kterých viděl příčinu občanských válek; proto chtěl obnovit římskou ctnost (*virtus*).⁷⁶

Oktaviánova pozice předpokládala, že si bude schopný naklonit příslušníky všech společenských tříd – hlavně vojáky, kteří za něj bojovali a umírali, a nyní požadovali propuštění za pro ně příznivých podmínek. Dále je nutné počítat i obyvatele Říma, na jejichž podpoře také Oktaviánovi záleželo. Následně se Oktavián také musel odvděčit těm, kteří ho politicky podporovali. Posledními, neméně důležitými, byli přeživší příslušníci z jezdecké a senátorské třídy, na nichž záviselo udržení impéria pohromadě. Jako konzul si Oktavián mohl dovolit důvěřovat i těmto jedincům, a dokonce jim svěřovat důležité úřady.⁷⁷

Oktavián byl v průběhu let 31-23 př. n. l. opakovaně volen konzulem. Pravomoci, které mu svěřil senát, se snažil maximálně využít. Přesto na počátku sedmého konzulátu (rok 27 př. n. l.) vystoupil před senátem, formálně se zřekl všech svých pravomocí a symbolicky předal moc zpět do rukou senátu.⁷⁸ Tento akt byl spíše

⁷¹ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 317 (Dio Rom. his. LIV. 14.3).

⁷² CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 351 (Dio Rom. his. LIV. 26.3); srov. A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 221; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 245; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 280.

⁷³ *Res gestae*, s. 46-47; SUETONIUS, *Životopisy*, s. 97 (Suet. Aug. 35.1). Srov. J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 23; W. ECK, *Augustus*, s. 58-59; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 189.

⁷⁴ J. BURIAN – P. OLIVA, *Civilizace*, s. 430.

⁷⁵ B. LEVICK, *Augustus*, s. 63.

⁷⁶ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 54 (Vell. Patt. His. Rom. II. 1.1); srov. Catalina BALMACEDA, *The Virtues of Tiberius in Velleius' "Histories"*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 63, 2014, č. 3, s. 343; Paul ZANKER, *The Power of Images in the Age of Augustus*, Michigan 1989, s. 101.

⁷⁷ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 180; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 266-270, 279; B. LEVICK, *Augustus*, s. 69.

⁷⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 197-217 (Dio Rom. his. LIII. 4-11); *Činy božského Augusta*, s. 47 (*Res gestae* 31). Srov. Walter Kirkpatrick LACEY, *Octavian in the Senate, January 27 B.C.*, *Journal of Roman Studies* 64, 1974, s. 176-184.

symbolickou formalitou než vážně myšlenou záležitostí.⁷⁹ Všem bylo jasné, že není možné se vrátit ke skutečnému republikánskému zřízení, kde o budoucnosti Říma rozhodoval senát, složený z aristokratů.⁸⁰ Oktavián disponoval *auctoritas*⁸¹ tak silnou, že předčil ostatní senátory.⁸² *Auctoritas* vycházela z pravomocí, které císař ve své osobě shromáždil.⁸³ Jedná se o jeden ze základních znaků moci císařů – ztráta *auctoritas* znamenala ztrátu podpory prétoriánské gardy,⁸⁴ senátu i armády. Sílu své *auctoritas* dokládá první císař i v *Res gestae*,⁸⁵ ačkoliv se jinak snaží minimalizovat svoji moc. Jeho cílem bylo udržet rovnováhu mezi prosazováním svého postavení a volným rozhodováním senátu a římského lidu. Snažil se toho docílit tak, že jednotlivé reformy měly budít pocit, že vycházejí z vlastní iniciativy senátu a římského lidu. To mělo usnadnit také jejich spolupráci s Oktaviánem.⁸⁶ Oktavián tak vlastně vytvořil nepsanou dohodu se senátem a římským lidem o vytvoření nové formy vlády. Oktavián následně na návrh senátu přijal správu těch provincií, které potřebovaly přímý dohled a ochranu.⁸⁷ Jednalo se o provincie v Hispánii, Galii, dále Sýrii a Egypt. Oktavián je měl spravovat deset let.⁸⁸

Byly zde i jiné možnosti. Jejich prosazení by ale bylo nerozumné. Oktavián by tím riskoval, že by se ho některý z římských občanů (velice pravděpodobně někdo ze senátorů) pokusí zbavit. Královský titul nepřipadal v úvahu – pošlapal by tím 500 let republikánských tradic.⁸⁹ Tato otázka se v průběhu vlády prvního císaře objevuje ještě jednou ve spojení s tradicemi v Egyptě. Egypťané měli ve zvyku své panovníky korunovat diadémem jakožto nové faraony. Císař tento krok odmítl. V době, kdy

⁷⁹ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 23; J. BURIAN – P. OLIVA, *Civilizace*, s. 430; M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 291; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 30. Oktavián umožnil alespoň částečně nezávislé fungování úřadů, které byly ovlivňované od doby vzniku prvního triumvirátu (rok 60 př. n. l.)

⁸⁰ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 288.

⁸¹ Gregory ROWE, *Reconsidering the Auctoritas of Augustus*, *Journal of Roman Studies* 103, 2013, s. 15; Edward Togo SALMON, *The Evolution of Augustus' Principate*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 5, 1956, č. 4, s. 459. *Auctoritas* v tomto označení znamená vliv a prestiž a je součástí veřejné prezentace každé osoby.

⁸² E. T. SALMON, *The Evolution*, s. 461.

⁸³ Darryl PHILLIPS, *Potestas and Auctoritas: Augustus and Elections 27-17 B.C.*, *Studies in Latin Literature and Roman History* 16, 2012, s. 134.

⁸⁴ Prétoriánská garda sloužila pod Augustem již od první války s Markem Antoniem. Po roce 27 př. n. l. schválil senát zvýšení jejich platu na dvojnásobek platu legionářů (500 sesterciů ročně). V roce 2 n. l. byla garda reorganizována, počet kohort se ustálil na devíti, každá po 500 mužích. Velení se ujali prétoriánští prefekti.

⁸⁵ *Činy božského Augusta*, s. 47 (*Res gestae* 34); srov. G ROWE, *Reconsidering the Auctoritas*, s. 1-4.

⁸⁶ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 181.

⁸⁷ Fergus MILLAR, *The Emperor, the Senate and the Provinces*, *The Journal of Roman Studies* 46, 1966, č. 1-2, s. 156.

⁸⁸ Viz kapitola 1.3.

⁸⁹ MILLAR, Fergus, *A Study of Cassius Dio*, Oxford 1964, s. 74, 93.

pobýval v Egyptě, se však potýkal s daleko závažnějšími záležitostmi, jako byla organizace nové provincie. Proto se snažil vytvořit kompromis mezi egyptskými tradicemi faraonů a římským modelem vlády. Na egyptské zvyky přistoupil do té míry, do jaké bylo skutečně nutné.⁹⁰ Přijetí diadému v Egyptě by mohlo vyvolat mezi římskými občany, a hlavně senátory obavu, že se pokusí prohlásit králem.

Nechat se prohlásit diktátorem by sice zajistilo řádnou pozici v římské politice, na druhou stranu by případné odstoupení mohlo vést ke zrušení veškerých změn jako v případě Lucia Cornelia Sully.⁹¹ Oktavián uznal v *Res gestae*,⁹² že mu diktatura byla nabídnuta; o této záležitosti se zmiňuje i historik Velleius Paterculus,⁹³ nejpodrobněji však Cassius Dio.⁹⁴ Ani jiná forma despotie nepřipadala v úvahu. Té se Oktavián snažil v první řadě vyhnout.⁹⁵ Alternativa v podobě opakovaného konzulátu by znamenala narušení stávajících tradic. I Gaius Marius⁹⁶ se opakovaně stával konzulem pouze po dobu, kdy trvala hrozba ze strany Germánů. Oktavián tuto možnost odmítl.⁹⁷

K vytvoření formy spoluvlády měl k dispozici několik schopných společníků – Agrippu⁹⁸ či Tiberia.⁹⁹ Stále by čelil hrozbě obnovení boje o moc. Tímto principem se přesto Oktavián inspiroval. V době, kdy uvažoval nad volbou svého nástupce, svěřil prostřednictvím senátu do rukou tohoto jedince (Agrippy, Tiberia, Gaia Caesara) správu východní části impéria, zatímco Oktavián kontroloval západní část.¹⁰⁰

O přímém obnovení republiky Oktavián také uvažoval. Pokud by skutečně tak učinil a vzdal se svých pravomocí, stačilo předat moc do rukou senátu a pokud by chtěl,

⁹⁰ Gregory S. DUNDAS, *Augustus and the Kingship of Egypt*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 51, 2002, č. 4, s. 442, 447-8.

⁹¹ Sulla byl diktátorem mezi lety 82-81 př. n. l. Během těchto dvou let posílil pravomoci senátu. Omezil například pravomoci tribunů lidu. Zrušení tohoto omezení zajistil Gnaeus Pompeius a Marcus Licinius Crassus v roce 70 př. n. l., osm let po Sullově smrti.

⁹² *Činy božského Augusta*, s. 40 (*Res gestae* 5.1).

⁹³ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 129 (Vell. Patt. *His. Rom.* II. 89.5).

⁹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 283-285 (*Dio Rom. his.* LIV. 1.3-5). Cassius Dio mluví o tom, že římský občané obklíčili místo, kde se setkal senát. Odmítli senátory pustit do chvíle, než Augusta ustanoví diktátorem. Druhý den senátoři požádali Augusta, aby diktaturu přijal. Ten ale odmítl.

⁹⁵ Walter Kirkpatrick LACEY, *Augustus and the Principate: The Evolution of the System*, London 1996, s. 40.

⁹⁶ Římský politik a vojevůdce. Zasadil se o proměnu římské armády z občanské na poloprofesionální. Gaius Marius byl během svého života celkem sedmkrát konzulem. Většinu těchto konzulátů zastával v době, kdy Římané bojovali s germánskými kmeny Kimbrů a Teutonů.

⁹⁷ *Činy božského Augusta*, s. 40 (*Res gestae* 5.3); srov. Arthur JONES, *The Elections under Augustus*, *The Journal of Roman Studies* 45, 1955, č. 1-2, s. 13. Oktaviána k úvaze nad touto možností přivedla opět situace v roce 23 př. n. l., kdy bylo odhaleno spiknutí Caepia a Varra.

⁹⁸ Marcus Vipsanius Agrippa byl Oktaviánův nejbližší spolupracovník, politik a vojevůdce.

⁹⁹ Syn Oktaviánovy manželky Livie, budoucí Oktaviánův nástupce.

¹⁰⁰ John Anthony CROOK, *Political history, 30 B. C. to A. D. 14*, in: Alan BOWMAN – Edward CHAMPLIN – Andrew LINTOTT (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008, s. 84, 98; A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 394, 414, 423.

mohl se na řízení státu podílet jako člen senátu. Musel si uvědomit, že senátoři by v jeho způsobu vedení státu nepokračovali. Ani odchod do ústraní či exilu by nepřinesl stabilní řešení.¹⁰¹

Tyto možnosti jsou ale ve skutečnosti nereálné. Oktavián si musel v zájmu státu udržet moc, stejně jako udržet zdání republiky, aby zabránil další občanské válce.

1.1 Definice Augustova postavení

Oktavián měl vedle úřadu triumvira (od roku 43 př. n. l.)¹⁰² od roku 36 př. n. l. také pravomoc tribuna lidu.¹⁰³ Funkční období triumvira skončilo na konci roku 33 př. n. l. V tomto roce byl podruhé konzulem, ovšem hned 2. ledna abdikoval. Oktavián se snažil co nejvíce vymezit vůči období dominance druhého triumvirátu, proto v roce 28 př. n. l. prohlásil veškerá nařízení triumvirů za neplatná. Jeho moc pocházela z jiného zdroje – mezi lety 31-23 př. n. l. nepřetržitě zastával úřad konzula.¹⁰⁴ Důležitým milníkem je zde rok 27 př. n. l. Do tohoto roku, tedy mezi lety 31-28 př. n. l., měl Oktavián jako konzul mimořádné postavení. Jeho pravomoci byly nadřazené i druhému konzulovi. Svoji pravomoc konzula mohl využít i mimo Itálii, na jejíž území byla omezena již od dob Lucia Cornelia Sully. Dvanáctý a třináctý konzulát zastával Oktavián v roce 5 a 2 př. n. l. Ty sloužily k tomu, aby mohl Oktavián uvést své vnuky Gaia a Lucia mezi římské plnohodnotné římské občany.¹⁰⁵

Senátoři Oktaviánovi v roce 27 př. n. l. udělili titul Augustus (Vznešený; v textu bude Oktavián zmíněn jako Augustus)¹⁰⁶ a *princeps senatus*. Druhý titul v sobě neskrýval žádnou moc, byl otázkou prestiže. *Princeps senatus* měl jako první právo vyjádřit se k návrhům, které předkládali jednotliví úředníci. Titul Caesar, který je zažitý

¹⁰¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 91 (Suet. *Aug.* 28.1). Po porážce Marka Antonia a po odhalení spiknutí v roce 23 př. n. l. CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 97-185 (Dio *Rom. his.* LII. 9-41); srov. Paul MCKECHNIE, *Cassius Dio's Speech of Agrippa: A Realistic Alternative to Imperial Government?*, Greece & Rome 28, 1981, č. 2, s. 150–155; Meyer REINHOLD, *From Republic to Principate: An Historical Commentary on Cassius Dio's Roman History Books 49-52 (36-29 B.C.)*, Atlanta 1988, s. 170, 176, 179, 200-203. Cassius Dio vypráví o diskusi ohledně budoucnosti mezi Oktaviánem, Agrippou a Maecenatem. Agrippa se vyjadřuje pro republiku, Cassius Dio své názory vkládá do řeči Maecenata a vyjadřuje se pro monarchii. Oktavián se přiklání k Maecenatově názoru.

¹⁰² V tomto roce byl poprvé zvolen konzulem.

¹⁰³ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 24.

¹⁰⁴ Fergus MILLAR, *Triumvirate and Principate*, in: Jonathan, EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009, s. 62.

¹⁰⁵ E. T. SALMON, *The Evolution*, s. 463.

¹⁰⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 235 (Dio *Rom. his.* LIII. 16.8); TITUS LIVIUS, *Dějiny VII*, s. 438 (Tit. Liv. *Per.* CXXXIV); srov. Michael KOORTBOJIAN, *The Divinization of Caesar and Augustus. Precedents, Consequences, Implications*, Cambridge 2013, s. 125. Augustus se po celou dobu prezentoval jako syn zbožnělého Caesara. Tento princip dodržoval i poté, co obdržel titul Augustus.

s obdobím císařství, nebyl v Augustově době ukotven. Senátoři při oslovení používali vojenský titul *imperator*.¹⁰⁷

Zisk moci neznamenal jen pozitivní aspekty – tím, že se stal Oktavián „prvním mezi rovnými“ (*primus inter pares*),¹⁰⁸ padla na jeho bedra také veškerá zodpovědnost za řešení problémů, se kterými se Římané potýkali.¹⁰⁹ Tato situace měla svůj precedens z dřívějších dob. Myšleno je zejména velení Gnaea Pompeia na Východě a Caesarovy mimořádné pravomoci v Galii. Oběma velitelům byly pravomoci svěřeny z důvodu veřejného zájmu.¹¹⁰

Augustus přemýšlel nad upevněním své politické pozice. Poté, co v roce 27 př. n. l. formálně složil své pravomoci, byla jeho hlavním zdrojem moci konzulská pravomoc.¹¹¹ V roce 24 př. n. l. senát učinil výjimku a vyhlásil, že se na Augusta některé ze zákonů nebudou vztahovat.¹¹² V roce 23 n. l. zastával svůj jedenáctý konzulát. V půlce roku z úřadu odstoupil. Ve zbytku svého života zastával některý z volených úřadů pouze výjimečně. Chtěl uvolnit senátorům místo konzula, které v posledních osmi letech pravidelně obsazoval. Navrhované úřady, které by právně definovaly jeho místo v státě, odmítal až na výjimky také.¹¹³

¹⁰⁷ J. A. CROOK, *Political history*, s. 119, 121; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 183.

¹⁰⁸ Takto byl označován reprezentant určité skupiny jedinců, kteří si jsou rovni. V tomto případě se jednalo o členy senátu, které císař reprezentoval.

¹⁰⁹ J. A. CROOK, *Political history*, s. 73; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 349; B. S. STRAUSS, *Ten Caesars*, s. 19.

¹¹⁰ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 234.

¹¹¹ E. T. SALMON, *The Evolution*, s. 462.

¹¹² CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 267 (Dio Rom. his. LIII. 28.2). Prohlášení, že se na Augusta nebudou vztahovat žádné zákony, nelze brát úplně doslovně, protože by tím senát definoval Augustovo postavení ve státě jako naprosto nadřazené. Tím by také zničil obraz obnovené republiky. Srov. Erich S. GRUEN, *Augustus and the Making of the Principate*, in: Karl GALINSKY (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, Cambridge 2007, s. 37. S ohledem na kontext toto prohlášení znamená, že Augustus nemohl být za své činy souzen.

¹¹³ *Činy božského Augusta*, s. 42 (*Res gestae* 14). Myšleny jsou tím zejména konzuláty, které zastával po boku svých adoptivních synů Gaia a Lucia. CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 185 (Dio Rom. his. LIV. 2.1). Augustus odmítl nejprve diktaturu, poté cenzuru, kterou zastávali politici poté, co se stali konzuly. Do kompetencí cenzorů patřilo sčítání lidu, odhady majetku a řazení občanů do majetkových tříd. Přijímali nové členy senátu, nebo naopak vyloučili ty, kteří se dopustili nějakého přečinu, který neodpovídal postavení senátora. Cenzori byli voleni každých pět let. SUETONIUS, *Životopisy*, s. 98, 253 (Suet. Aug. 37, Claud. 16); CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 285 (Dio Rom. his. LIV. 2). V průběhu občanských válek nebyl volen žádný cenzor. Augustus doporučil v roce 22 př. n. l. Paula Aemilia Lepida a Lucia Munacia Planka jako cenzory. V pozdější době funkci cenzora plnili císařové z pozice *praefectus morum*. K této věci dále hovoří Augustus v *Činy božského Augusta*, s. 40 (*Res gestae* 6); srov. CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 309, 361 (Dio Rom. his. LIV. 10.5, 30.1); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 90 (Suet. Aug. 27.5). Augustus odmítl udělení doživotní cenzury, třikrát (19, 18 a 12 př. n. l.) se také postavil proti udělení funkce dohlázele nad zákony a morálkou (*curator legum et morum*), která patřila do kompetencí cenzorů; místo toho danou funkci vykonal prostřednictvím svých tribunských pravomocí. Augustus argumentuje tím, že by nepřijal žádnou pozici, která by nebyla ve shodě se zvyky předků. V takovém případě je Suetoniova výpověď mylná; výpověď Augusta a Cassia Diona by mohly být

V roce 23 př. n. l. potřeboval najít prostředek, který by ho z právního hlediska opravňoval k udržení svého stávajícího postavení i bez držení některého z úřadů. Samozřejmě mohl počítat s podporou armády, silou své *auctoritas* a také s prétoriánskou gardou.¹¹⁴ Senát schválil udělení mimořádné prokonzulské pravomoci (*imperium proconsulare*),¹¹⁵ prostřednictvím které spravoval svěřené provincie. Ačkoliv neměl zatím oficiálně pravomoc zasahovat do provincií, které spravoval senát, činil tak na základě své *auctoritas*.¹¹⁶ Prokonzulské pravomoci nemohl uplatnit uvnitř Říma. Proto senátoři udělili Augustovi také pravomoc tribuna lidu (*tribunicia potestas*).¹¹⁷ Tento akt přinesl v první řadě Augustovi právní nedotknutelnost (nemohl být pohnán k soudu), také směl kdykoliv svolávat senát a navrhnout zákony.¹¹⁸ Augustus se stavěl do role stálého ochránce římského lidu. Základy Augustovy moci bylo nutné pravidelně obnovovat mimo těch, u kterých bylo umožněno držet je doživotně.¹¹⁹ V roce 19 př. n. l. také obdržel cenzorské pravomoci na pět let.¹²⁰ Doživotní funkcí byl úřad nejvyššího pontifika (*pontifex maximus*),¹²¹ kterým se Augustus stal v roce 12 př. n. l. po smrti Marka Aemilia Lepida.¹²² Lepidus byl posledním nejvyšším pontifikem, kdo tento úřad nevykonával z pozice císaře. Zastáváním tohoto úřadu posílil Augustus svou náboženskou roli.¹²³ Senát udělil v roce 2 př. n. l. prestižní titul otec vlasti (*pater patriae*).¹²⁴

shodné. Přijetím doživotní cenzury by překročil republikánské tradice. Pokud by ji přijal na 5 let, držel by se zvyků. Augustus neměl důvod o takové záležitosti lhát.

¹¹⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 385; J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 33.

¹¹⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 277 (Dio Rom. his. LIII. 32.5). Cassius Dio mluví o tom, že senát ustanovil Augusta doživotním prokonzulem, aniž by musel tento úřad složit nebo žádat o jeho obnovení. Srov. J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 90.

¹¹⁶ B. LEVICK, *Augustus*, s. 85; E. T. SALMON, *The Evolution*, s. 468.

¹¹⁷ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 310 (Paul. Oros. Lib. VI. 20.7).

¹¹⁸ Walter EDER, *Augustus and the Power of Tradition: The Augustan Principate as Binding Link between Republic and Empire*, in: Kurt RAAFLAUB, Mark TOHER (edd.), *Between republic and empire: interpretations of Augustus and his principate*, California 1993, s. 73, 109; J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 100; J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 24.

¹¹⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 90 (Suet. Aug. 27.5) TACITUS, *Letopisy*, s. 21 (Tac. Ann. II. 1); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 211 (Aur. Vict. Lib. 1.6).

¹²⁰ J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 101.

¹²¹ Glen Warren BOWERSOCK, *The Pontificate of Augustus*, in: Kurt RAAFLAUB, Mark TOHER (edd.), *Between republic and empire: interpretations of Augustus and his principate*, California 1993, s. 380, 383, 388.

¹²² M. KOORTBOJIAN, *The Divinization*, s. 145.

¹²³ J. A. CROOK, *Political history*, s. 85-86, 97; A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 349-350; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 309; J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 25, 71.

Činy božského Augusta, s. 40 (*Res gestae* 7). Vedle úřadu nejvyššího pontifika patřil do kolegia 15 mužů ke konání obětí, byl jedním ze sedmi mužů pro pořádání hodů pro bohy, členem arvalského bratrstva (konali oběti římským bohům ve víře, že tak zajistí dobrou sklizeň), sdružení Titiova, fetialem.

¹²⁴ W. ECK, *Augustus*, s. 56; M. KOORTBOJIAN, *The Divinization*, s. 180; B. LEVICK, *Augustus*, s. 91; W. K. LACEY, *Augustus*, s. 196.

Augustovy pravomoci tribuna lidu a prokonzulská pravomoc byly pravidelně obnovovány. Tribunské pravomoci pravidelně každý rok, prokonzulární pravomoc měl od roku 27 př. n. l. na dobu deset let. V roce 23 př. n. l. byly tyto pravomoci postaveny nad pravomoci ostatních úředníků jako *imperium proconsulare maius* na dobu pěti let.¹²⁵ Prostřednictvím této pravomoci mohl Augustus zasáhnout do správy libovolné provincie.¹²⁶ Tuto pravomoc senát obnovil v letech 18 a 13 př. n. l. na dalších pět let,¹²⁷ v roce 8 př. n. l., 3 a 13 n. l. na 10 let. Obě tyto složky vytvořily stabilní formuli pro císařovu moc v mezích republikánských tradic.¹²⁸

1.2 Úřady a volby na počátku císařství

Volby na sklonku republiky fungovaly tak, že jednotlivá shromáždění občanů volila určité úředníky – setninový sněm¹²⁹ volil konzuly,¹³⁰ prétoři¹³¹ a cenzory;¹³² tributní shromáždění volilo kvestory,¹³³ édíly;¹³⁴ lidový sněm volil tribuny lidu.¹³⁵ U těchto úřadů došlo k několika omezením.¹³⁶ V posledních desetiletích republiky tuto tradici někteří jedinci narušovali – mezi takové lze řadit Gaia Julia Caesara, který dosazoval úředníky čistě na základě svého uvážení. Členové druhého triumvirátu činili totéž, aniž by museli ovlivňovat volby v některém ze sněmů. Augustus obnovil v roce

¹²⁵ M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 292.

¹²⁶ D. SHOTTER, *Augustus*, s. 33

¹²⁷ J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 121.

¹²⁸ J. A. CROOK, *Political history*, s. 87. Senát se příliš nezaobíral skutečností, že rok neměl podle zákonů žádné pravomoci.

¹²⁹ A. JONES, *The Elections*, s. 14; Peter Astbury BRUNT, *The lex Valeria Cornelia*, *Journal of Roman Studies* 51, 1961, s. 71, 73; G. SUMI, *Ceremony*, s. 232.

¹³⁰ Zvolení konzulem znamenalo dosažení vrcholu politické kariéry. Konzulové svolávali senát, právně uváděli v platnost usnesení senátu. V období války byli konzulové zároveň vrchními veliteli vojsk.

¹³¹ Prétoři se starali o civilní soudnictví, v případě nutnosti zastupovali konzuly. A. JONES, *The Elections*, s. 14; G. SUMI, *Ceremony*, s. 228. Srov. Arthur FERRILL, *Prosopography and the Last Years of Augustus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 5-6, s. 722. Ke stabilním 350 centuriím (deset za každou tribui) bylo přidáno dalších deset, složených převážně z jezdců a zvláště vybraných Augustem, popřípadě senátní komisí. Od roku 5 n. l. zavedl Augustus změnu ve způsobu volení konzulů a prétorů. Dříve, než se sešlo centurijní shromáždění, určilo oněch deset mimořádných centurií (pojmenovaných podle Gaia a Lucia, kandidáty na tyto úřady (*destinatio*). Následná volba centurijního shromáždění byla tedy ovlivněná. Srov. Lucy J. GRIEVE, *The Reform of the „Comitia Centuriata“*, *Historia, Zeitschrift für Alte Geschichte* 34, 1985, č. 3, s. 306.

¹³² Viz poznámka 113.

¹³³ Kvestoři se starali o správu státní pokladny, do kompetence patřila i trestní pravomoc.

¹³⁴ Édílové se starali o pořádek ve městě, o údržbu veřejných budov a organizovali veřejné slavnosti.

¹³⁵ Tribunové lidu měli hájit zájmy římských občanů.

¹³⁶ A. JONES, *The Elections*, s. 11. Tribunové lidu ztratili možnost získat popularitu obyvatel Říma prostřednictvím navrhování atraktivních změn. Édílové nemohli pořádat hry, kterými si zajišťovali popularitu a přišli také o velení nad protipozárními jednotkami. Organizace her se ujali prétoři.

28 př. n. l. vliv jednotlivých shromáždění na volbu úředníků.¹³⁷ Shromáždění získala formálně zpět svoji původní roli a význam¹³⁸ zejména proto, že zatím neexistovala žádná alternativa.¹³⁹ Augustus si i přesto udržel vliv skrze svoji prokonzulskou moc.¹⁴⁰ Snažil se tak ujistit, že zvolení úředníci budou skutečně kompetentní vůči úkolům, které byly spojené s vykonáváním těchto úřadů, že ve volbách uspěli bez podvádění nebo uplácení.¹⁴¹ Několik měsíců před volbami začali konzulové připravovat seznamy kandidátů pro jednotlivé úřady.¹⁴² Část kandidátů doporučil Augustus ke zvolení,¹⁴³ zbytek zůstal v kompetenci shromáždění. Svůj vliv měli také členové jezdeckého a senátorského stavu, kteří spolu s císařem rozhodovali o kandidátech na úřady prétorů a konzulů. Tato změna byla prvním krokem k přesunu voleb z rukou shromáždění do rukou senátorů.¹⁴⁴ Augustus po roce 8 n. l. omezil svoji podporu kandidátů na pouhé sepsání seznamu jedinců, které doporučil ke zvolení.¹⁴⁵

Svůj vliv měly v období republiky také členové starých rodů, z jejichž řad pocházeli často nejvyšší úředníci. Ti měli mezi voliči své klienty,¹⁴⁶ z jejichž strany očekávali podporu. V závěru období republiky staré rody ztrácely svůj vliv.¹⁴⁷ Silnou ránu těmto rodům zasadila také skutečnost, že se do jednotlivých úřadů stále častěji dostávali příslušníci rodů bez dlouhé a významné historie. Těmto „novým lidem“ (*homines novi*) se této pocty dostalo za věrnou službu, schopnosti a zásluhy.¹⁴⁸

¹³⁷ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 129 (Vell. Patt. His. Rom. II. 89.4); srov. Peter Astbury BRUNT, *The Role of the Senate in the Augustan Regime*, *The Classical Quarterly* 34, 1984, č. 2, s. 429.

¹³⁸ Barbara LEVICK, *Imperial Control of The Elections under The Early Principate: Commendatio, Suffragatio, And "Nominatio"*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 16, 1967, s. 207; G. SUMI, *Ceremony*, s. 228.

¹³⁹ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 26.

¹⁴⁰ A. JONES, *The Elections*, s. 11.

¹⁴¹ A. JONES, *The Elections*, s. 13; srov. B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 214. Augustus mohl využít svých pravomocí tribuna lidu a prokonzulské moci k tomu, aby skutečně nevhodným kandidátům mohl zabránit v kandidování, případně zvolení.

¹⁴² D. PHILLIPS, *Potestas*, s. 140. Z toho vyplývá, že zejména mezi lety 31-27 př. n. l. měl Augustus také jako konzul přímý vliv na seznamy kandidátů.

¹⁴³ B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 230. Jednalo se o odměnu za věrné služby či podporu Augusta. Císařové, počínaje Augustem, si mohli dovolit být štedří a štedře se odměňovat.

¹⁴⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 393. K tomu došlo až za vlády Tiberia.

¹⁴⁵ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 110 (Suet. Aug. 56.1). Srov. CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 249 (Dio Rom. his. LIII. 21.6); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 100 (Suet. Aug. 40); srov. B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 209-211; srov. Arthur J. HOLLADAY, *The Election of Magistrates in the Early Principate*, *Latomus* 37, 1978, č. 4, s. 878-879. Tento seznam doporučených ke zvolení (*commendati*) navazoval na císařovu veřejnou podporu kandidátů (lat. *suffragatio*), kterou dříve využíval před volbami.

¹⁴⁶ Členové nižší třídy (klienti) měli ochranu od patricijských rodů, jejich patronů. Patron například zastupoval klienta u soudu. Klientům udělil určitou výměru pozemků, které klienti obdělávali. Patron naopak mohl očekávat politickou podporu při volbách ve formě hlasů od svých klientů.

¹⁴⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 394-395.

¹⁴⁸ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 422.

Tradiční kariéra úspěšného senátora vypadala následovně – nejprve nastoupil na některý post v rámci *vigintisexviri*.¹⁴⁹ Po ní nastoupil alespoň na dva roky do služby u jedné z legií jako vojenský tribun. Následovala kvestura, podmíněná věkem 25 let. Podobně jako v období republiky se kvestoři starali o finance, a to buď přímo v Římě, nebo v některé ze senátorských provincií, případě císařských (jako *quaestor principis*). Teprve po vykonání tohoto úřadu se jedinec mohl stát členem senátu. Následovala *édilita*, případně úřad tribuna lidu.¹⁵⁰ Poté se senátor mohl ve 30 letech stát jedním z deseti prétorů a starat se o soudní záležitosti. Počet prétorů se v roce 22 př. n. l. zvýšil o dva.¹⁵¹ Zvýšením počtu prétorů vznikl také větší tlak na získání posledního úřadu, konzulátu. Minimální věková hranice byla 43 let. Po konci funkčního období byla senátorovi svěřena správa některé z provincií.¹⁵² Pro tuto chvíli nedošlo k žádným větším změnám kompetencí jednotlivých úřadů.¹⁵³

Tlak na získání konzulátu byl vyřešen ustálením náhradních konzulů (*consules suffecti*). Tento princip má tradici již na počátku republiky. V té době bylo zapotřebí volit náhradní konzuly zejména kvůli úmrtnosti konzulů ve válkách. Volba probíhala vždy po smrti daného konzula. Po volbě bylo zapotřebí ještě potvrdit jeho *auctoritas*. V pozdní republice byla tato procedura již pouhou formalitou. Změnu v přístupu k náhradním konzulům znamenalo období druhého triumvirátu, kdy se k vrcholným úřadům (nejen konzulátu, ale také *préture*) dostalo velké množství jedinců.¹⁵⁴ Začátek principátu znamenal ustálení systému náhradních konzulů. Jejich volba byla také dopředu určena. Tento systém neplatil od začátku Augustovy vlády. První zmínku lze nalézt v roce 23 př. n. l., kdy Augustus odstoupil ze svého jedenáctého konzulátu. Tím plně obnovil prestiž tohoto úřadu a znovu tak uvolnil místo pro další senátory, které doposud obsazoval.¹⁵⁵ Další náhradní konzulové jsou v roce 19, 16, 12 př. n. l. Od roku 5 př. n. l. se náhradní konzulové objevují s výjimkou roku 3 př. n. l. pravidelně. Výměna

¹⁴⁹ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 427-428; B. LEVICK, *Augustus*, s. 171. Srov. A. JONES, *The Elections*, s. 11. Jednalo se o sbor 26 úředníků s různými úkoly. Mezi ně patřil dohled nad soudy (v Římě); další členové sboru činili totéž v Kampánii ve městech Kapua a Kýmé), dohled na bezpečnost Říma, věznic, udržování cest jak v Římě, tak v jeho okolí. V roce 13 n. l. se počet členů tohoto sboru na základě návrhu senátu snížil na dvacet, a navíc byl vyhrazen pouze jezdcům.

¹⁵⁰ Zastávat *édilitu* bylo výhodnější, tribunové lidu měli v období principátu minimální vliv, zejména poté, co Augustus obdržel od senátu tribunské pravomoci.

¹⁵¹ D. PHILLIPS, *Potestas*, s. 141.

¹⁵² P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 252; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 428

¹⁵³ F. MILLAR, *Triumvirate*, s. 82.

¹⁵⁴ CASSIUS DIO, *Roman History V*, s. 311 (Dio Rom. his. XLVIII. 43.2). Srov. Darryl A. PHILLIPS, *Egnatius Rufus and the Election of Suffect Consuls under Augustus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46, 1997, č. 1, s. 104-105.

¹⁵⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 21 (Tac. Ann. II. 1); srov. J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 309; srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 62.

konzulů probíhala tak, že v den, kdy některý z konzulů složil svoji funkci, nastoupil náhradní konzul. Přibližně v roce 1 př. n. l. se ustálil zvyk, podle kterého řádní konzulové sloužili prvních šest měsíců, a své pravomoci předávali náhradním konzulům na začátku července daného roku. Do té doby lze pozorovat různou délku jednotlivých konzulárních období.¹⁵⁶

V průběhu let 25-21 př. n. l. se objevily problémy s nedostatkem dodávek obilí do Říma.¹⁵⁷ Tyto problémy se projevily zejména při volbách konzulů pro rok 21 př. n. l., proto příslušníci lidového shromáždění zvolili pouze jednoho, Marka Lollia. Druhé místo zůstalo uvolněné pro Augusta, ten tuto nabídku odmítl.¹⁵⁸ Prameny k této příležitosti nedávají bližší vysvětlení.¹⁵⁹ Augustus chtěl nechat konzulát jako vrchol kariéry jiným senátorům. Konzulové pro rok 22 př. n. l. Claudius Marcellus Aeserninus a Lucius Arruntius situaci nezvládli. Římsští občané si mysleli, že současné problémy jsou důsledkem Augustova rozhodnutí nezastávat další konzulát.¹⁶⁰ Augustus zasáhl rozdělováním obilí a peněz mezi římské občany prostřednictvím úřadu pověřence pro zásobování (*cura annonae*)¹⁶¹ a na vlastní náklady zajistil další dodávky obilí.¹⁶² K uklidnění vzniklé situace přispěla až volba Quinta Lepida konzulem.¹⁶³

Problém s volbami se objevil znovu v roce 19 př. n. l.¹⁶⁴ Setninové shromáždění zvolilo pouze jednoho konzula; tím byl Gaius Sentius Saturninus. Druhé místo zůstalo uvolněné pro Augusta, ten konzulát opět odmítl. V roce 19 př. n. l. se navíc vyostřily spory mezi jednotlivými skupinami senátorů. Cassius Dio mluví dokonce o vraždách několika z nich.¹⁶⁵ Do volby druhého konzula zasáhl Augustus a za řádného konzula (*consul ordinarii*) doporučil Quinta Lucretia Vespilla. Ten byl skutečně zvolen.¹⁶⁶

¹⁵⁶ D. A. PHILLIPS, *Egnatius Rufus*, s. 109.

¹⁵⁷ Peter GARNSEY, *Famine and food Supply in the Graeco-Roman World. Responses to Risk and Crisis*, Cambridge 1988, s. 227; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 398. Většina obilí přicházela z Egypta, dodávky přicházely také ze Sicílie a provincie *Africa*.

¹⁵⁸ D. PHILLIPS, *Potestas*, s. 143.

¹⁵⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 295 (Dio Rom. his. LIV. 6.1); SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 89 (Suet. Aug. 26.2).

¹⁶⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 283 (Dio Rom. his. LIV. 1.1).

¹⁶¹ Tento úřad má republikánské kořeny. Úkolem takového úředníka bylo zajištění dostatečného množství obilí a jeho následné distribuce obyvatelům. Od roku 22 př. n. l. dodávky obilí kontroloval císař prostřednictvím prefekta z řad jezdců, který se staral o dodávky obilí (*praefectus annonae*).

¹⁶² *Činy božského Augusta*, s. 40 (*Res gestae* 5.2); CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 475 (Dio Rom. his. LV. 31.4).

¹⁶³ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 294, 296 (Dio Rom. his. LIV. 6.1-5). Quintus podporoval Marka Antonia až do bitvy u Aktia. Byl zajat, byl omilostněn.

¹⁶⁴ Podrobněji o těchto událostech bude autor pojednávat v kapitole Spiknutí.

¹⁶⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 307 (Dio Rom. his. LIV. 10.1).

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 307-313 (Dio Rom. his. LIV. 10-11).

Spolu s ním byl zvolen Marcus Vinicius jako *consul suffectus* (na konzulát nastoupil po Saturninovi mezi srpnem a říjnem tohoto roku).¹⁶⁷

V důsledku těchto událostí se Augustus rozhodl prosadit nový zákon proti podplácení při volbách. Zákon schválilo lidové shromáždění.¹⁶⁸ To dokazuje, že Augustus neměl absolutní kontrolu nad volbami všech úředníků. Pokud ji měl, žádný z kandidátů nemusel uplácet voliče, aby získal dostatek hlasů pro své zvolení.¹⁶⁹ Sněmy tedy měly stále nějaký vliv na řízení republiky, ačkoliv byl značně omezený.

Problém s volbami nastal znovu v roce 7 n. l.¹⁷⁰ Většina úředníků, zvolená do úřadů pro tento rok, byla obviněna z uplácení. Podle Cassia Diona Augustus odmítl tento případ prošetřovat. Nechtěl být tím, kdo viníky potrestá, případně omilostní. Po následných bouřích v lidových shromážděních Augustus zakročil a přímo určil všechny úředníky.¹⁷¹ Aby se této situaci vyhnul, nařídil císař, aby další kandidáti vyplatili určitý obnos peněz jako zástavu. V případě usvědčení z uplácení propadly tyto peníze státní pokladně. V případě, že volba proběhla bez prokazatelného uplácení, obdržel kandidát zástavu zpět.¹⁷² Bouře na shromážděních a Augustovy nucené zásahy do voleb dokazují, že si jednotlivá shromáždění zachovala určitý vliv. Také to dokazuje, že Augustus neměl volby pod přímou kontrolou.

Pokud si císař přál zastavit kariéru některého ze senátorů, měl několik cest, jak toho dosáhnout. Mohl projevit svou nepřízeň přímo vůči danému senátorovi, případně svůj postoj projevit prostřednictvím přátel dotyčného jedince. Toto rozhodnutí nebylo možné zvrátit do chvíle, než císař svoji přízeň vůči danému senátorovi znovu obnovil.¹⁷³ To většinou stačilo pro to, aby daný jedinec stáhl svoji kandidaturu. V případě, že tak neučinil, mohl Augustus jednoduše kandidáta na seznamu určit jako nevhodného. Později si Augustus proces schvalování zjednodušil sepsáním seznamu vhodných kandidátů.¹⁷⁴ Císař mohl zastavit také kariéru úspěšného senátora, případně jezdce, který dosáhl nejvyšších poct. Jedním z takových případů je první guvernér provincie *Aegyptus*, Gaius Cornelius Gallus, s nímž přerušil v roce 27 př. n. l. přátelské

¹⁶⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 307 (Dio Rom. his. LIV. 10.1-2); srov. D. A. PHILLIPS, *Egnatius Rufus*, s. 111.

¹⁶⁸ A. JONES, *The Elections*, s. 13.

¹⁶⁹ *Res Gestae*, s. 47.

¹⁷⁰ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 304; B. LEVICK, *Augustus*, s. 123.

¹⁷¹ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 307 (Dio Rom. his. LIV. 10.2); srov. A. JONES, *The Elections*, s. 12; D. PHILLIPS, *Potestas*, s. 149.

¹⁷² CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 391 (Dio Rom. his. LV. 5.3); srov. A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 883-884; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 277; A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 383.

¹⁷³ Srov. P. A. BRUNT, *The lex Valeria Cornelia*, s. 72.

¹⁷⁴ A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 879.

styky kvůli Gallově nevděčnosti.¹⁷⁵ Zrušení přátelství znamenalo konec politické kariéry. Ze sociálního hlediska Gallus ztratil své postavení Augustova přítele. Gallus byl dohnán k sebevraždě.¹⁷⁶

Zůstává také otázkou, zdali bylo možné úředníka odvolat v průběhu funkčního období. Císař i senát měli pravomoc úředníka odvolat. K odvolání úředníka bylo zapotřebí, aby se dotyčný provinil spoluúčastí na spiknutí proti císaři nebo závažným porušením zákona. Alternativou bylo dobrovolné odstoupení senátora. V momentě, kdy přestal vykonávat svůj úřad, mohl s ním jako s běžným občanem probíhat soud.¹⁷⁷

Augustus si uvědomil, že bude zapotřebí vytvořit nové funkce a pozice, aby se více schopných jedinců mohlo zabývat záležitostmi, kterými by se jinak musel zabývat císař. Mezi takové patřili jedinci, kteří se starali o stavbu cest (*cura viarum*, přibližně rok 20 př. n. l.) a akvaduktů (*cura aquarum*, po smrti Agrippy). Další byl úřad, který zajišťoval stavbu budov v Římě (*cura operum publicorum*). Tyto úřady mohli vykonávat pouze senátoři.¹⁷⁸ O bezpečnost ve městě se staraly městské kohorty (*cohortae urbanae*).¹⁷⁹ V případě požáru vznikla po roce 19 př. n. l. (spiknutí Egnatia Rufa)¹⁸⁰ stálá jednotka požárníků. Struktura této jednotky prošla změnou v roce 6 n. l. Jejich počet se z 600 zvýšil na 7 000 mužů, pocházejících z řad propuštěnců. Velení obdržel jezdec s úřadem *praefectus vigilum*.¹⁸¹

¹⁷⁵ Andrew, PETTINGER, *The Republic in Danger: Drusus Libo and the Succession of Tiberius*, Oxford 2012, s. 12.

¹⁷⁶ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 117 (Suet. *Aug.* 66.2); srov. Kurt A. RAAFLAUB, Loren J. SAMONS, *Opposition to Augustus*, in: Kurt RAAFLAUB, Mark TOHER (edd.), *Between republic and empire: interpretations of Augustus and his principate*, California 1993, s. 423.

¹⁷⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 333 (Dio *Rom. his.* LIX. 23.8); TACITUS, *Letopisy*, s. 358-359, 396-397 (Tac. *Ann.* XIII. 44, XIV. 48).

¹⁷⁸ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 381-382. O *cura aquarum* se jako první staral Augustův přítel Marcus Valerius Messala Corvinus, který v tomto úřadě zůstal až do své smrti.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 383. Kohorty byly podřízené přímo Augustovi, Tiberius jim určil vlastního velitele (*praefectus urbi*).

¹⁸⁰ Viz kapitola 1.5.

¹⁸¹ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 384; Werner ECK, *The Administrative Reforms of Augustus: Pragmatism or Systematic Planning*, in: Jonathan EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009, s. 242.

1.3 Správa impéria

Již bylo zmíněno, že si Augustus rozdělil provincie se senátem. Augustus obdržel provincie, kde bylo možné očekávat vnější konflikty (Hispanie, Galie, Sýrie), nebo, jako v případě Egypta, bylo nutné jejich správu nejprve zorganizovat.¹⁸² Rovněž s ohledem na vnější nebezpečí (ze strany kmenů, případně Parthů) zde byla soustředěná většina římských legií, jejichž velitele Oktavián určoval. Precedent tvořily pravomoci, které dříve obdržel Pompeius nebo Caesar. Takto rozsáhlé pravomoci schválil Augustovi na deset let nejprve senát, následně lidové shromáždění římských občanů.¹⁸³ Oktavián slíbil, že jakmile v některé z provincií dosáhne klidu, předá ji opět do správy senátu.¹⁸⁴ Od roku 23 př. n. l. mohl prostřednictvím svého *imperium proconsulare maius* zasáhnout do správy kterékoliv provincie. Také mohl převzít správu těch provincií, které byly v současné době v nějakém ohrožení, naopak mohl senátu předat provincie, ve kterých bylo toto nebezpečí zažehnáno.¹⁸⁵ Zároveň se Augustus ujal kontroly nad financemi ve všech provinciích.¹⁸⁶

Ostatní provincie, kde nehrozilo přímé vojenské ohrožení, spravoval senát stejně jako v období republiky¹⁸⁷ prostřednictvím jednotlivců,¹⁸⁸ volených na rok losem.¹⁸⁹ Do volby těchto guvernérů by mohl císař zasahovat, neměl to ale zapotřebí – jednalo se o provincie, ve kterých s výjimkou provincie *Africa* nebyly žádné legie.¹⁹⁰ Nehledě na jejich původní úřad měli všichni správci, zvolení senátem, postavení prokonzula.¹⁹¹ Správci se vždy ujímali provincie na začátku června poté, co na konci prosince skončili v úřadu. V případě nutnosti se mohla senátorská provincie dočasně stát císařskou, zejména v případě vážného ohrožení.¹⁹² Tato dohoda byla vlastně dohodou mezi společenskou elitou a vrchním vojenským velitelem.¹⁹³

Augustus musel dosáhnout jedné zásadní změny v myšlení senátorů – provincie neměla sloužit k nahromadění finančních zdrojů. V období republiky se totiž správci

¹⁸² John W. RICH, *Augustus, War and Peace*, in: Jonathan EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009, s. 151; J. RICHARDSON, *Roman provincial administration*, s. 60.

¹⁸³ J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 94, 97; D. PHILLIPS, *Potestas*, s. 139.

¹⁸⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 106 (Suet. *Aug.* 47).

¹⁸⁵ D. SHOTTER, *Augustus*, s. 33.

¹⁸⁶ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 363.

¹⁸⁷ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 28.

¹⁸⁸ P. A. BRUNT, *The Role*, s. 431; W. ECK, *Augustus*, s. 38. V případě shody mezi císařem a senátem bylo možné pravomoci správců prodloužit, vyžadovala-li to daná situace.

¹⁸⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 106 (Suet. *Aug.* 47.1).

¹⁹⁰ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 233; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 286.

¹⁹¹ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 355.

¹⁹² J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 362. Příkladem je Sardinie v roce 6 n. l., kterou ohrožovaly útoky pirátů.

¹⁹³ TAMTÉŽ, s. 332.

provincií obohacovali na úkor svěřené provincie. Správce provincie měl svojí prací přispět k rozvoji provincie. Rovněž nesměl rekrutovat vojáky či vybírat větší částky peněz, pokud nedostali jiné instrukce.¹⁹⁴ Počínaje Augustovou vládou byli správci provincií také placeni. Plat se vztahoval jak na senátorské, tak císařské správce.¹⁹⁵

Jak vlastně vypadala organizace správy císařské provincie? Augustus jakožto guvernér těchto provincií určoval legáty s postavením proprétora (*legati Augusti pro praetore*).¹⁹⁶ Tito jedinci jsou akceptováni primárně jako agenti Augusta, zároveň také jako neplnohodnotní správci provincií; svěřené posty měli do doby, než byli nahrazení dalšími jedinci. Správci císařských provincií udržovali pravidelnou korespondenci s císařem.¹⁹⁷ Na druhé straně byli správci senátorských provincií, kteří formálně byli nezávislí na císaři, byli vybíráni losem a byli přímo zodpovědní senátu; v jejich případě ovšem nejsou známy informace o tom, že by obdrželi instrukce od senátu, popřípadě udržovali kontakt se senátem v průběhu svého funkčního období.¹⁹⁸

Augustus často vybíral jedince mimo tradiční základnu aristokratických rodů mezi těmi, kteří svojí službou prokázali svou užitečnost. Tito jedinci se přímo zodpovídali Augustovi, stejně jako velitelé legií v těchto provinciích. Důležitým kritériem byla vhodnost a loajalita vůči Augustovi. Na Augustově přízni byli tito jedinci závislí, pokud chtěli dosáhnout postupu ve své kariéře. Pokud se osvědčili, mohli spravovat provincie i několik let po sobě. V mimořádných případech mohl guvernér zůstat i déle. Publius Quinctilius Varus spravoval provincii *Syria* mezi lety 7/6 př. n. l. – 4 n. l. Z Tiberiovy vlády je známý případ Gaia Poppaea Sabina, který spravoval provincii *Moesia*¹⁹⁹ dvacet let.²⁰⁰ Císař se za svou volbu jednotlivců měl zodpovídat senátu. Není jasné, jakým způsobem a za jakých okolností by senátoři takovou zodpovědnost vymáhali.²⁰¹

¹⁹⁴ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 356-357.

¹⁹⁵ J. A. CROOK, *Political history*, s. 131.

¹⁹⁶ Kurt A. RAAFLAUB, *The Political Significance of Augustus' Military Reforms*, in: Jonathan EDMONDSON (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009, s. 212; H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 190; J. RICHARDSON, *Roman provincial administration*, s. 61.

¹⁹⁷ F. MILLAR, *The Emperor*, s. 158.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 156, 159.

¹⁹⁹ TACITUS, *Letopisy*, s. 73 (*Tac. Ann.* I. 80). K této provincii obdržel také provincie *Macedonia* a *Achaia*.

²⁰⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 251 (*Dio. Rom. his.* LVIII. 25.4). Za potlačení revolty Thráků v roce 26 n. l. obdržel pouze konzulské odznaky, nikoliv právo oslavit triumf.

²⁰¹ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 239; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 358.

Rozdíl mezi císařskou a senátorskou provincií byl pouze v tom, že císař neměl na senátorské provincie přímý vliv, organizace správy byla stejná.²⁰² Jakoukoliv změnu v soukromém nebo veřejném právu aplikoval senát na všechny provincie bez rozdílu.²⁰³ Císař na druhé straně využíval svých pravomocí²⁰⁴ k tomu, aby zasahoval do senátorských provincií.²⁰⁵ V ideálním případě se císař a senát snažili na těchto změnách spolupracovat.²⁰⁶ To se týkalo i situací, kdy Římané vojensky rozšířili impérium, nebo anexe území, které doposud mělo status klientského království.²⁰⁷

Do provincií byli zvláště voleni prokurátoři, které nehledě na druh provincie (senátorská, císařská) určoval Augustus. Do jejich kompetencí patřily finanční záležitosti. Sloužili jako dohled nad guvernéry pro případ, že by se chtěli obohatit na úkor provincie. Prokurátoři pocházeli z řad jezdců, případně propuštěnců.²⁰⁸

Správa provincií vyžadovala reorganizaci, zejména v některých oblastech. První změny se týkaly Hispánie jako celku. Původní dvě provincie (*Hispania Ulterior*, *Citerior*) byly rozděleny²⁰⁹ na celkem tři provincie – *Baetica* (senátorská), *Lusitania*, a *Tarraconensis* (císařské). Poslední zmíněnou rozšířili Římané po ukončení válek s Kantabry a Astury²¹⁰ ještě o dobytá území na severu poloostrova.²¹¹

Výsadní postavení měly legie na řece Rýn. Byly to právě tyto legie, které Drusus a Tiberius vedli proti Germánům v roce 12 př. n. l. V roce 6 n. l. byla oblast mezi Rýnem a Labem zpacifikována. Dočasně se dostala pod kontrolu Římanů jako provincie *Germania*. Prvním správcem provincie byl Publius Quinctilius Varus.²¹²

Zároveň to byly tyto legie, které zajišťovaly pořádek v Galii. V rámci reorganizace Galie vznikly tři nové provincie – *Aquitania*, *Galia Lugdunensis* a *Belgica*. Čtvrtá provincie, *Galia Narbonensis*, se vrátila do správy senátu již v roce 22 př. n. l.²¹³

²⁰² P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 238.

²⁰³ F. MILLAR, *The Emperor*, s. 160.

²⁰⁴ Myšleno tím je *imperium proconsulare maius*.

²⁰⁵ F. MILLAR, *The Emperor*, s. 160-163; P. A. BRUNT, *The Role*, s. 433.

²⁰⁶ F. MILLAR, *The Emperor*, s. 165.

²⁰⁷ P. A. BRUNT, *The Role*, s. 432. Klientské království podléhalo římskému impériu, mělo status spojence Římanů a požívalo výhod římské ochrany.

²⁰⁸ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 358; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 361; J. RICHARDSON, *Roman provincial administration*, s. 62.

²⁰⁹ Nicola K. MACKIE, *Augustan Colonies in Mauretania*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 32, 1983, č. 3, s. 354. K novému rozdělení na tři provincie došlo mezi lety 27-13 př. n. l.

²¹⁰ PAULUS OROSIVS, *Seven books*, s. 311-312 (Paul. Oros. *Lib.* VI. 21.1-11, 21); FESTUS, *Krátký přehled*, s. 125 (Fest. *Brev.* 5.1); Florus, *Epitoma II*, s. 307 (Flor. *Epit.* IV. 12).

²¹¹ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 287; H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 212.

²¹² H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 217.

²¹³ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 236.

Obdobnou pozornost vyžadovala i hranice římského impéria podél Dunaje. V roce 15 př. n. l. vznikla provincie *Raetia*,²¹⁴ která umožnila bezpečný průchod alpskými průsmyky. Sousedící království Noricum si drželo nezávislost se statutem spojeneckého království.²¹⁵

Zvlášť nemůže zůstat ani otázka správy Itálie. Ta zůstala plně pod Augustovou kompetencí. Vnitřně zůstala prostřednictvím reformy v roce 7 př. n. l. rozdělena na celkem 11 regionů.²¹⁶ *Sicilia*, *Sardinia* a *Corsica* zůstaly ve správě senátu.²¹⁷ Augustus věnoval pozornost také Římu a jeho okolí – v roce 7 př. n. l. byl Řím rozdělen na 14 okresů, a ty na celkem 265 správních jednotek (*vici*).²¹⁸ Obyvatelé Říma s volebním právem se stali reprezentanty všech Římanů.²¹⁹

Zásadní byla oblast pannonské nížiny a dalmatského pobřeží. Augustus již mezi lety 35-33 př. n. l. dobyl Illýrii a jižní část Pannonie. Z těchto oblastí vznikla v roce 27 př. n. l. senátorská provincie. S ohledem na intenzivní vojenské aktivity se provincie *Illyricum* vrátila pod Augustovu správu. Během pannonských válek (14-10 př. n. l.)²²⁰ byl dobyt i sever Pannonie. Původní organizace provincie byla narušena povstáním Illyrů a Dalmatů (6-9 n. l.)²²¹ a po jejím potlačení reorganizována (provincie *Dalmatia* a *Pannonia*). Na východ od Pannonie se rozkládala již zmíněná oblast Moesie, kterou Římané dobyli v roce 28 př. n. l. Do roku 6 n. l. byla součástí senátorské provincie *Macedonia*, posléze se stala samostatnou provincií *Moesia*. Oddělením části provincie *Macedonia* vznikla již v roce 27 př. n. l. provincie *Achaia* (senátorská).²²²

Provincie mimo evropský světadíl vyžadovaly zvláštní pozornost. Provincie *Africa* byla předána do správy senátu již v roce 27 př. n. l. V této provincii se nacházela také jediná legie, u které Augustus neurčoval velitele.²²³ Na východní provincie, které sousedily s parthským královstvím, dohlížel Augustus. Platilo to zejména pro Sýrii. Pořádek v Judei udržoval s Augustovou podporou král Herodes I. Po Herodově smrti se

²¹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 337, 339 (Dio Rom. his. LIV. 22).

²¹⁵ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 236.

²¹⁶ *Latium et Campania, Apulia et Calabria, Lucania et Bruttium, Samnium, Picenum, Umbria et Ager Gallicus, Etruria, Aemilia, Liguria, Venetia et Histria, Tranpadana.*

²¹⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 287.

²¹⁸ TAMTÉŽ, s. 395

²¹⁹ TAMTÉŽ, s. 402.

²²⁰ Válka s dalmatskými a ilyrskými kmeny, které nebyly podřízeny římské správě.

²²¹ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 31.

²²² J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 273.

²²³ TAMTÉŽ, s. 287.

Judea v roce 6 n. l. stala samostatnou provincií.²²⁴ Ostatní provincie spravoval senát.²²⁵ Galatské království v Malé Asii bylo po smrti krále Amynta (25 př. n. l.) z větší části zabráno a přeměněno v provincii *Galatia*.²²⁶ Z pověření senátu spravovali guvernéri provincie *Asia, Bythynia et Pontus, Creta et Cyrene*; od roku 22 př. n. l. také *Cyprus*.²²⁷

Mimořádné postavení v novém uspořádání provincií měl *Aegyptus*. Augustus obyvatele Egypta nijak nepotrestal za vedení války proti Římanům. Jako prvního správce určil Augustus jezdce Cornelia Galla. V této tradici pokračoval i při volbě dalších správců této provincie. Ti se zodpovídali přímo císaři. Tato provincie získala zvláštní postavení. Senátorům nebyla bez Augustova vědomí povolena návštěva Egypta.²²⁸ Augustus se tak pojistil, že daný prefekt se nepokusí spojit se senátem proti císaři. První správci Egypta se zaměřili na zajištění hranic provincie.²²⁹ Za případné úspěchy jim ale nebylo umožněno oslavit triumf, protože konali jednotlivé kroky na základě Augustových instrukcí.²³⁰

1.4 Augustus a senát

K analýze vztahu Augusta a senátu jako instituce je nutné se na jejich vztah podívat z více perspektiv. Jedním z pohledů je otázka, jak moc se Augustus dělil se senátem o moc. O tom nejvíce svědčí úspěšný experiment – vytvoření užšího poradního sboru (*consilium principis*).²³¹ Dodnes je sporné datum vzniku této instituce.²³² Stabilně zde zasedal Augustus, konzulové, jeden prétor, édil a kvestor; není jasné, jestli se účastnil rovněž někdo z tribunů lidu. Dále zde zasedalo 15 senátorů bez úřadu, určených losováním, kteří se střídali každých šest měsíců.²³³

Jejich úkolem bylo dopředu rozhodnout o projednávaných návrzích.²³⁴ Alespoň malá část senátorů tedy věděla o Augustových dalších návrzích a připravovaných

²²⁴ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 237; W. ECK, *Augustus*, s. 62. Prefekt, který Judeu spravoval, byl podřízený císařem zvolenému legátovi v Sýrii.

²²⁵ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 418.

²²⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 263 (Dio Rom. his. LIII. 26.3).

²²⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 287; Barbara LEVICK, *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook*, London 2000, s. 10-12.

²²⁸ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 185, 200.

²²⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 295 (Dio Rom. his. LIV. 5.4-6); PLINIUS STARŠÍ, *Natural History II*, s. 627 (Pliny Nat. Hist. VI. 181).

²³⁰ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 237.

²³¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 97 (Suet. Aug. 35.3); srov. P. A. BRUNT, *The Role*, s. 428.

²³² John CROOK, *Consilium Principis, Imperial Councils and Counsellors from Augustus to Diocletian*, Cambridge 1955, s. 11. První pevná zmínka pochází z poloviny roku 4 př. n. l. J. Podle Crooka *consilium* vzniklo mezi lety 27-18 př. n. l.

²³³ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 241; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 352. J. CROOK, *Consilium*, s. 8.

²³⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 97 (Suet. Aug. 35.4); srov. A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 319-320.

záležitostech; díky účasti ve sboru měli možnost volně vyjádřit myšlenky a pomoci Augustovi upravovat jednotlivé návrhy tak, aby zajistil jejich schválení.²³⁵ Tímto krokem se Augustus snažil s pomocí senátorů zefektivnit rozhodování nad státními záležitostmi. *Consilium* mělo hrát důležitou roli ve správě, nicméně podle J. Crooka mělo spíše psychologický vliv.²³⁶ Návrhy přesto Augustus nejprve diskutoval se svými nejbližšími přáteli a příbuznými (Agrippou, Maecenatem, Sallustiem Crispem, Messallou Corvinem, Corneliem Gallem ad.).²³⁷

Mimo výjimky, o kterých se obecně zmiňuje Cassius Dio,²³⁸ probíhalo schválení každého rozhodnutí na třech úrovních – 1. nejprve vše Augustus prodiskutoval s výše zmíněnými přívrženci; 2. záležitost přednesl před *consilium*; 3. věc projednal v senátu.

Role rady se změnila na konci Augustova života, kdy si císař s ohledem na svůj věk vyžádal dvacet poradců, kteří v této radě byli po celý rok.²³⁹ Augustus *consilium* reorganizoval v roce 13 n. l. Stalo se spíše výkonným sněmem než poradním. Vedle Augusta byli pravidelnými členy Augustův nevlastní syn Tiberius, prasynovec Germanicus a Tiberiův syn Drusus (*Minor*), dále konzulové a také dvacet senátorů, kteří v *consiliu* působili po dobu jednoho roku.²⁴⁰ Touto změnou Augustus vytvořil prostor pro zapojení dalších jedinců – například vojenských nebo finančních expertů.²⁴¹

Senát na Augustovi nemusel záviset tolik, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jakmile se Augustovi podařilo uklidnit situaci, mohl si dovolit na určitou dobu opustit Řím a správu impéria ponechat v rukách senátorů.²⁴² Z toho je možné vyvodit, že se Augustus snažil vytvořit systém dualistické vlády, kde senát a císař nesou společně zodpovědnost za řízení státu. Přes společnou zodpovědnost zůstal senát císaři podřízený. Augustův režim bylo možné udržet pouze za podmínky, že císař spolupracoval se senátem. Taková spolupráce také správně předpokládala, že Augustus bude poslouchat návrhy senátorů a bude tolerovat jejich nesouhlas.²⁴³ Augustovi

²³⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 249 (Dio Rom. his. LIII. 21.3-4).

²³⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 161 (Dio Rom. his. LII. 32.1); srov. J. CROOK, *Consilium*, s. 9, 14.

²³⁷ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 241.

²³⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 249 (Dio Rom. his. LIII. 21.5).

²³⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 63 (Dio Rom. his. LVI. 28.3); srov. J. CROOK, *Consilium*, s. 15. Augustus vybíral členy sboru podle svého uvážení, navíc mohl kdykoliv přidat další členy.

²⁴⁰ Stanislav DOLEŽAL, *Amici et comites principis (od consilia ke consistoriu)*, Auriga 51, 2009, s. 45.

²⁴¹ J. CROOK, *Consilium*, s. 16.

²⁴² A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 284.

²⁴³ P. A. BRUNT, *The Role*, s. 442-443. Na Augusta tak navázal i Tiberius.

nástupci v této formě pokračovali tak, že při nástupu slíbili, že budou při řízení impéria se senátem spolupracovat.²⁴⁴

Samozřejmě zůstaly záležitosti, ve kterých senátoři nemohli jednat bez Augustova vědomí. Mezi takové případy patřilo jednání s vyslancem parthského krále Fraata IV.²⁴⁵ Augustus nejprve vyslance odkázal na senát.²⁴⁶ Senátoři odmítli tuto záležitost projednávat bez Augustovy přítomnosti; jako důvod uvedli, že se tato záležitost týká Sýrie, provincie pod Augustovou jurisdikcí. Výsledkem jednání bylo uzavření míru v roce 20 př. n. l.²⁴⁷ Jiným případem bylo jednání s indickými vyslanci v roce 25 a 20 př. n. l., se kterými Augustus jednal bez účasti senátu. Takové jednání muselo nevyhnutelně vést k tomu, že senát umožnil Augustovi jednat s vyslanci i bez vědomí senátu. Augustus tak získal kontrolu nad zahraniční politikou.²⁴⁸ I nadále se snažil nejdůležitější věci projednávat se senátem.²⁴⁹

S ohledem na census, který Augustus v průběhu svého života provedl třikrát, se ustálil postup přijímání nových senátorů. Jakmile úředník prošel kvesturou, byl, pokud projevil takové přání, přijat do senátu. Do senátu byli přijímáni také potomci senátorů, kteří projevíli přání vstoupit do této instituce a podílet se na řízení impéria. Status senátora získali také mužští potomci senátorů.²⁵⁰

Od roku 9 př. n. l. byly schůze senátu ustáleny na dva pevně stanovené dny v měsíci. V obecné rovině lze říci, že Augustus senátory respektoval a snažil se s nimi spolupracovat.²⁵¹ Augustus potřeboval dostatek schopných a talentovaných jedinců, kteří budou zastávat jednotlivé funkce a úřady; zároveň ale nesměli mít až příliš velké ambice. I proto umožnil synům senátorů navštěvovat jednání ještě předtím, než se stali senátory, aby načerpali zkušenosti ještě předtím, než budou zastávat některý z úřadů.²⁵²

Za vlády Augusta zde bylo několik generálů, kteří se v průběhu bojů osvědčili. Jedním z nich byl stejnojmenný vnuk triumvira Marka Licinia Crassa, který se nejprve

²⁴⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 59-60.

²⁴⁵ Parthské království se rozkládalo na východ od římského impéria. Vůči Římanům zůstávali nepřátelsky naladěni, do Augustovy vlády s Římany několikrát bojovali a zvítězili.

²⁴⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 279 (Dio Rom. his. LIII. 33.1).

²⁴⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 303, 305 (Dio Rom. his. LIV. 9.4-6); VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 138 (Vell. Patt. His. Rom. II. 91.1).

²⁴⁸ *Činy božského Augusta*, s. 46-47 (*Res gestae* 31). [„...Ad me ex India...“]; AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 211 (Aur. Vic. Lib. 1.7); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 313 (Paul. Oros. Lib. VI. 21.19); EUTROPIUS, *Římské dějiny*, s. 89 (Eutrop. Brev. VII. 10), FESTUS, *Krátký přehled*, s. 133 (Fest. Brev. 19); srov. P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 238.

²⁴⁹ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 288.

²⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 424.

²⁵¹ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 28

²⁵² P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 239, 240.

v roce 30 př. n. l. stal konzulem, aniž by zastával préture. Jako správce provincie *Macedonia* vedl armádu a porazil kmen Bastarnů. Jejich krále osobně zabil. Obsazené území se stalo součástí provincie *Macedonia*.²⁵³ Takový úspěch by za republiky znamenal jistý triumf, včetně pocty v podobě předání zbroje mrtvého krále do chrámu Jupitera Feretria na Kapitolu (*spolia opima*). Augustus nechtěl Crassovi tyto pocty přiznat.²⁵⁴ Pokud by je dostal, stal by se jedním z nevýznamnějších generálů své doby a měl by tudíž velice blízko postavení, které náleželo pouze Augustovi, případně také Agrippovi. Jako argument posloužily Augustovy instrukce Crassovi, na jejichž základě měly pocty připadnout Augustovi. Crassus mohl nakonec alespoň oslavit triumf. Toto povolení je také posledním místem, kdy je Crassus v pramenech zmíněn.²⁵⁵

Po určité době se ustálil zvyk, že nikdo mimo členy císařské rodiny nedostane možnost oslavit triumf. Poslední velitel, který směl podle stávajících zvyků oslavit triumf, aniž by patřil do císařské rodiny, byl Lucius Cornelius Balbus, který jako prokonzul provincie *Africa* dosáhl v roce 19 př. n. l. významného vítězství. Další, kterým by se této pocty mělo dostat, bylo povoleno pouze nosit triumfální odznaky (*ornamenta triumphalia*).²⁵⁶ Na druhou stranu Agrippa dosáhl mnohokrát možnosti oslavit triumf, vždy tuto poctu odmítl. Stejně tak nemohl být vítězný velitel provolán vojáky jako *imperator*, na toto označení měl císař monopol. Augustus dokonce váhal, jestli udělit právo oslavit triumf Tiberiovi a Drusovi (*Maior*). Drusus (*Maior*) obdržel pouze triumfální odznaky, Tiberius mohl sice triumf oslavit, ale společně s Augustem.²⁵⁷

²⁵³ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 272-273.

²⁵⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 274; W. K. LACEY, *Augustus*, s. 43. Crassus svého vítězství dosáhl ještě před formálním rozdělením provincií na senátorské a císařské. Z tohoto pohledu měl na oslavu triumfu nárok.

²⁵⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 67-77 (*Dio Rom. his. LI. 23-26*); srov. P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 199.

²⁵⁶ W. ECK, *Augustus*, s. 54.

²⁵⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 388.

1.5 Konspirace proti císaři

Je důležité zdůraznit, že s koncem republiky nezmizela politická opozice v senátu.²⁵⁸ Nikdo ze senátorů, kteří by byť jen uvažovali nad tím postavit se proti Oktaviánově politice, neměl žádný zdroj moci, kterým by mohl Oktaviánovi odebrat jeho pravomoci (které mu právě tito senátoři udělili). A co víc, neměli armádu, která by byla schopná vzdorovat legiím pod Oktaviánovým velením. Caesarova smrt dokázala, že ani odstranění nejmocnějšího muže v impériu není stálým řešením. Přesto se našli tací, kteří se pokusili připravit spiknutí proti Augustovi. Vždy se jednalo o malou skupinu jedinců. Jejich seznam vypisuje Suetonius: [„...*Jejich původci byli mladý Lepidus, potom Varro Murena a Fannius Caepio, dále Marcus Egnatius (Rufus), pak Plautius Rufus a manžel jeho vnučky Lucius Paulus, kromě toho Lucius Audasius... rovněž Asinius Epicadus, ... posléze Télefos, otrok a nomenclator jisté urozené paní...*“].²⁵⁹

Někteří senátoři sice vyjadřovali svůj nesouhlas s Augustovou vládou slovní formou, ale neodvážili se ničeho dalšího. Tato stať se bude věnovat těm, kteří uvažovali nad fyzickým odstraněním Augusta. S ohledem na skutečnost, že žádné ze spiknutí nebylo úspěšné, není možné provést analýzu dalších plánů spiklenců. Můžeme se pouze domnívat o tom, jestli měli v plánu obnovení republiky, případně chtěli získat Augustovu moc pro sebe, nebo zvolit jiného, podle nich vhodnějšího kandidáta.

Samotný akt Augustovy vraždy by měl nedozírné důsledky. Jejich situace by mohla korespondovat se situací jedinců, soustředěných okolo Marka Iunia Bruta, kteří zavraždili Caesara. V případě úspěchu by ale tito jedinci odstranili člověka, který dokázal ukončit sérii občanských válek a nastolit mír.²⁶⁰ Naději na úspěch by měli pouze v případě, že by přesvědčili ostatní senátory ke spolupráci a vedle toho si zajistili podporu armády. Neúspěch v jednom z těchto úkolů by pravděpodobně vedl k další občanské válce.

Další možností by bylo využití některé z římských legií. Po konci občanské války s Markem Antoniem stále fungoval republikánský režim obsazování velitelských pozic – legiím veleli prokonzulové. Nikdo z nich však neměl dostatek vojáků na to, aby

²⁵⁸ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 30.

²⁵⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 87 (Suet. *Aug.* 19).

²⁶⁰ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 323

mohl proti Augustovi začít další občanskou válku.²⁶¹ V pozdější době by stačilo, aby některý z Augustových legátů byl dostatečně ambiciózní, přesvědčil vojáky a tím obnovil boj o moc. I v případě úspěchu by pravděpodobně šlo o pouhou výměnu vládců, jako v situaci, která nastala po smrti císaře Nerona.

Pokud by se senátorům nepodařilo obnovit republiku a vládu opět plně vrátit do rukou senátu, zůstalo by otázkou, kdo by Augusta nahradil. V takovém případě by připadali v úvahu jedinci z Augustova nejbližšího okruhu příbuzných, jmenovitě Augustův zeť Marcellus, nejbližší spolupracovník Agrippa, dále Agrippovi synové Gaius a Lucius, které Augustus adoptoval. Bylo nutné počítat i Tiberia, ačkoliv na deset let odešel z veřejného života, a jeho syna Drusa (*Maior*).²⁶²

První spiknutí vzniklo v roce 30 př. n. l., tedy ještě před Augustovým formálním obnovením republiky. Marcus Aemilius Lepidus, syn člena druhého triumvirátu, se stal součástí špatně připraveného spiknutí. Odhalil je Maecenas,²⁶³ který v době Augustova pobytu na Východě dohlížel na události v Římě. Lepidus byl zatčen a popraven. Jeho poprava měla ukázat, že ani starobylý původ nebude záminkou k lehčímu potrestání.²⁶⁴

Další spiknutí připravil Fannius Caepio, o kterém nejsou žádné bližší informace, a Murena. Prameny zmiňují více variant Murenova jména – podle Dia se jednalo o Licinia, švagra Maecenata, podle Velleia o Lucia, Suetonius zmiňoval jméno Varro Murena, Strabo Murenu, Tacitus a Seneka pouze Varrona.²⁶⁵ Podle nápisů *Fasti Capitolini* měl být řádným konzulem v roce 23 př. n. l. Terentius Varro Murena. Zmínka v seznamu k tomuto jménu není úplná a není jasné, jestli krátce před nebo během výkonu úřadu zemřel, byl odsouzen při vykonávání úřadu, nebo byl z úřadu odvolán.²⁶⁶ Prameny nezmiňují, za jaký zločin byl odsouzen a jaký byl trest – poprava, vyhnanství, ztráta úřadu? A co by znamenalo, kdyby zde byl pouze jeden Murena?

²⁶¹ John Anthony CROOK, *Augustus: Power, Authority, Achievement*, in: Alan BOWMAN – Edward CHAMPLIN – Andrew LINTOTT (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008, s. 113.

²⁶² Viz kapitola 1.6.

²⁶³ Blízký spolupracovník a rádce Augusta.

²⁶⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 272.

²⁶⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 289 (Dio Rom. his. LIV. 3.3); VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 138 (Vell. Patt. His. Rom. II. 91.3); SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 84 (Suet. Aug. 19.1); TACITUS, *Letopisy*, s. 29 (Tac. Ann. I. 10); SENECA, *O krátkosti*, s. 129 (Sen. De brev. 4.5); STRABÓN, *Geography VI*, s. 335 (Strab. Geo. XIV. 5.5).

²⁶⁶ A. DEGRASSI, *Fasti Capitolini*, s. 81.

Murena konzul a konspirátor byli stejná osoba. Tuto možnost již dříve podpořili historici R. Syme, D. Shotter nebo D. Stockton.²⁶⁷ Pokud by totiž existoval pouze jeden Murena, jednalo by se o závažnější spiknutí, než by se mohlo na první pohled zdát. Mezi lety 31-23 př. n. l., tedy lety, kdy Augustus každoročně zastával úřad konzula, byli jeho kolegy význační členové senátu. Znamená to, že Murena, původně určený jako řádný konzul pro rok 23 př. n. l., se otočil proti Augustovi a stal se součástí spiknutí proti němu. V takovém případě by se jednalo o závažné spiknutí.

Připustíme-li tuto variantu jako reálnou skutečnost, je nutné se vrátit k otázce, jak Murena přišel o svůj konzulát. Otázka popravu je samozřejmě zcestná, podpořila by existenci dvou Murenů. Vyhnanství je možné vzít v potaz. Murena by měl možnost vrátit se do Říma a účastnit se spiknutí. Posléze byl zatčen a popraven. Skutečné odvolání z úřadu, aniž by bylo zmíněno ve *Fasti Capitolini*, by bylo něco naprosto neobvyklého. Ztráta konzulátu by byla skvělá záminka pro to, aby se Murena ujal Primovy obhajoby (neměl žádný úřad) a v jejím rámci slovně zaútočil proti Augustovi. Primovo odsouzení by mohlo v Murenovi vyvolat pocit, že proti Augustovi nemůže být použito legálních právních prostředků. Proto se rozhodl přistoupit k radikálnějšímu kroku a připojil se ke spiknutí. Následné odhalení plánů by bylo v roce 22 př. n. l., tedy tak, jak o těchto událostech mluví Cassius Dio. Tiberius posléze vedl proces proti spiklencům v době, kdy nezastával žádný úřad.

Další možností je, že Murena konspirátor a Murena konzul byly dvě osoby. Tato možnost má podporu i mezi historiky. Dokonce se mohlo jednat o bratry.²⁶⁸ Jeden z nich, konzul Murena, zemřel těsně před tím, než měl začít úřad konzula.²⁶⁹ Druhý Murena obhajoval Prima v roce 22 př. n. l., byl švagrem Maecenata, patřil mezi spiklence a čelil obvinění z přípravy spiknutí.²⁷⁰

Prameny neposkytují dostatek informací pro přesné datování tohoto spiknutí. Došlo k němu buď na konci roku 23, nebo na začátku roku 22 př. n. l. Hlavním důvodem, proč tato skupina jedinců začala připravovat spiknutí, byl proces s Markem Primem, prokonzulem provincie *Macedonia*. Primus zaútočil na římské spojence

²⁶⁷ D. STOCKTON, *Primus*, s. 40; R. SYME, *The Roman Revolution*, s. 325; D. SHOTTER, *Augustus*, s. 32; B. LEVICK, *Augustus*, s. 101.

²⁶⁸ K. A. RAAFLAUB, L. J. SAMONS, *Opposition*, s. 426.

²⁶⁹ Pro chronologii událostí mezi lety 23-22 př. n. l. Jerome S. ARKENBERG, *Licinia Murenae Terentii Varrones, and Varrones Murenae: II. The Enigma of Varro Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 42, 1993, č. 4, s. 489-490; srov. Lawrence J. DALY, *Varro Murena, cos. 23 B.C.: ["magistratu motus] est"*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 27, 1978, č. 1, s. 83-94.

²⁷⁰ K. M. T. ATKINSON, *Constitutional and Legal Aspects*, s. 462, 471; Richard. A. BAUMAN, *Tiberius and Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 15, 1966, č. 4, s. 421-422.

v Thrákii, odryské království. Učinil tak bez souhlasu senátu.²⁷¹ Primus i jeho obhájce Licinius Murena použili během soudu argument, že Primus podnikl útok na základě souhlasu Augusta a Marcella; neměl však žádný důkaz, kterým by mohl tuto skutečnost doložit.²⁷² Augustus nařčení u soudu, kam se dostavil bez povolání, popřel.²⁷³ Primus byl odsouzen. Zdá se, že ne všichni soudci věřili Augustově výpovědi, někteří z nich hlasovali pro Primovu nevinu.²⁷⁴

Tento proces byl mimořádně důležitý. Pokud by totiž byl Primus instruován Augustem, zasahoval by císař do kompetencí senátní provincie – *Macedonia* byla senátorskou, nikoliv císařskou provincií; navíc by tak učinil bez vědomí senátu. Augustus by zasahoval do senátorské provincie. Tím by vlastně popřel původní rozdělení dohledu nad provinciemi mezi sebou a senátem. Takový krok by někteří senátoři mohli brát jako záminku k přípravě spiknutí.

Důležitou otázkou je, kdo byl onen „Marcellus“, na kterého se Primus odvolal? V této době se logicky nabízí Augustův synovec Marcellus. Augustus s ním počítal jako se svým politickým nástupcem. Ten byl v té době teprve aedilem; nehledě na politické postavení neměl sebemenší právo ovlivňovat či zasahovat do tak závažných záležitostí.

Je tu ovšem další senátor, který by připadal v úvahu – konzul pro rok 22 př. n. l. Marcellus Aeserninus. Pokud by Primus myslel jeho, je možné tuto otázku snadno vyřešit. Primus by totiž jednal na základě instrukcí dvou konzulů a byl tedy v právu, pokud by konzul Marcellus vypovídal u soudu. Tuto verzi nicméně není možné podpořit ničím v pramenech. Ani Cassius Dio, hlavní zdroj o tomto soudním procesu, nic takového nezmiňuje.

O plánech nejsou známy podrobnější informace. Lze předpokládat, že spiklenci chtěli kopírovat způsob, jakým byl dříve odstraněn Caesar. Plány spiklenců prozradil Augustovi jistý Castricius.²⁷⁵ Všichni, kteří byli do spiknutí zapojeni, byli odsouzeni v nepřítomnosti. Proces vedl budoucí císař Tiberius, který dosáhl jejich odsouzení. Jakmile byli chyceni, byli popraveni.²⁷⁶ Popravě Varrona nezabránil ani Maecenas.²⁷⁷ Spiknutí Caepiona a Mureny bylo sice ohrožením pro Augusta, nicméně od samotného

²⁷¹ G. SUMI, *Ceremony*, s. 226.

²⁷² Kathleen M. T. ATKINSON, *Constitutional and Legal Aspects of the Trials of Marcus Primus and Varro Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 9, 1960, č. 4, s. 441, 461; srov. David STOCKTON, *Primus and Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 14, 1965, č. 1, s. 36.

²⁷³ B. LEVICK, *Augustus*, s. 176.

²⁷⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 289 (Dio *Rom. his.* LIV. 3.2-3).

²⁷⁵ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 112 (Suet. *Aug.* 56.3).

²⁷⁶ MACROBIUS, *Saturnalia*, s. 78 (Mac. *Sat.* I. 11.21); TACITUS, *Letopisy*, s. 29 (Tac. *Ann.* I. 10)

²⁷⁷ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 152 (Suet. *Tib.* 8); SENECA, *O shovívavosti*, s. 192 (Sen. *De Clem.* I. 9).

začátku bylo odsouzené k nezdaru. Augustus zdůraznil vážnost spiknutí schválením obětí za toto „vítězství.“²⁷⁸

Další spiknutí připravil v roce 19 př. n. l. Marcus Egnatius Rufus. Ten se jako édil osvědčil v roce 21 př. n. l. při hašení v průběhu požárů, které v Římě vypukly. Byl natolik úspěšný, že hned v roce 20 př. n. l. byl podle Cassia Diona zvolen protiprávně prétozem.²⁷⁹ Rufus se rozhodl kandidovat na neobsazený úřad konzula. Konzul Saturninus pravděpodobně věděl o podílu Rufa na některých nezákonných podnicích. S ohledem na tuto skutečnost Saturninus nedovolil Rufovi kandidovat. Rufus se nevzdal a snažil se získat podporu římských občanů. Saturninus pohrozil, že Rufovo zvolení neuzná ani v případě, že by získal dostatek hlasů a byl zvolen.²⁸⁰ Rufus zareagoval tak, že začal shromažďovat své stoupence a připravoval spiknutí proti Augustovi.²⁸¹ Tomuto spiknutí nemusel Augustus věnovat žádnou pozornost. Senátoři poté, co získali dostatek informací, vyhlásili *senatus consultum ultimum*.²⁸² Senátoři Augusta pouze informovali prostřednictvím deputace o zatčení spiklenců.²⁸³ Rufus a jeho stoupenci byli popraveni ve vězení.²⁸⁴

Audasius a Epicadus se snažili osvobodit Augustovu dceru Julii a jejího syna Agrippu Postuma, a s jejich pomocí získat podporu armády. Veškeré informace v pramenech se soustřeďují pouze na samotný záměr a neúspěch.²⁸⁵

Ohledně spiknutí v roce 4 n. l. se dochovalo rovněž jen několik informací. Ústřední postavou spiknutí byl údajně Gaius Cornelius Cinna Magnus, vnuk Pompeia Magna. Cassius Dio tuto záležitost zaštiťuje diskusí mezi Augustem a Livii.²⁸⁶ Seneka tuto situaci využívá jako případ, kdy se Augustus zachoval milostivě a spiklence nejen nepotrestal, ale také omilostnil.²⁸⁷ Cinna se v dalším roce stal konzulem.

Posledním známým plánem je záležitost z roku 8 n. l. V jeho čele stáli senátoři Plautius Rufus, o jehož životě prameny více neříkají, a Lucius Aemilius Paulus, manžel

²⁷⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 291 (Dio Rom. his. LIV. 3.8).

²⁷⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 257 (Dio Rom. his. LIII. 24.4-6). Srov. P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 214. Tato skutečnost souvisí s pořádkem hodností (*cursus honorum*), podle kterého měly být mezi jednotlivými úřady víceleté rozestupy.

²⁸⁰ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 137 (Vell. Patt. His. Rom. II. 91.3).

²⁸¹ SENECA, *O krátkosti*, s. 129 (Sen. De brev. 4-5); TÝŽ, *O shovívavosti*, s. 192 (Sen. De Clem. I. 9).

²⁸² A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 301. Jednalo se o mimořádné nařízení senátu v období nebezpečí.

²⁸³ D. A. PHILLIPS, *Egnatius Rufus*, s. 111-112; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 319.

²⁸⁴ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 138 (Vell. Patt. His. Rom. II. 91.4).

²⁸⁵ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 87 (Suet. Aug. 19).

²⁸⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 429-453 (Dio Rom. his. LV. 14-21); srov. K. A. RAAFLAUB, L. J. SAMONS, *Opposition*, s. 427.

²⁸⁷ SENECA, *O shovívavosti*, s. 190-194 (Sen. De Clem. I. 9).

Augustovy vnučky Julie (*Minor*),²⁸⁸ jak se zmiňuje Suetonius.²⁸⁹ Cassius Dio mluví pouze o Publiu Rufovi. K tomu ale dodává, že Rufus nebyl skutečným vůdcem, ale že někdo jiný použil Rufovo jméno. Byla také vyhlášena odměna za poskytnutí informací. Ty vedly k odhalení plánů, následně k popravě Rufa a Paula.²⁹⁰ Do plánů byla nejspíš zapletená i Julia (*Minor*). Místo očekávané popravy, jakožto trestu za účasti na spiknutí, byla vyhnána s odůvodněním, že se dopustila cizoložství.²⁹¹

1.6 Hledání nástupníka

Otázka, jakým způsobem předat moc císaře nástupci, je v rané fázi principátu problematická otázka. Tím, že tento režim vlády byl teprve ve svých počátcích a mnoho zvyků a tradic z období republiky bylo stále živých, museli první císařové opatrně podnikat kroky k tomu, aby zajistili pokračování tohoto režimu vlády. Otázka volby nástupce měla teoreticky náležet senátu, nikde nebyla ukotvená nutnost zvolit nástupce s rozsahem moci jako u Augusta. Každý z císařů se, pokud mu to umožnila situace, snažil před smrtí určit svého nástupce. V ideálním případě svého nástupce adoptoval, v závěti učinil hlavním dědicem, senátu doporučil ke zvolení, popřípadě jej provázal sňatkem.²⁹² V rámci adopce se císař snažil přimět senát, aby nástupci udělil pravomoci tribuna lidu a *imperium proconsulare maius*.²⁹³ Během vlády první pěti císařů nevznikl žádný pevný způsob volby, pouze procedura, která vyžadovala spolupráci senátu. Alternativou byla podpora prétoriánů, legií či členů císařského paláce.²⁹⁴

Augustus si tuto skutečnost uvědomoval. Věděl, že režim, na jehož tvorbě pracuje, není stále pevně ukotvený v římském právním systému natolik, aby přežil i jeho smrt. Proto velice brzy začal uvažovat o svém nástupci. Velice opatrně se snažil vyhnout zdání dynastického nástupnictví.²⁹⁵ První volbou byl Augustův synovec Marcellus.²⁹⁶ To odpovídalo římským zvykům, i Augustus byl adoptován svým

²⁸⁸ Suetonius, *Životopisy*, s. 115 (Suet. *Aug.* 64.1).

²⁸⁹ Tamtéž, s. 87 (Suet. *Aug.* 19).

²⁹⁰ Cassius Dio, *Roman History VI*, s. 463, 465 (Dio *Rom. his.* LV. 27).

²⁹¹ Suetonius, *Životopisy*, s. 116 (Suet. *Aug.* 65); srov. Frances Norwood, *The Riddle of Ovid's Relegation*, *Classical Philology* 58, 1963, č. 3, s. 154; K. A. Raaflaub, L. J. Samons, *Opposition*, s. 431.

²⁹² M. Griffin, *Nero*, s. 190.

²⁹³ Barbara Levick, *Drusus Caesar and the Adoptions of A.D. 4*, *Latomus* 25, 1966, č. 2, s. 227.

²⁹⁴ M. Griffin, *Nero*, s. 189-190. Tyto příklady jsou z pozdější doby, v případě podpory prétoriánů Claudius či Otho, v případě podpory armády Galba, Vitellius a Vespasián, ze strany členů paláce Nerva.

²⁹⁵ W. Eck, *Augustus*, s. 91.

²⁹⁶ Tacitus, *Letopisy*, s. 22; (Tac. *Ann.* I. 3).

prastrýcem. Marcellus měl po Augustovi zdědit císařovu politickou moc.²⁹⁷ Augustus oženil Marcella se svojí dcerou Julií.²⁹⁸ S Augustovou podporou byl zvolen édilem. K tomuto úřadu patřila také organizace her pro římský lid, se kterou Marcellovi pomohl Augustus. Císař se snažil zajistit Marcellovi popularitu u římských občanů a umožnit mu rychlý postup žebříčkem politických funkcí. Zároveň s tím získal Marcellus mimořádné právo ucházet se o konzulát o deset let dříve, než bylo zákonem stanoveno.²⁹⁹ V případě Augustovy smrti by Marcellus měl dostatek politických zkušeností na to, aby se mohl ujmout přední pozice v římském státě.³⁰⁰ Augustus se snažil popřít možnost, že by Marcellus mohl být jeho nástupcem, proto přečetl veřejně dokument, který vydával za závěť, podle které měl Marcellus dědit pouze Augustův majetek.³⁰¹

Moudrost tohoto rozhodnutí se projevila v roce 23 př. n. l., kdy se v Římě začala šířit nemoc. Nemoci málem podlehl i Augustus, nebýt lékařského zásahu. Svoji dokumentaci svěřil do rukou druhého konzula, Gnaea Calpurnia Pisona; pečetní prsten předal Agrippovi. Tím vyvážil rozdělení moci mezi stát a svého nejbližšího spolupracovníka, aniž by veřejně jmenoval svého následníka.³⁰² Lze však předpokládat, že Agrippa měl alespoň částečně zastoupit Augusta alespoň do té doby, než Marcellus získá dostatek politických zkušeností.³⁰³ Na císařův popud udělil senát Agrippovi stejnou moc, jako měl Augustus,³⁰⁴ Senát zároveň definoval pravomoci Agrippy a Augusta jako nadřazené vůči všem ostatním. Agrippovy posílené pravomoci nebyly omezené na konkrétní provincie, chyběla mu pouze Augustova *auctoritas*.³⁰⁵ Z pověření senátu se Agrippa odebral na Východ, aby dohlédl na řízení provincií a v případě Augustovy smrti udržel pořádek.³⁰⁶ Celá situace má další, byť méně pravděpodobné způsoby interpretace. Augustus podle nich buď obnovil rozdělení sfér vlivu do podoby,

²⁹⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 299; M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 297; Andrew LINTOTT, *Romans in the Age of Augustus*, Sussex 2010, s. 81.

²⁹⁸ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 114 (Suet. *Aug.* 63.1).

²⁹⁹ W. ECK, *Augustus*, s. 49.

³⁰⁰ J. A. CROOK, *Political history*, s. 83.

³⁰¹ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 266.

³⁰² P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 203; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 306; W. ECK, *Augustus*, s. 49.

³⁰³ David MAGIE, *The Mission of Agrippa to the Orient in 23 B. C.*, *Classical Philology* 3, 1908, č. 2, s. 146.

³⁰⁴ G. SUMI, *Ceremony*, s. 234. Jedná se o *tribunicia potestas* a *imperium proconsulare maius*. To vyžadovalo souhlas tributního shromáždění. K tomuto kroku došlo znovu v roce 18 a 13 př. n. l.

³⁰⁵ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 321; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 258.

³⁰⁶ J. A. CROOK, *Political history*, s. 83; A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 321.

kteřá fungovala v období druhého triumvirátu, nebo zkrátka Augustus odeslal Agrippu pryč z Říma, aby umožnil hladké předání moci do rukou Marcella.³⁰⁷

Naneštěstí pro Augusta byla otázka Marcellova následnictví vyřešena jinak. Marcellus onemocněl, jeho příznaky byly velice podobné těm, které měl dříve Augustus. Marcellus nemoci v roce 22 př. n. l. podlehl, a Augustus tak přišel o jediného biologického mužského příbuzného.³⁰⁸

Po Marcellově smrti Augustus uvažoval nad předáním moci Agrippovi.³⁰⁹ Tuto možnost dosvědčuje skutečnost, že se Agrippa v roce 21 př. n. l. oženil s Augustovou dcerou Julií. Manželství bylo mimořádně plodné – klíčovými byli Gaius a Lucius, které Augustus adoptoval.³¹⁰ Agrippu nikdy neadoptoval, přesto s ním počítal jako s jejich případným opatrovníkem.³¹¹ Dalšími nástupci měli být Drusus (*Maior*) a Tiberius.³¹² Drusus se oženil s císařovou neteří Oktávií, Tiberius s Agrippovou dcerou Vipsanií; dále tu byli Gaius a Lucius. Nelze opomenout ani Agrippu Postuma, syna Agrippy.³¹³

Tito jedinci patřili do okruhu nejbližších Augustových příbuzných. Augustus sám naznačil, že právě z tohoto okruhu vzejde jeho politický nástupce. Přiřazení do Augustovy rodiny znamenalo získat naprosto unikátní možnost rychlejšího a úspěšnějšího kariérního postupu.³¹⁴ V širším rodinném kruhu byli další jedinci, kteří měli dostatek politických zkušeností na to, aby mohli převzít vedení státu. Mezi takové lze počítat Marka Aemilia Lepida, konzula v roce 6 n. l. Vůči Augustovi byl loajální a nikdy nebyl zapletený do některého ze spiknutí.³¹⁵ Dalším byl Lucius Domitius Ahenobarbus, konzul v roce 16 př. n. l., který měl rovněž dostatek zkušeností, nicméně nebyl tak oblíbený.³¹⁶ Dalším byl Iullus Antonius, syn triumvira Marka Antonia.³¹⁷ Prameny ovšem nedokládají, že by Augustus o některém z nich uvažoval.

³⁰⁷ J. A. CROOK, *Political history*, s. 84.

³⁰⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 279 (Dio Rom. his. LIII. 33.4). Podle Cassia Diona měla na Marcellově smrti podíl Livie.

³⁰⁹ J. A. CROOK, *Political history*, s. 84, 87; J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 306.

³¹⁰ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 321; M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 298.

³¹¹ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 558.

³¹² W. EDER, *Augustus*, s. 121. Augustus urychlil také Tiberiovu kariéru. Stejně jako Marcellus směl Tiberius zastávat úřady o pět let dříve oproti stanoveným zákonům. Prétořem se stal ve 23 letech, konzulem v 29 letech. Po smrti Agrippy začal Augustus preferovat své vnuky Gaia a Lucia.

³¹³ J. A. CROOK, *Political history*, s. 89, 92, 97; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 268-269.

³¹⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 561.

³¹⁵ Ronald SYME, *The Augustan Aristocracy*, Oxford 1986, s. 125.

³¹⁶ CASSIUS DIO, *Roman history VI*, s. 329 (Dio Rom. his. LIV. 19).

³¹⁷ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 443. Iullus byl dlouhodobým milencem Augustovy jediné dcery Julie (*Maior*). CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 411 (Dio Rom. his. LV. 10.15). Také měl ambice, potřebné k nástupnictví. Srov. B. LEVICK, *Tiberius*, s. 26. Julia (*Maior*) měla v plánu rozvést se s Tiberiem, vzít si Iulla a určit jej za ochránce Gaia a Lucia do doby, než dospějí a budou schopní převzít

Augustus ale postupně začal o možné nástupce přicházet. Nejprve v roce 12 př. n. l. zemřel Agrippa.³¹⁸ Agrippových povinností se ujali Drusus (*Maior*) a Tiberius.³¹⁹ Tiberius se navíc oženil s Augustovou dcerou Julií (*Maior*).³²⁰ V roce 9 př. n. l. zemřel i Drusus (*Maior*).³²¹

Augustus mohl nyní počítat pouze se svým nevlastním synem Tiberiem. Agrippovi synové Gaius a Lucius byli stále příliš mladí. Augustus se proto soustředil na předání moci Tiberiovi. V roce 7 př. n. l. se Tiberius podruhé stal konzulem. V roce 6 př. n. l. obdržel Tiberius od senátu stejné pravomoci, které měl Augustus. Augustus ale svoji snahu o předání moci Tiberiovi uspišil a svého nevlastního syna až příliš protěžoval povinnostmi. Mezi ně patřila mimo jiné také správa východních provincií.³²²

Tiberius tento tlak nevydržel dlouho. Ještě v roce 6 př. n. l. projevil přání odejít do soukromí. Augustus s tímto krokem nesouhlasil. Tiberius byl z potenciálních nástupců jediný, kdo měl dostatek zkušeností s vedením státu.³²³ Narušil tak plán, podle kterého měl po Augustovi vládnout Tiberius a po něm Augustovi vnuci Gaius a Lucius. Augustus oba chlapce adoptoval,³²⁴ čímž naznačil, že s nimi v budoucnosti počítá jako s dalšími nástupci.³²⁵ I proto je možné na Tiberiův odchod do soukromí pohlížet jako na snahu uvolnit prostor Augustovým vnukům.³²⁶ Pro ty by jedinec s Tiberiovými zkušenostmi byl výraznou hrozbou, kterou by bylo nutné časem odstranit. Tiberius se podle R. Seagera jen pragmaticky snažil zachránit svůj život.³²⁷

Tato situace nabízí i jiný pohled – Tiberius se snažil pro sebe vyjednat lepší podmínky, a tak přistoupil i k extrémnímu rozhodnutí. Nečekal, že by Augustus na jeho přání přistoupil, a nakonec jej pustil. V tomto případě Tiberius svoji pozici oslabil už

vládu. V roce 2 př. n. l. byl obviněn za zradu a popraven. Srov. K. A. RAAFLAUB, L. J. SAMONS, *Opposition*, s. 429. Iullový plány nelze vnímat jako příprava spiknutí, ale spíše jako součást intrik uvnitř císařské rodiny.

³¹⁸ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 354; R. SYME, *The Augustan Aristocracy*, s. 146. Pohřební řeč pronesl Tiberius a Publius Quinctilius Varus, velitel v bitvě u Teutoburského lesa v roce 9 n. l.

³¹⁹ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 361; H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 184; W. K. LACEY, *Augustus*, s. 73.

³²⁰ D. SHOTTER, *Tiberius Caesar*, s. 10.

³²¹ SENECA, *Útěcha*, s. 6 (Sen. *Ad Marc.* III. 1-2); TITUS LIVIUS, *Dějiny VII*, s. 440 (Tit. Liv. *Per.* CXLII).

³²² A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 386-387; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 23.

³²³ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 388.

³²⁴ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 115 (Suet. *Aug.* 64.1).

³²⁵ J. A. CROOK, *Political history*, s. 99-101; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 280-282.

³²⁶ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 153 (Suet. *Tib.* 10.1). Příčiny Tiberiova odchodu z politiky rozebírá P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 283.

³²⁷ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 24-26.

jen tím, že odešel do politické izolace.³²⁸ Podle Velleia se zdá, že si držel své význačné postavení i nadále.³²⁹ Je tu ovšem ještě jedna možnost, jak na tuto situaci pohlížet.³³⁰

Oba Augustovi vnuci měli co nejdříve získat politické zkušenosti. Proto jim Augustus svěřoval různé úkoly.³³¹ Gaius byl vyslán do Judeje jako člen komise, která měla po smrti krále Heroda rozhodnout o osudu království. Gaius s Luciem také dohlíželi na námořní hry, které pořádal císař. Byla to další možnost, kde mohli budovat své veřejné jméno.³³² Gaius krátce nato velel dunajským legiím, v roce 1 př. n. l. se stal konzulem.³³³ Během jednání³³⁴ s Fraatem V. potvrdil dohody z roku 20 př. n. l. Výsledkem tohoto jednání byla dohoda, že na uprázdněný trůn v Arménii usedne znovu římský kandidát.³³⁵ Tímto způsobem získávali oba Augustovi vnukové důležité vojenské i politické zkušenosti. Lucia vyslal Augustus do Hispánie. Tam ale nedorazil, na cestě zemřel v Massílii. Gaius svého bratra přežil o pouhé dva roky. Během povstání v Arménii, kde probíhalo povstání, náhle onemocněl a v roce 4 n. l. zemřel.³³⁶

Stále tu byl k dispozici Tiberius, který projevil opět snahu vrátit se z Rhodu.³³⁷ Augustus byl v tomto případě neoblomný, Gaius ještě za svého života Tiberiův návrat povolil.³³⁸ Augustovi po Gaiově smrti nezbylo nic jiného než adoptovat Tiberia.³³⁹ Tím se snažil pojistit, aby předání moci mohlo po jeho smrti proběhnout hladce.³⁴⁰ Mimo Tiberia mohl Augustus do budoucna počítat také s Agrippovým synem Postumem,

³²⁸ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 390.

³²⁹ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 137 (Vell. Patt. *His. Rom.* II. 99.4). Samozřejmě zůstává otázkou, zda Tiberius měl v období svého pobytu na Rhodu reálnou moc a zdali nebyly návštěvy guvernérů, směřujících na Východ, pouhou otázkou slušnosti. Srov. P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 286. Je možné, že Tiberius skutečně uvolnil místo Gaiovi a Luciovi, ale plně neodešel z politické scény a měl v podstatě stejnou roli jako Agrippa v roce 23 př. n. l., tedy dohled nad Východem.

³³⁰ Rozdíl mezi Agrippovou a Tiberiovou pozicí na Východě by byl tedy pouze v tom, že Tiberius by byl „stínovým dohlížitelem nad Východem.“ Tato možnost přesto nepřipadá příliš v úvahu, protože Agrippovi byly pravidelně prodlužovány pravomoci, Tiberius se obnovení svých pravomocí (které před odchodem obdržel pouze na 5 let) dočkal až po návratu (tedy po přibližně 8-9 letech).

³³¹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 27.

³³² A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 408; P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 286.

³³³ Gaius se stal konzulem, aniž by prošel celým žebříčkem politických úřadů. Předtím zastával pouze kvesturu. Císař projevil přání urychlit Gaiovu kariéru a senát mu v tomto ohledu vyšel vstříc.

³³⁴ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 323 (Paul. Oros. *Lib.* VII. 3.40); srov. A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 414; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 28.

³³⁵ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 546.

³³⁶ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 116 (Suet. *Aug.* 65.2); Florus, *Epitoma II*, s. 307 (Flor. *Epit.* IV. 12); SENECA, *Útěšný list*, s. 115 (Sen. *Ad Pol.* XV.); srov. A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 423; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 29-30.

³³⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 155 (Suet. *Tib.* XI. 4). Na Rhodu s ním pobývalo pouze několik jeho přátel, mezi některými například Vesularius Flaccus a Julius Marinus a senátor Lucilius Longus.

³³⁸ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 157 (Suet. *Tib.* 13); TACITUS, *Letopisy*, s. 22 (Tac. *Ann.* I. 3.2).

³³⁹ B. LEVICK, *Drusus*, s. 229. Tiberius obdržel tribunské pravomoci a *imperium proconsulare*. Tyto pravomoci mu senát obnovil ještě v roce 9 a 13 n. l.

³⁴⁰ SENECA, *Útěcha*, s. 23 (Sen. *Ad Marc.* XV. 2).

kterého adoptoval.³⁴¹ Tiberius následně adoptoval Germanika, syna Drusa (*Maior*).³⁴² Stranou zůstal pouze Germanikův bratr Claudius.³⁴³

Augustus počítal s tím, že svou pozici předá svému nástupci. Návrat k republikánskému zřízení by znamenal popření jeho celoživotní snahy. Tiberius byl v tomto ohledu vhodným nástupcem a ani Augustus nemohl tuto skutečnost popřít.³⁴⁴

Tiberius se znovu plně zapojil do politického dění. I když mu Augustus i nadále v soukromí projevoval antipatie, na veřejnosti mu prokazoval veškeré pocty, které si zasloužil. Tiberius se skutečně snažil. Senát mu na Augustův návrh obnovil pravomoci.³⁴⁵ Úspěchy Tiberia a Germanika vyvolaly v Postumovi pocit upozadění. Nejprve mu byl svěřen podřadný úkol v Surrentu nedaleko od Neapole.³⁴⁶ Augustus následně odvolal i jeho adopci, zabavil dědictví, na které měl po svém otci nárok. To vložil do vojenské pokladny. Za útoky proti Livii byl v roce 7 n. l. uvězněn s vědomím senátu na ostrově Planasia (Pianosa, ostrov se rozkládá mezi Itálií a Korsikou).³⁴⁷

Augustus se zejména kvůli vysokému věku postupně začal stahovat z veřejného života. Soudů se účastnil spolu se svými poradci stejně jako zasedání senátu. V roce 8 n. l. určil tři senátory, kteří již zastávali úřad konzula, aby jednali s příchozími vyslanci. Malé záležitosti směli rozhodnout sami, závažnější diskutovali s Augustem a senátem. Augustus si udržoval přehled i o oněch menších záležitostech.³⁴⁸

V roce 9 n. l. do Říma dorazila zpráva o porážce Publia Quintilia Varra a jeho tří legií v bitvě u Teutoburského lesa.³⁴⁹ Tato zpráva zastínila Tiberiovy vojenské úspěchy v Pannonii.³⁵⁰ Budoucí císař odložil oslavu triumfu, který si za toto vítězství

³⁴¹ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 426; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 30; B. S. STRAUSS, *Ten Caesars*, s. 34.

³⁴² B. LEVICK, *Drusus*, s. 232. Podmínkou pro Tiberiovu vlastní adopci bylo adoptování Germanika. Augustus pochopil, že Tiberius by jako císař preferoval svého syna Druha (*Minor*) jako následníka.

³⁴³ Shelagh, JAMESON *Augustus and Agrippa Postumus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 24, 1975, č. 2, s. 287.

³⁴⁴ P. SOUTHERN, *Augustus*, s. 298.

³⁴⁵ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 135 (Vell. Patt. *His. Rom.* II. 99.1); srov. Thomas Ernst Josef WIEDEMANN, *Tiberius to Nero*, in: Alan BOWMAN – Edward CHAMPLIN – Andrew LINTOTT (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008, s. 201; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 39. Tímto aktem Augustus jasně naznačil, že s Tiberiem počítá jako se svým nástupcem.

³⁴⁶ S. JAMESON *Augustus*, s. 289, 304.

³⁴⁷ A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 431, 439-441; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 37.

³⁴⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 479 (Dio *Rom. his.* LV. 33.5).

³⁴⁹ TÝŽ, *Roman History VII*, s. 39-55 (Dio *Rom. his.* LVI. 18-24); TITUS LIVIUS, *Dějiny VII*, s. 440 (Tit. Liv. *Per.* CXLII).

³⁵⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 469-483 (Dio *Rom. His.* LV. 29-34).

zasloužil.³⁵¹ Augustus v době těchto tažení pobýval mimo Řím buď v Ariminu,³⁵² Ravenně, Miláně nebo v Aquilei.³⁵³

V roce 13 n. l. sepsal Augustus svoji poslední vůli, ve které učinil Tiberia svým hlavním dědicem.³⁵⁴ Augustus zemřel v Nole 19. srpna roku 14 n. l.³⁵⁵

Zhodnocení Augustovy vlády je skutečně složitá a problematická záležitost. Na způsob, jakým získal moc, lze pohlížet relativně negativně. Podobně jako jeho předchůdci (Caesar nebo Sulla) získal své postavení prostřednictvím vojska a vítězství v občanské válce. Od událostí před vítězstvím u Aktia se okamžitě distancoval, aby naznačil, že tím končí období vnitřních bojů o moc a vliv. Augustův hlavní cíl bylo udržení obrazu obnovené republiky, ale takové, ve které bude mít rozhodující slovo, bude-li zapotřebí. Proto se snažil jednotlivé změny provádět tak, aby budily zdání, že to byl senát, kdo s těmito návrhy přicházel a on jako člen senátu tyto návrhy podporuje. Senát je následně na základě shody odsouhlasil a uzákonil.

Augustovou největší výhodou byl čas, který měl na provedení jednotlivých změn. Jednalo se celkem o 45 let (počítáme-li od roku 31 př. n. l.), ve kterých si první císař mohl některé změny vyzkoušet a následně vyhodnotit jejich prospěšnost, případně provést potřebné změny. Augustus tohoto času využil. Na konci jeho vlády zůstalo jen velice málo jedinců, kteří si mohli skutečně pamatovat podobu, jakou měla republika před začátkem éry dominance Augusta. Skutečný význam Augusta popisuje Cassius Dio.³⁵⁶ První císař po sobě zanechal stabilizované impérium. Slovy Tacita: [*„...Doma byl klid, zůstaly tytéž názvy úřadů; mladší občané se narodili po vítězství u Actia, ba i četní starci již za občanských válek; kolik ještě zbývalo těch, kdo pamatovali republiku!“*].³⁵⁷

³⁵¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 159, 160 (Suet. *Tib.* 17, 20). Triumf oslavil až v roce 13 n. l.

³⁵² CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 481 (Dio *Rom. His.* LV. 34.3). Dnešní Rimini.

³⁵³ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 85 (Suet. *Aug.* 20).

³⁵⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 71 (Dio. *Rom. his.* LVI. 32.1).

³⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 67-69 (Dio. *Rom. his.* LVI. 30).

³⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 103-105 (Dio *Rom. his.* LVI. 45.1). [*„Ačkoliv lidé rozuměli všem těmto činům za jeho (Augustova) života, skutečně si je uvědomili až poté, co zemřel.“*]

³⁵⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 23 (Tac. *Ann.* I. 3.3).

2. Tiberius (14–37 n. l.)

2.1 Převzetí moci

Tiberius v době Augustovy smrti pobýval v Illýrii, kde byl pověřený dohledem nad místní administrativou. Jakmile k němu dorazila zpráva o smrti císaře, pospíchal zpět do Itálie, aby převzal císařovo tělo, a postaral se o jeho dopravu do Říma. Tato novinka se rozšířila velice rychle po celém impériu.³⁵⁸

Tiberius využil svého *imperium proconsulare maius*, aby rozdal rozkazy prétoriánské gardě. Zároveň rozeslal dopisy o Augustově smrti armádám v provinciích. Tiberius doprovodil Augustovo tělo do Říma.³⁵⁹ Do hlavního města dorazil Tiberius 3. září. Na druhý den Tiberius využil pravomoci, kterou disponoval jakožto tribun lidu, a svolal senát.³⁶⁰ Na jednání se senátoři dohodli na postupu a přípravě Augustova pohřbu. Tiberius také vyřídil císařovu poslední vůli. Augustus určil Tiberia jako svého hlavního dědice. Dvě třetiny majetku připadly jemu, zbývající třetina manželce Livii. Augustus si ve své závěti neodpustil hořkou poznámku o tom, že při volbě nástupce neměl vůbec na výběr, protože mu osud sebral ostatní dědice.³⁶¹

V otázce pohřbu a jeho průběhu se Tiberius a senátoři řídili Augustovým přáním, které vyjádřil ve svém memorandu.³⁶² Tiberius zajistil, aby celá ceremonie proběhla bez incidentů.³⁶³ Sám pronesl pohřební řeč před *templum Divi Iulii* (chrámem božského Julia),³⁶⁴ Drusus (*Minor*) pronesl řeč na *rostra Augusti*. Na *Campus Martius*, kde pohřeb 12. září probíhal, byl spatřen orel, který stoupal k nebesům. Toto znamení bylo vyloženo jako povznesení Augusta mezi nesmrtelné bohy.³⁶⁵ A jak Velleius dodává, [„...neučinil tak příkazem, ale zbožnou úctou, neučinil jej bohem podle jména, ale skutečně...“].³⁶⁶ Tiberius také v tomto roce zahájil stavbu *templum Divi Augusti*

³⁵⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 25 (Tac. Ann. I. 7.1). [„Avšak v Římě se řídili v otroctví konzulové, senátoři i jezdecko; čím kdo byl váženější, s tím chvatnější přetvářkou a pokryteckou tváří, aby se nezdáli ani rozradostnění smrtí císařovou, ani příliš skličeni počátkem nové vlády, mísili slzy s radostí, nářky a pochlebováním“].

³⁵⁹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 42.

³⁶⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 25 (Tac. Ann. I. 7).

³⁶¹ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 204; J. BURIAN – P. OLIVA, *Civilizace*, s. 438.

³⁶² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 75 (Dio Rom. his. LVI. 33.1). Jedním z dokumentů, které po sobě Augustus zanechal, byl také seznam jeho činů (*Res gestae*).

³⁶³ TACITUS, *Letopisy*, s. 27 (Tac. Ann. I. 8.1-2). Srov. A. GOLDSWORTHY, *Augustus*, s. 467; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 42. Tiberius vydal opatření, kterými se snažil zabránit nepokojům v průběhu samotného pohřbu.

³⁶⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 77-97 (Dio Rom. his. LVI. 35-41).

³⁶⁵ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 49-50.

³⁶⁶ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny II*, s. (Vell. Patt. His. Rom. II. 126.1). Srov. M. KOORTBOJIAN, *The Divinization*, s. 21, 41.

(chrám božského Augusta).³⁶⁷ V průvodu se objevily obrazy Augustových předků (vyjma Caesara), rodinných příslušníků, a také významných Římanů, jako byl Pompeius Magnus.³⁶⁸

Po držení pěti dnů smutku svolal Tiberius znovu senátory, aby jednali o dalších krocích. Nejprve senát prohlásil Augusta za boha.³⁶⁹ Senát byl jediný orgán, který mohl potvrdit Tiberiovu pozici Augustova politického nástupce. Mnozí ze senátorů si zajisté kladli otázku, zdali Augustus již nesplnil svůj cíl a nestabilizoval impérium natolik, že by mohlo dojít k obnově republiky v plné míře.³⁷⁰ Bylo by velice komplikované se k zřízení bez císaře vrátit, ačkoliv o tom senátoři zajisté uvažovali.

Senát se snažil přesvědčit Tiberia o tom, aby zaujal Augustovo místo ve státě. Senát se z tohoto hlediska drží precedentu, který poprvé použil při schválení Augustových mimořádných pravomocí. V této situaci se však jednalo spíše o formalitu než skutečnou diskusi. Pravomoc, kterou Augustus Tiberiovi dal schválit v roce 13 n. l., byla rovná jeho vlastní moci jakožto císaře. Jejím základem byla *tribunicia potestas* a *imperium proconsulare maius*. Tyto pravomoci nezakly s Augustovou smrtí, Tiberius je měl schválené od senátu, nikoliv od císaře. To ovšem neplatilo pro správu provincií, které měl dříve Augustus. Jejich správu musel senát obnovit.³⁷¹

Aby Tiberius udržel zdání republikánského zřízení, vystoupil s řečí, ve které mluvil o velikosti říše.³⁷² Tvrdil, že pouze Augustus jako jediný byl schopný sám řídit impérium. Tiberius poznal, že se jedná o velice těžký úkol, který nebude ve svém věku (55 let) rozhodně schopný zvládnout sám.³⁷³ Na závěr poznamenal, že převezme kteroukoliv část státní správy, kterou senát uzná za vhodné mu svěřit.³⁷⁴ Tiberius tak napodobil Augusta, nadále udržoval zdání republiky. Vystupoval s proslovy, ve kterých

³⁶⁷ M. KOORTBOJIAN, *The Divinization*, s. 59. Stavba chrámu byla dokončena až za vlády Caliguly.

³⁶⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 77 (Dio. Rom. his. LVI. 34.2); srov. M. KOORTBOJIAN, *The Divinization*, s. 126, 181.

³⁶⁹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 43; D. SHOTTER, *Tiberius Caesar*, s. 21.

³⁷⁰ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 202.

³⁷¹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 44. Senát udělil Tiberiovi provincie v Hispánii (kromě *Baetica*), Galii (kromě *Galia Narbonensis*), *Raetia*, *Pannonia*, *Moesia*, *Syria* a *Aegyptus*.

³⁷² SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 163 (Suet. Tib. 24.1). Suetonius si nedokázal odpustit poznámku o nestoudné komedii, kterou v této situaci sehrál. Vedle republiky ještě hovořil o svobodě projevu, kterou od roku 24 n. l. pravidelně císař pošlapával.

³⁷³ B. S. STRAUSS, *Ten Caesars*, s. 49.

³⁷⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 29-31 (Tac. Ann. I. 11-14); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 45. Tacitus zde mluví o řeči dvou senátorů, kteří se snažili zjistit Tiberiův postoj vůči vedení státu, kterého se měl ujmout. Důležitý je zejména výstup Asinia Galla, který vyzval Tiberia, aby vyjádřil své přání, kterých úkolů v rámci vlády se chce ujmout. Tiberius odpověděl tak, že není na něm, aby se rozhodl alespoň pro část toho, čeho by se raději vzdal úplně. Gallus pochopil, že svým dotazem Tiberia urazil, a proto reagoval výkladem o nedělitelnosti moci nad státem a nutnosti vedení jediným člověkem.

definoval svůj postoj vůči probíraným záležitostem. Senát se jeho návrhům podřizoval.³⁷⁵

Suetonius se zmiňuje o okolnosti, která by mohla podpořit Tiberiovy úvahy o obnově republiky. V průběhu své vlády dal Tiberius zveřejnit list, ve kterém spolu se svým bratrem Drusem diskutoval o možnostech, kterými chtěli donutit Augusta k obnovení republiky.³⁷⁶ Znovu se o obnově zmínil po smrti Drusa (*Minor*).³⁷⁷

Jeho řeč byla součástí přetvářky, která měla v senátorech vyvolat zdánlivý pocit, že je to senát, kdo o přidělení výjimečných pravomocí rozhoduje, nikoliv že tak rozhodl Augustus a Tiberius.³⁷⁸ Senátoři mohli odmítnout, museli by ale počítat s tím, že Tiberius by poté použil sílu k tomu, aby je přinutil podřídít se. Proto senátoři Tiberiův návrh přijali, posléze mu udělili titul Augustus. Dne 18. září byl oficiálně potvrzen jako Augustův nástupce.³⁷⁹ Tiberius tak zajistil, že Augustovo postavení ve státě bylo možné předat i dalšímu jedinci a model principátu mohl fungovat i nadále.³⁸⁰ Také adoptoval svého synovce Germanika, aby v případě náhlého úmrtí měl jistého následníka.³⁸¹ Přisahu věrnosti mu nejprve složili konzulové Sextus Pompeius a Sextus Appuleius, posléze i ostatní senátoři a římský lid.³⁸²

Byly tu vůbec ještě nějaké pravomoci, které mohl senát Tiberiovi udělit a zvýšit jeho moc? Základ moci, *tribunicia potestas* a *imperium proconsulare maius*, mu senát již udělil. Senát udělil Tiberiovi rovněž čestné označení *divi filius*.³⁸³ Tiberius posléze odmítl označení další čestný titul *pater patriae*.³⁸⁴ Až do 10. března 15 n. l. neměl moc nejvyššího pontifika; ta mu dodávala na prestiži spíše z náboženského než politického

³⁷⁵ P. A. BRUNT, *The Role*, s. 425-426.

³⁷⁶ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 177 (Suet. *Tib.* 50.1).

³⁷⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 180 (Tac. *Ann.* IV. 9). [„že opět zabředl v plané, tolikrát již s posměchem přijaté řeči o obnovení republiky, a aby konsulové nebo jiný převzal vládu, vzbudil nedůvěru i k tomu, co minil čestně a upřímně.“]. AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 212 (Aur. *Vict. Lib.* 2.1). Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 157. Tiberius se snažil přenést vládu na svého syna a odejít z politického života. Ztráta následníka mohla skutečně vést k tomu, že se Tiberius snažil tíhu svých povinností přenést zpět na senát. Robin Seager vidí tuto žádost jako racionální.

³⁷⁸ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 46. Tento postup probíhal i při volbě dalších císařů a stal se formalitou.

³⁷⁹ FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 151 (Jos. *Bell. Iud.* II. 167).

³⁸⁰ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 178.

³⁸¹ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 206.

³⁸² TACITUS, *Letopisy*, s. 25 (Tac. *Ann.* I. 7.1); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 325 (Paul. *Oros. Lib.* VII. 4.1).

³⁸³ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 120. Oficiální titulatura podle mincí z Tiberiovy doby byla následující: *Tiberius Caesar Augustus*, případně jako *Tiberius Caesar Augustus*, syn zbožnělého Augusta.

³⁸⁴ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 119. Podruhé mu toto označení senátoři nabídli v roce 19, znovu jej odmítl.

hlediska.³⁸⁵ Velice důležité bylo zapojení Tiberia a členů jeho rodiny do kultu božského Augusta.³⁸⁶ Senát již neměl nic, co mohl Tiberiovi udělit, aby rozšířil jeho moc.

Tiberius po Augustovi zdědil ještě další významnou roli – dostal se do čela císařské rodiny, která představovala základ dynastie. Tato záležitost je rovněž důležitá, protože moc nad rodinou mu poskytovala přístup k rozsáhlým hmotným zdrojům; vedle toho tato pozice poskytovala nepřímou možnost společenské kontroly.³⁸⁷

Tiberius musel čelit rovněž prvním problémům. Zpráva o Augustově smrti dorazila do jednotlivých táborů v rámci několika dnů. Tacitus popisuje rebelie, které vypukly mezi legiemi na rýnské a dunajské hranici.³⁸⁸ Ani jedna z nich neznamenal vážnější hrozbu. Legionáři pouze využili situace a snažili se pro sebe zajistit lepší podmínky. Ti, kteří sloužili déle než 20 let, žádali o své propuštění. Revoltu na Dunaji se podařilo uklidnit prostřednictvím Tiberiova syna Drusa (*Minor*), který sem se sem odebral z pověření Tiberia a senátu.³⁸⁹ Uklidnění rýnských legií byl větší problém. Jejich vrchní velitel Germanicus v době, kdy propukly nepokoje, zajišťoval u galských kmenů přísahu věrnosti vůči svému strýci Tiberiovi. Jako velice diskutabilní lze označit nabídku rýnských legií vůči Germanikovi, aby zaujal v impériu přední pozici. To ale Germanicus odmítl a nepokoje tvrdě potlačil.³⁹⁰

Pro Tiberia mohl jistou hrozbu tvořit Agrippa Postumus. Prameny nabízí několik pohledů na to, kdo nařídil Postumovo odstranění. Prameny se rozcházejí v otázce, kdo jeho odstranění nařídil. Podle Tacita se Tiberius hájil nařízením Augusta, aby byl Postumus zavražděn po císařově smrti.³⁹¹ Augustus měl pro Postumovo odstranění dostatek času ještě za svého života. Suetonius k této úvaze přidává i možnost, že příkaz vydala Livie, ať už s Tiberiovým vědomím či bez něj.³⁹² Velleius se o této skutečnosti nezmiňuje.³⁹³ Vnuk historika Sallustia měl údajně na Postumově smrti podíl.³⁹⁴ Podle historičky Shelagh Jameson to byl právě Sallustius, kdo zajistil Postumovo

³⁸⁵ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 60.

³⁸⁶ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 120. V kolegiu bylo celkem 21 senátorů, vybraných losem, spolu s Tiberiem, Drusem (*Minor*), Germanikem a Claudiem.

³⁸⁷ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 201. Tato možnost byla rozsáhlejší než v případě kteréhokoliv jiného rodu.

³⁸⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 32-48 (*Tac. Ann. I. 16-41*).

³⁸⁹ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 52; více R. SEAGER, *Tiberius*, s. 48-61. Drusus byl sice pověřený Tiberiem, v této době neměl žádný úřad, jehož prostřednictvím mohl prosadit pořádek.

³⁹⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 48-52 (*Tac. Ann. I. 42-49*); srov. SUETONIUS, *Životopisy*, s. 164 (*Suet. Tib. 25.3*). Srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 208-209; C. BALMACEDA, *The Virtues*, s. 354.

³⁹¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 24-25 (*Tac. Ann. I. 6*); srov. S. JAMESON *Augustus*, s. 313.

³⁹² SUETONIUS, *Životopisy*, s. 162-163 (*Suet. Tib. 22*). srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 217.

³⁹³ C. BALMACEDA, *The Virtues*, s. 353.

³⁹⁴ J. BLEICKEN, *Augustus*, s. 376.

odstranění s vidinou odměny za pomoc Tiberiovi.³⁹⁵ V roce 16 n. l. se objevil Postumův otrok Clemens, který předstíral, že je skutečný Postumus. Tiberius tuto hrozbu vzal vážně a poslal vojáky, aby „Postuma“ zajali. „Postumus“ byl později popraven v Římě.³⁹⁶

2.2 Tiberius, senát a impérium

Tacitus a Suetonius hovoří o prvních letech Tiberiovy vlády jako o době plné svobody. O době, kdy senátoři mohli svobodně vyjadřovat své názory. Tiberius navíc před senát přinášel jakýkoliv, byť triviální, návrh.³⁹⁷ Stejně jako Augustus se snažil udržet stát ve stavu bez války. Jen v takovém stavu totiž bylo možné na Augusta navázat.³⁹⁸ Podle Suetonia považoval sám sebe za služebníka senátu a lidu. Byl to přece senát a formálně také římský občané, kdo mu do rukou předal tak rozsáhlé pravomoci. Vedle toho se, alespoň podle Tacita, všichni úředníci udržovali lesk příslušné moci. Tiberius navíc jednotlivé úřady svěřoval jedincům, kteří byli pro daný post nejvhodnější a měli nejvíce zkušeností.³⁹⁹

Oproti Augustovi jednal se senátem také v otázkách vojenských rebelií v roce 14 n. l.⁴⁰⁰ Dodržel Augustovu reformu poradního sboru (*consilia*). Zůstalo 20 senátorů, konzulové i stálí členové, tedy Tiberius, Drusus (*Minor*) a Germanicus, kteří sboru předsedali. Podle rozhodnutí, na kterém se sbor usnesl, byla vedena schůze senátu tak, aby došlo ke schválení návrhu v daném rozsahu.⁴⁰¹

Tím se ukázalo, do jaké míry se skutečně změnil režim vlády. Senát již nebyl skutečně vládnoucím orgánem. Podle B. Levick se vlastní úloha senátu změnila – měl formulovat politiku státu pod dohledem císaře. R. Seager dodává, že se Tiberius opakovaně snažil přinutit senátory k tomu, aby pochopili své reálné možnosti.⁴⁰² Senátor Asinius Gallus se dokonce pokusil posílit císařovy pravomoci návrhem, podle

³⁹⁵ S. JAMESON *Augustus*, s. 314.

³⁹⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 97 (Tac. Ann. II. 39); SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 164 (Suet. Tib. 25); CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 155 (Dio Rom. his. LVII. 16.3); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 98.

³⁹⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 177 (Tac. Ann. IV. 6). [„*Nejprve tedy záležitosti veřejné a nejdůležitější ze soukromých byly projednávány v senátě a předním mužům bylo dovoleno o nich promluvit.*“]. SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 167 (Suet. Tib. 30). Srov. P. A. BRUNT, *The Role*, s. 424.

³⁹⁸ C. BALMACEDA, *The Virtues*, s. 352

³⁹⁹ TACITUS, *Letopisy*, s. 178 (Tac. Ann. IV. 7). Tacitus nicméně dodává, že Tiberius takovým způsobem vládl do doby, než zemřel jeho syn Drusus (*Minor*). Poté jej začal značně ovlivňovat Seianus.

⁴⁰⁰ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 149; J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 31. Augustus zásadně nepředkládal vojenské otázky před senát, byly jeho soukromou záležitostí.

⁴⁰¹ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 69-70; S. DOLEŽAL, *Amici*, s. 45.

⁴⁰² B. LEVICK, *Tiberius*, s. 86. Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 210. Augustus tak podryl schopnost senátu se rozhodovat nezávisle na císaři.

kterého by byli určeni úředníci na pět let dopředu a pouze na základě císařova uvážení.⁴⁰³ Tiberius si uvědomil, že taková pravomoc by narušila zdání republiky, v takovém případě by záleželo nikoliv na společné shodě senátorů a lidu, ale pouze na císařově uvážení, koho zvolit. To byl moc riskantní krok, proto odmítl.

Tiberius byl konzulem pětkrát. Než se stal císařem, zastával tento úřad v roce 13 a 7 př. n. l. Potřetí se stal konzulem v roce 18 n. l. s Germanikem, počtvrté se svým synem Drusem (*Minor*). Naposledy se konzulem stal v roce 31 n. l. společně s velitelem prétoriánské gardy Seianem.⁴⁰⁴

Po formální stránce se zachovala zákonodárná funkce senátu – jako za republiky byl zákon předložen před senát a schválen, tentokrát s rozdílem, že Tiberius a jeho *consilium* tyto zákony dopředu projednávali. Pokud bylo na zasedání senátu rozhodnuto jinak, než si přál, nesnažil se rozhodnutí bránit.⁴⁰⁵

Tiberius prosadil zákon, kterým posílil postavení senátu – přenesl volby do pravomoci senátu. Velleius Paterculus se zmiňuje, že tak učinil na základě Augustem napsaného návrhu.⁴⁰⁶ V průběhu Tiberiovy vlády se tato skutečnost týkala pouze volby konzulů⁴⁰⁷ a pravděpodobně také prétorů.⁴⁰⁸ Tiberius svůj zásah do volby prétorů nechal na volbě čtyř prétorů ze dvanácti, pouze v roce 14 n. l. do jejich volby nezasáhl s ohledem na skutečnost, že Augustus po sobě zanechal seznam dvanácti doporučených ke zvolení (*commendati*) pro tento úřad. Z toho vyplývá, že ke shromáždění se dostal počet kandidátů pro jednotlivé úřady v počtu, který odpovídal uvolněným místům.⁴⁰⁹ Shromáždění formálně potvrzovalo zvolení těchto úředníků, nicméně už nemělo možnost jejich volbu ovlivnit. Volba nižších úředníků zůstala v rukách tributního shromáždění a do jejich volby ani Tiberius, ani senát, výrazně nezasáhli.⁴¹⁰ Systém schvalování úředníků zůstal republikánský, shromáždění stále mělo svůj vliv, nebylo rozpuštěno. Lze však pozorovat apatii ve voliších – během vlády Tiberia nedošlo

⁴⁰³ TACITUS, *Letopisy*, s. 94 (*Tac. Ann.* II. 36); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 106.

⁴⁰⁴ O Tiberiových konzulátech v průběhu vlády viz kapitola 2.3. O pátém konzulátu viz kapitola 2.4.

⁴⁰⁵ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 69-70.

⁴⁰⁶ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 159 (*Vell. Patt. His. Rom.* II. 124.3).

⁴⁰⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 239 (*Dio Rom. his.* LVIII. 20). Srov. P. A. BRUNT, *The lex Valeria Cornelia*, s. 78; B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 227. Na počátku své vlády se Tiberius snažil nepřímo zasahovat do volby konzulů. V době Tiberiova pobytu na Capri měl zásadní vliv rovněž Seianus, který do nich zasahoval podle svých potřeb. V posledních letech jmenoval Tiberius konzuly přímo.

⁴⁰⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 32 (*Tac. Ann.* I. 15).

⁴⁰⁹ A. JONES, *The Elections*, s. 19; P. A. BRUNT, *The Role*, s. 429.

⁴¹⁰ A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 878, 881-889. Tiberiovi následovníci postupně začali zasahovat i do voleb nižších úředníků. Tím, že zasáhli do *cursus honorum* tak brzy, mohli se ujistit, že další úřady budou zastávat skutečně kompetentní jedinci. B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 212. Podpora císaře ve volbách znamenala jisté zvolení do úřadu.

k žádným nepokojům v průběhu voleb, které by bylo možné srovnat s těmi za vlády Augusta.⁴¹¹

Tiberius touto změnou zabránil snahám jednotlivých kandidátů v uplácení voličů, což z pohledu senátorů lze brát jako zlepšení stávajícího systému.⁴¹² Senátoři na základě tohoto rozhodnutí připravovali seznamy kandidátů na jednotlivé úřady, a to v počtu, který odpovídal samotnému počtu úřadů. Tiberius si tak pojistil, že bude mít volby pod přímou kontrolou, a že si udrží zásadní vliv jak na seznam jednotlivých kandidátů, tak na posléze zvolené úředníky. Toto rozhodnutí navíc zbavilo kandidáty nutnosti uplácet římské občany s volebním právem.⁴¹³ Aby se nezdálo, že ostatním senátorům v kandidatuře brání, prohlásil, že může samozřejmě kandidovat kterýkoliv senátor, který se cítí dostatečně kompetentní.⁴¹⁴ Zároveň s tím Tiberius institucionalizoval volbu dvou dvojic konzulů. Řádně zvolení konzulové zastávali tento úřad prvních šest měsíců v roce, zbylých šest měsíců konzulát zastávali *consules suffecti*. Tím zvýšil počet senátorů, jejichž jména byla trvale zapsána do historie.⁴¹⁵

Tiberius více nezasahoval do úkolů, které Augustus svěřoval jezdcům. Ponechal jim na starosti zásobování obilím,⁴¹⁶ velení nad policejními a požárními jednotkami (*vigiles*) či správu Egypta. Za Tiberiovy vlády senátoři ustálili základní pravidla, na jejichž základě se mohl jedinec považovat za příslušníka jezdců. Pokud chtěl být jedinec přijat mezi jezdce, musel být svobodný, stejně jako dvě generace jeho předků a dále splňovat census (majetek, přesahující výši 400 000 sesterciů).⁴¹⁷

Tiberius provedl také změnu u procesů za vlastizradu (*lex maiestatis*), které byly známé již v období republiky. Nejčastěji byli podle něj souzeni vojenští velitelé, kteří se snažili poskytovat informace nepřátelům Říma, vzdali se bez boje vojenských standart, případně uprchli z boje.⁴¹⁸ Tiberius byl hrdý na svoji znalost práva. V rámci své sebe prezentace se snažil o vytvoření obrazu spravedlivého císaře. Již za vlády Augusta vedl některé z procesů.⁴¹⁹ Přibližně od roku 16 n. l. se účastnil soudů pravidelně, aby zajistil, že proces proběhne v souladu s právem.⁴²⁰ Svými radami se snažil podpořit

⁴¹¹ A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 891; srov. P. A. BRUNT, *The Role*, s. 444.

⁴¹² TACITUS, *Letopisy*, s. 32 (*Tac. Ann. I. 15*); srov. A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 891.

⁴¹³ A. J. HOLLADAY, *The Election*, s. 878.

⁴¹⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 74 (*Tac. Ann. I. 81*); srov. B. LEVICK, *Tiberius*, s. 72.

⁴¹⁵ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 73.

⁴¹⁶ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 117. Do problémů s cenami obilí musel Tiberius zasáhnout v roce 19 n. l.

⁴¹⁷ TAMTÉŽ, s. 115.

⁴¹⁸ B. LEVICK, *Augustus*, s. 172.

⁴¹⁹ Viz kapitola 1.5.

⁴²⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 93 (*Tac. Ann. II. 34.1*); VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 160 (*Vell. Patt. His. Rom. II. 126.2*).

i úředníky, kteří vedli jednotlivé soudy.⁴²¹ Jedním z takových procesů byl i soud se senátorem Gaiem Juniem Silanem (konzul v roce 10 n. l.), který jako správce provincie *Asia* vydíral římské spojence.⁴²² Silanus byl vedle toho obviněn i z velezrady a odsouzen k vyhnanství na ostrově Gyaros. Místo pobytu bylo na žádost Silanovy sestry změněno na Kythnos.⁴²³ Pro císaře to byla možnost ukázat svoji milost.

Změna v těchto procesech se projevila tak, že úředník nejprve dokončil své funkční období, následně mohl být souzen. V období republiky byli obvinění úředníci nuceni abdikovat ze svého úřadu před oficiálním vypršením funkčního období. Následně byli souzeni. Takové pravidlo bylo možné obejít se svolením senátu v případě, že daný prohřešek byl opravdu závažný. Mezi takové prohřešky patřilo shromažďování armády bez císařova svolení, případně proti císaři, vedení války bez císařova svolení, zpochybnění autority císařova nástupce, osvobozování usvědčených zločinců, falšování státních dokumentů, nebo případy, kdy správce provincie, případně velitel některé z legií odmítl předat pravomoc svému nástupci v dané funkci.⁴²⁴

Jedním z nejvýznamnějších procesů byl soud, před kterých stál Marcus Scribonius Libo Drusus v roce 16 n. l. Byl obžalován z přípravy spiknutí proti císaři.⁴²⁵ Markův bratr Lucius byl v tomto roce řádným konzulem.⁴²⁶ Seneka uznává, že by Marcus něčeho takového nebyl schopný.⁴²⁷ Záminka k obžalování byla naprosto vágní, jak uznává Tacitus.⁴²⁸ Marcus se původně bránil bez obhájce, naděje na osvobození byly malé, soudci měli k dispozici dostatek „pravdivých výpovědí,“ které potvrzovaly Markovu vinu.⁴²⁹ Ze stejného důvodu Marka neobhajoval ani Lucius, pochopil beznadějnost situace.⁴³⁰ Souzený ukončil svůj život ještě před vynesením rozsudku,

⁴²¹ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 142.

⁴²² TACITUS, *Letopisy*, s. 166 (Tac. *Ann.* III. 66).

⁴²³ TACITUS, *Letopisy*, s. 168-169 (Tac. *Ann.* III. 67-69); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 150.

⁴²⁴ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 143. Výjimkou byl prétor Plautius Silvanus, který byl obviněn z vraždy své ženy. Na základě vyšetřování, kterého se údajně osobně účastnil i Tiberius, byla prokázána Silvanova vina. Senát povolil soudní proces, aniž by skončilo Silvanovo funkční období.

⁴²⁵ A. PETTINGER, *The Republic*, s. 7.

⁴²⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 151 (Dio *Rom. his.* VII. 15.1).

⁴²⁷ SENECA, *Výbor*, s. 104 (Sen. *Ad. Luc.* LXX).

⁴²⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 89-91 (Tac. *Ann.* II. 28-30); srov. David SHOTTER, *Tiberius and Asinius Gallus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 4, s. 449, 456; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 75.

⁴²⁹ David SHOTTER, *The Trial of M. Scribonius Libo Drusus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 21, 1972, č. 1, s. 92.

⁴³⁰ A. PETTINGER, *The Republic*, s. 33.

majetek si rozdělili podle zákona žalobci.⁴³¹ B. Levick věří, že Markus byl skutečně v čele spiknutí, R. Seager věří, stejně jako A. Pettinger a D. Shotter v jeho nevinu.⁴³²

U soudu skončil senátor Cremutius Cordus za svobodné vyjádření svého názoru. Ve svých letopisech chválil Marka Bruta; Gaia Cassia (Longina) označil za posledního Římana.⁴³³ V této době lze těžko mluvit o něčem jako republikánské opozici. Republika zůstala zachována pouze po formální stránce. Senátoři ještě v této době mohli svobodně vyjádřit svůj názor, nic to neměnilo ovšem na skutečnosti, že to byl císař, kdo měl poslední slovo.

Tiberius na druhou stranu udělil mimořádné pocty Luciliu Longovi, který zemřel v roce 23 n. l. Ačkoliv nepocházel z významného rodu, byl jediným senátorem, který s Tiberiem pobýval na Rhodu. Senát mu udělil poctu ve formě státního pohřbu a sochy na *Forum Augustum*.⁴³⁴

Trpké odměny za své služby se dočkal Gaius Silius (konzul v roce 13 n. l.), který se jako Germanikův legát podílel na bojích proti Germánům, za které si mimořádně vysloužil právo oslavit triumf v roce 15 n. l. Až do roku 21 n. l. dohlížel jako legát vojsk na oblast *Germania Inferior*. V roce 21 n. l. potlačil povstání galských kmenů, vedených Sakrovirem.⁴³⁵ Místo odměny v podobě dalšího triumfu se dočkal vykonstruovaného obvinění ze strany Seiana, podle kterého tažení proti Galům úmyslně protahoval. Následně byl obviněn i z odírání galských provincií. Svůj život dobrovolně ukončil ještě před vynesemím rozsudku.⁴³⁶

Tiberiova administrativní moc odpovídala rozsahu té Augustovy. V mnohém navazoval na svého předchůdce.⁴³⁷ Udržoval si kontrolu nad oblastmi, ve kterých Římané soustředili většinu legií. Tím jsou myšlené oblasti na hranicích Rýna a Dunaje, Hispánie a Sýrie. Počty legií nebo jejich umístění neměnil. Pro senátory, kteří z pověření senátu měli opustit Řím, ať už kvůli vojenskému velení nebo správě některé z římských provincií, prosadil pravidlo, podle kterého nesměli senátoři s sebou brát své manželky.⁴³⁸ Držel se Augustovy doktríny a území římské říše dále nerozšiřoval.⁴³⁹

⁴³¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 91 (Tac. *Ann.* II. 31).

⁴³² B. LEVICK, *Tiberius*, s. 63, 65, 71; srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 75-76; srov. A. PETTINGER, *The Republic*, s. 17; srov. D. SHOTTER, *The Trial*, s. 97.

⁴³³ TACITUS, *Letopisy*, s. 197-198 (Tac. *Ann.* IV. 34).

⁴³⁴ TAMTÉŽ, s. 182 (Tac. *Ann.* IV. 15).

⁴³⁵ TAMTÉŽ, s. 151-152 (Tac. *Ann.* III. 40-42).

⁴³⁶ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 160.

⁴³⁷ STRABÓN, *Geography III*, s. 147 (Strab. *Geo.* VI. 4.2); srov. Eleanor COWAN, *Tiberius and Augustus in Tiberian Sources*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 58, 2009, č. 4, s. 469.

⁴³⁸ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 76; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 161.

⁴³⁹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 147.

Učinil pouze jednu výjimku. Království Kommagéné a Kappadokie, které měly doposud status klientských království, byly anektovány a staly se součástí římského impéria. Kommagéné se stala součástí provincie *Syria*, Kappadokie se stala samostatnou provincií *Cappadocia*.⁴⁴⁰

2.3 Nástupce

Od počátku své vlády mohl Tiberius počítat jistě se dvěma následovníky, se svým synem Drusem (*Minor*) a Germanikem.⁴⁴¹ Hlavním následníkem měl být starší Germanicus, kterému senát na Tiberiův popud udělil v roce 17 n. l. *imperium proconsulare maius*⁴⁴² a svěřil mu kontrolu nad východními provinciemi.⁴⁴³ V roce 18 n. l. byl Tiberiu společně s Germanikem zvolen konzulem. Drusus (*Minor*) se krátce nato vydal do Illýrie, aby získal vojenské zkušenosti. Tím se také Tiberius pojistil proti případné revoltě, Drusus (*Minor*) a Germanicus měli kontrolu nad velkou částí římských legií.⁴⁴⁴

Na východě měl Germanicus problémy se správcem Sýrie Gnaem Calpurniem Pisonem.⁴⁴⁵ Tiberius Pisona jmenoval na základě zkušeností, které měl. Mimo povinnosti guvernéra měl Piso monitorovat Germanikovu činnost na Východě a v případě, že by Germanicus projevil ambici stát se císařem, také zakročit.⁴⁴⁶ Piso se odmítl podříditi Germanikově autoritě a opakovaně ignoroval jeho instrukce. To se projevilo zejména během Germanikova pobytu v Egyptě, ke kterému jakožto senátor potřeboval svolení od císaře.⁴⁴⁷ To ovšem nedostal. Piso se rozhodl opustit provincii sám. O správnosti jeho rozhodnutí ho utvrdila zpráva o Germanikově nemoci

⁴⁴⁰ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 110.a

⁴⁴¹ B. S. STRAUSS, *Ten Caesars*, s. 63. Do budoucnosti také s potomky Drusa (*Minor*) a jeho manželky Livilly, bratry Germanikem a Tiberiem. Po Drusovi a Germanikovi by dalšími v pořadí byli synové Germanika a Agrippiny Nero, Drusus Caesar a Gaius Caligula.

⁴⁴² B. LEVICK, *Drusus*, s. 240; M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 322.

⁴⁴³ TACITUS, *Letopisy*, s. 77, 100 (Tac. *Ann.* II. 5, II. 43.1). Tiberius potřeboval Germanika na východě, povolal ho sem i kvůli strachu z loajálních legií pod Germanikovým velením. Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 93. Seager uvažuje nad případným předáním moci Germanikovi. K tomuto aktu chyběla Germanikovi stále *tribunicia potestas*.

⁴⁴⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 111-113 (Tac. *Ann.* II. 62-63).

⁴⁴⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 107-108 (Tac. *Ann.* II. 55); srov. David SHOTTER, *Cnaeus Calpurnius Piso, Legate of Syria*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 23, 1974, č. 2, s. 234-236.

⁴⁴⁶ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 121; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 83-84; K. A. RAAFLAUB, *The Political Significance*, s. 216. V Tiberiově zájmu bylo, aby syrským legiím velel schopný generál, na druhou stranu čelil stálému riziku, že by takový velitel mohl získat na svoji stranu a začít další občanskou válku. Proto vyslal také Pisona, aby této hrozbě zabránil.

⁴⁴⁷ Viz kapitola 1.3.

a následném vypovězení přátelství.⁴⁴⁸ Germanicus nařídil Pisonovi vrátit se do Říma. Ve stejné době náhle Germanicus v roce 19 n. l. zemřel.⁴⁴⁹

Piso vzbudil podezření z toho, že se na Germanikově smrti podílel, tím, že jakmile k němu dorazila zpráva o této události, uspořádal místo tradičního držení smutku oslavu.⁴⁵⁰ Následně se pokusil získat kontrolu nad Sýrií, kterou ještě stále měl spravovat. V této snaze neuspěl zejména prostřednictvím zásahu nového guvernéra Sýrie Sentia Saturnina.⁴⁵¹ Piso se musel podřídít římským tradicím.⁴⁵²

Germanikova smrt byla pro Tiberia tragédií. Jeho adoptivní syn byl populární, a to nejen mezi Římany.⁴⁵³ Protože zemřel ve východních provinciích, bylo jeho tělo zpopelněno a převezeno v urně do Říma. Tacitus vyčítá Tiberiovi minimální účast na pohřbu, vedle toho také skutečnost, že svému adoptivnímu synovi prokázal minimální pocty.⁴⁵⁴ Na počest Germanika vzniklo v centurijním shromáždění dalších pět centurií, složených opět z jezdců a senátorů.⁴⁵⁵ Krátce nato proběhl soud s Pisonem. Situace hrála silně v Pisonův neprospěch. Před vynesením rozsudku ho našli doma mrtvého.⁴⁵⁶ Nechal po sobě dokument, ve kterém obviňoval Germanikovy legáty z podílu na Germanikově smrti.⁴⁵⁷ Senát nechal vzdát pocty všem členům císařské rodiny, kteří obhajovali Germanika.⁴⁵⁸

Germanikovo výsadní postavení přešlo na Tiberiova syna Drusa (*Minor*). Ačkoliv nebyl kvůli své povaze tak populární jako Germanicus, v otázce vojenských schopností se mu rovnal. Drusus (*Minor*) se stal spolu s Tiberiem konzulem pro rok 21 n. l. Většinu tohoto roku strávil Tiberius v Kampánii, aby nechal svému synovi více

⁴⁴⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 115-117 (Tac. Ann. II. 69-71).

⁴⁴⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 197 (Suet. Cal. 2); SENECA, *Útěcha*, s. 23 (Sen. Ad Marc. XV. 3); srov. B. LEVICK, *Tiberius*, s. 122-123.

⁴⁵⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 119 (Tac. Ann. II. 75.2); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 85, 88.

⁴⁵¹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 89-90. Volba Sentia neproběhla standartním způsobem, byl zvolen v kruhu Germanikových přátel. Šlo o neplatnou volbu, kterou mohl Piso snadno zpochybnit, protože to byl on, kdo byl guvernérem Sýrie nehledě na skutečnost, že ho Germanicus odvolal.

⁴⁵² TACITUS, *Letopisy*, s. 121-122 (Tac. Ann. II. 80). Není jasné, jaký měl Piso plán. Tacitus bohužel neposkytuje odpověď na otázku, jestli chtěl obnovit svoji kontrolu nad Sýrií, nebo měl vyšší ambice.

⁴⁵³ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 199 (Suet. Cal. 5).

⁴⁵⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 129 (Tac. Ann. III. 5); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 92, 94-99.

⁴⁵⁵ George W. CLARKE, *The destinatio centuries in A. D. 14*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 13, 1964, č. 3, s. 383-384. Viz kapitola 1.2. Germanikovy centurie se přidaly k těm, které vznikly a byly pojmenovány na počest Augustových vnuků Gaia a Lucia.

⁴⁵⁶ D. SHOTTER, *Cnaeus Calpurnius Piso*, s. 242-243.

⁴⁵⁷ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 123.

⁴⁵⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 138 (Tac. Ann. III. 18.1). Jmenovitě Tiberiovi, Livii, Agrippině a Drusovi (*Minor*). Claudiovo jméno k nim připojili až na základě připomínky v senátu.

prostoru.⁴⁵⁹ Drusus se v průběhu roku osvědčil jako rozumný státník.⁴⁶⁰ Jeho vzestup šel na úkor počátku politické kariéry císaře Claudia, bratra Germanika, kterému Tiberius bránil v politickém postupu na úkor svého syna.⁴⁶¹ V roce 22 n. l. požádal Tiberius senát o udělení pravomocí tribuna lidu pro svého syna.⁴⁶² Ani toto posílení politické moci nezabránilo rozbrojům mezi Drusem (*Minor*) a Seianem.⁴⁶³ Seianus patřil k Tiberiovým nejbližším spolupracovníkům.⁴⁶⁴ Drusus své antipatie nijak nezakrýval. Byl to právě Drusus a další členové císařské rodiny, kteří bránili Seianovi v hromadném popravování nepohodlných senátorů.⁴⁶⁵

O dalšího potenciálního nástupce přišel Tiberius v roce 23 n. l. se smrtí Drusa (*Minor*).⁴⁶⁶ Pohřební řeč pronesl Tiberius a Drusův syn Nero. Tiberiovi bylo 66 let a musel znovu řešit otázku následnictví. V této době požádal Seianus⁴⁶⁷ Tiberia o svolení oženit se s vdovou po Drusovi, Livillou. Tiberius žádosti přímo nevyhověl, vyjádřil se pouze do té míry, že nezáleží pouze na jeho rozhodnutí.⁴⁶⁸ Pro Seiana by tento sňatek znamenal příležitost aktivně se vložit do otázky nástupnictví jako jeden z potenciálních kandidátů.

⁴⁵⁹ Tato situace se podobá postoji, který dříve zaujal vůči kariérám Gaia a Lucia, kdy se snažil své postavení co nejvíce upozadit, aby jim nemohl se svojí *auctoritas* bránit v kariérním postupu. V tomto případě se Tiberius pravděpodobně chystal na předání moci do rukou Drusa.

⁴⁶⁰ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 125, 150; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 102.

⁴⁶¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 245 (Suet. *Claud.* 5); srov. B. LEVICK, *Tiberius*, s. 136; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 154. Claudius projevil zájem o politickou kariéru již za Augustovy vlády. Ten žádost odmítl s ohledem na Claudiovy fyzické nedostatky. Ani Tiberius žádost nepřijal, pouze mu udělil konzulské odznaky, tedy poctu bez politického vlivu. Jeho další snahy se nesetkaly s úspěchem. Po Tiberiově otevřeném odmítnutí zůstal v ústraní.

⁴⁶² TACITUS, *Letopisy*, s. 161 (Tac. *Ann.* III. 56). Tiberius v řeči, kterou přednesl před senátem, argumentoval tím, že tento nápad pochází od Augusta Udělením *tribunicia potestas*, naznačil, že s tímto jedincem počítal jako s případným nástupcem. V řeči také zdůraznil skutečnost, že se Augustus chytře vyhnul označení král či diktátor. Udělení této pravomoci se stalo klíčovým prvkem nástupnictví.

⁴⁶³ M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 321; D. SHOTTER, *Tiberius Caesar*, s. 47.

⁴⁶⁴ VELLEIUS PATERCULUS, *Římské dějiny*, s. 161 (Vell. *Patt. His. Rom.* II. 127.3).

⁴⁶⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 175 (Tac. *Ann.* IV. 3).

⁴⁶⁶ SENECA, *Útěcha*, s. 23 (Sen. *Ad Marc.* XV. 3); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 185 (Suet. *Tib.* 62). TACITUS, *Letopisy*, s. 178 (Tac. *Ann.* IV. 7). Dlouhou dobu věřili Římané tomu, že Drusova smrt byla přirozená. Tacitus přesto obviňuje Seiana z vraždy Drusa. Pokud by se Drusus stal císařem, ztratil by Seianus zajisté přední postavení ve státě.

⁴⁶⁷ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 151-152; H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 233. Seianus byl již od roku 14 n. l. prétoriánským prefektem spolu se svým otcem. Ten se v o rok později stal správcem Egypta. Tiberius dalšího prefekta již nevybral, velení ponechal v Seianových rukách.

⁴⁶⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 200-204 (Tac. *Ann.* IV. 39-43). Tiberius vyjádřil obavy z rozbrojů mezi Livillou a Agrippinou, které se v té době už projevovaly. Sňatek Livilly a Seiana by situaci ještě zhoršil. Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 154, 156. Spojení Livilly se Seianem bylo logické. Seianus měl na Tiberia značný vliv, který mohl využít k tomu, aby Tiberius uznal Livilliny potomky jako následníky.

Přirozenými následníky mohli být Germanikovi synové Nero Caesar (6 n. l.),⁴⁶⁹ Drusus Caesar (7 n. l.)⁴⁷⁰ a budoucí císař Gaius Caligula (12 n. l.), o které se starala jejich matka Agrippina. Využila Germanikových kontaktů a snažila se dosáhnout uznání svých potomků za následníky po Tiberiovi. Ti všichni sledovali s obavami posílení Seianova vlivu.⁴⁷¹ Seianus se různými prostředky snažil Agrippiny spojence odstranit, ať už vykonstruovanými obviněními či prostým podrýváním autority.⁴⁷² Agrippinu upozornil na hrozbu jedu na Tiberiově hostině. Její chování ji vzdálilo od Tiberia.⁴⁷³

2.4 Přesun císařského dvora na Capri, Seianův pád (26-31 n. l.)

Seianus se již dříve snažil přesvědčit Tiberia o tom, aby na nějakou dobu opustil Řím.⁴⁷⁴ Tiberius tak nakonec učinil v roce 26 n. l. poté, co mu Seianus poblíž Fundi zachránil život.⁴⁷⁵ Záminku pro odjezd z Říma Tiberiovi poskytlo zasvěcení chrámu Jova v Kapui a Augustova v Nole. Poté se přesunul na Capri. Svůj vliv musely mít intriky na císařském dvoře, včetně boje mezi Agrippinou a Seianem. Velitel přetoriánů vyvolal v Tiberiovi obavy z pokusu o převrat ze strany Agrippiny či senátu. Dalším důvodem byla únava, která se na Tiberiovi musela projevovat. Podle Suetonia odešel Tiberius na Capri kvůli ztrátě přímého následníka.⁴⁷⁶ Posledním důležitým faktorem bylo selhání v otázce nastolení vlády senátu, o které se Tiberius původně od začátku své

⁴⁶⁹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 144. Tiberius požádal senát o svolení, aby Nero mohl zastávat kvesturu o pět let dříve. Senát mu v této žádosti pochopitelně vyhověl.

⁴⁷⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 180 (Suet. *Tib.* 54). Nero se oženil se svojí sestřenicí Julií Livillou, od senátu obdržel svolení zastávat politické úřady o 5 let dříve. Vlivem Seianových zásahů postupně přicházel o spojence. Na Nerona donášel dokonce i jeho bratr Drusus. Na základě dopisu, který Tiberius senátu poslal, byl nejprve Nero prohlášen nepřítelem státu a poslán do vyhnanství. Drusus se oženil s Aemilií Lepidou, která o něm poskytovala informace Seianovi. Po vyhnání svého bratra Nerona se stal Tiberiovým přímým nástupcem. Seianus proti němu vznesl nespécifikovaná obvinění. Senát prohlásil Drusa za nepřítele státu a nařídil ho uvěznit ve sklepeních na Palatinu.

⁴⁷¹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 153. Seianus si musel uvědomovat své postavení. Jednou z logických cest, jak si udržet vliv, by bylo opatrovnictví nedospělých následníků.

⁴⁷² TACITUS, *Letopisy*, s. 183-193 (Tac. *Ann.* IV. 15-30). V některých případech se jednalo pouze o zamezení kariérního vzestupu, v některých o jednoduchou likvidaci. Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 152-153, 160. Seianus vyvolal v Tiberiovi pocit, že za rozkol v paláci může právě Agrippina. SUETONIUS, *Životopisy*, s. 184 (Suet. *Tib.* 61.1). Zůstává otázkou, jestli Tiberius využíval Seiana pro své plány, nebo to bylo naopak. Podle R. Seagera Seianus znal Tiberiovu povahu a tento fakt využil ve svůj prospěch. Činy jednoho byly ku prospěchu druhého.

⁴⁷³ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 179 (Suet. *Tib.* 53.1).

⁴⁷⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 202 (Tac. *Ann.* IV. 41); srov. Rebecca EDWARDS, *Tacitus, Tiberius and Capri*, Latomus 70, 2011, č. 4, s. 1049. To, že Seianus přispěl k Tiberiovu rozhodnutí opustit Řím, neznamená, že byl také jediným důvodem. Tiberius sám potvrdil tuto skutečnost tím, že na Capri setrval i po Seianově popravě až do své smrti.

⁴⁷⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 214 (Tac. *Ann.* IV. 59); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 172 (Suet. *Tib.* 39).

⁴⁷⁶ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 171-172 (Suet. *Tib.* 39).

vlády snažil. Odchod na Capri znamenal rezignaci na vládu císaře a senátu jakožto hlavních pilířů celého systému a snahu uvolnit místo senátu.⁴⁷⁷

Tiberius důvěřoval Seianovi, proto ho ponechal v Římě jako svého přímého zástupce. Seianus svěřené důvěry využil pro vlastní záměry,⁴⁷⁸ navíc kontroloval přísun informací k císaři.⁴⁷⁹ Tiberius se zatím usadil na Capri, kde se mu [„...zalíbila jeho osamělost, protože moře kolem něho je bez přístavu a sotva nevelkým lodím skýtá jen několik útočišť; proto tam nemohl nikdo přistát, leč s vědomím hlídače...“].⁴⁸⁰ Tacitova slova v tuto chvíli probouzí představu starého muže (bylo mu 68), který hledal pokoj mimo Řím.⁴⁸¹ Zároveň s tím ale také ukazuje obraz muže, který se odcizil od římské společnosti.⁴⁸² Suetonius hodnotí Tiberiovo rozhodnutí jako nezodpovědné. Podle něj se Tiberius přestal plně věnovat všem povinnostem, které spočívaly na jeho bedrech.⁴⁸³ Spolu s Tiberiem odešel na Capri senátor Cocceius Nerva, jezdec Curtius Atticus a několik učenců. Více ze 600 členů senátu s císařem odejít ani nemohlo, jinak by došlo k narušení systému vlády.⁴⁸⁴

Seianus zatím pokračoval v odstraňování všech, kteří by se mohli proti němu postavit. Někteří ze senátorů mu byli ochotní pomoci, jako odměnu očekávali politický postup. To dokazuje, jaký měl Seianus v této době (mluvíme o roku 28 n. l.) na členy senátu, kteří volili nejvyšší úředníky. Jako příklad může posloužit zvolení Lucia Apronia v tomto roce velitelem čtyř legií v oblasti *Germania Inferior*,⁴⁸⁵ o rok později zvolení Gnaea Lentula Gaetulika velitelem čtyř legií v oblasti *Germania Superior*.⁴⁸⁶ Dalším byl Poppaeus Sabinus, který se stal správcem Moesie. Všichni tři muži měli vazby na Seiana a on mohl s jejich podporou počítat. Legie v těchto oblastech vztyčily

⁴⁷⁷ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 179; D. SHOTTER, *Tiberius Caesar*, s. 66.

⁴⁷⁸ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 172.

⁴⁷⁹ TACITUS, *Letopisy*, s. 202-203 (Tac. *Ann.* IV. 41). Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 175. Postupem času se ukázalo, jak omezené zdroje informací Tiberius měl.

⁴⁸⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 218 (Tac. *Ann.* IV. 67).

⁴⁸¹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 171. Tiberius se snažil předat moc někomu dalšímu, ale neuspěl včas.

⁴⁸² R. EDWARDS, *Tacitus*, s. 1051.

⁴⁸³ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 172 (Suet. *Tib.* 41). [„již nikdy nedoplňoval soudcovské dekurie jezdců, nečinil změn ve vojenských tribunech, prefektech a správcích provincií, strpěl, aby byla Hispánie v Sýrie po několik let bez legátů z řad bývalých konsulů, nedbal, že do Arménie vpadli Parthové a že Moesii plenili Dákové a Sarmati, Galie Germáni.“]; Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 173, 210. Se Suetoniem lze souhlasit. Senátoři se báli cokoliv rozhodnout bez Tiberia, proto s ním konzultovali každé rozhodnutí nehledě na skutečnost, že podávat návrhy a schvalovat je mohli i bez něj. Docházelo k nevyhnutelným zpožděním a nedorozuměním. Diskuse v senátu se staly nyní bezpředmětnými, stejně jako iniciativa senátorů. Odchod na Capri byl nejsilnější ranou, kterou Tiberius zasadil režimu vlády.

⁴⁸⁴ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 171.

⁴⁸⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 222-223 (Tac. *Ann.* IV. 73.1).

⁴⁸⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 250-251 (Tac. *Ann.* VI. 30.3); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 329 (Dio *Rom. his.* LIX. 22.5).

sochy Seiana ve svých táborech, podobně jako legie v ostatních oblastech. Výjimku tvořily čtyři syrské legie pod velením Lucia Aelia Lamia.⁴⁸⁷ Přesto nic z toho nevybočovalo z jeho postavení velitele prétoriánské gardy. Impériu stále vládl Tiberius, ačkoliv nepobýval v Římě. Seianus působil jako přímý zástupce císaře v Římě. Řím jako město neztratilo svůj význam, pouze v něm přestal sídlit císař a jeho poradci.

Seianovo významné postavení se projevilo i při zasvěcení oltářů *Clementiae* a *Amicitiae* (milosti a přátelství) v Římě. Na obou stranách těchto oltářů dali senátoři postavit sochy Tiberia a Seiana. Seianovy narozeniny se slavily veřejně, podobně jako Tiberiovy. Jeho sochám Římané přinášeli oběti.⁴⁸⁸ Cestu k dalším krokům otevřela Seianovi smrt Tiberiovy matky Livie.⁴⁸⁹ Prvním krokem bylo prohlášení Agrippiny a Neronu za nepřátele státu a jejich následné vyhnání z Říma.⁴⁹⁰ Důvodem byl Neronův nezřízený životní styl, v případě Agrippiny šlo o [„...zpurnost v řeči a vzpurnou mysl...“]. Oba ve vyhnanství zemřeli.⁴⁹¹

Jako další přišel na řadu Drusus Caesar. Seianus využil jeho manželku Aemilii Lepidu, od které získával informace o Drusovi. Na jejich základě proti Drusovi vznesl obvinění. Prameny se více nezmiňují o jejich charakteru, nicméně lze předpokládat, že se jednalo o příliš velké ambice.⁴⁹² Stejně jako Nero se Drusus stal veřejným nepřitelem a byl uvězněn v Římě. Oba zbývající následníci, Germanikův syn Gaius Caligula a syn Drusa (*Minor*) Tiberius Gemellus, byli stále příliš mladí na to, aby je Seianus mohl považovat za hrozbu.⁴⁹³

Seianus nemohl být tak naivní, aby očekával, že moc by skutečně přešla do jeho rukou. Mohl ale počítat s tím, že by si svou moc udržel, pokud by po Tiberiovi nastoupil

⁴⁸⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 248 (Tac. Ann. VI. 27). Lamia do Sýrie nikdy neodcestoval a legiím velel z Říma. Srov. Henry W. BIRD, *L. Aelius Seianus: Further Observations*, Latomus 29, 1970, č. 4, s. 1047-1048. Seianus se pokusil prostřednictvím dosazení Piláta Pontského do Judeje. Jeho úkolem bylo vyvolat povstání, které mělo vést k Lamiově odvolání a dosazení Seianova spojence. Tento plán nevyšel. Tiberius se pravděpodobně plánoval ukrýt právě u syrských legií v případě, že by Seianovo odstranění nevyšlo. Po Seianově popravě Tiberius syrské legie odměnil. Lamia se stal v roce 32 n. l. městským prefektem. Zemřel o rok později a dočkal se státního pohřbu.

⁴⁸⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 224 (Tac. Ann. IV. 74); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 187 (Suet. Tib. 65.1-2); SENECA, *Útěcha*, s. 41 (Sen. Ad Marc. XXII. 5). Seianus nikdy mocí nepřekonal Tiberia, přesto byl nyní u Římanů tak oblíbený, že se veřejně oslavovaly i jeho narozeniny.

O oltářích prameny více nehovoří.

⁴⁸⁹ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 176. Tiberius například odmítl souhlasit s návrhem na Liviovo zbožnění. Pohřební řeč pronesl Caligula.

⁴⁹⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 200 (Suet. Cal. 7).

⁴⁹¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 226-227 (Tac. Ann. V. 4); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 179-180 (Suet. Tib. 53-54). Tacitus se zmiňuje pouze o jejich vyhnání, Suetonius o tom, co po jejich vyhnání následovalo.

⁴⁹² TACITUS, *Letopisy*, s. 247 (Tac. Ann. VI. 24).

⁴⁹³ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 179.

Tiberius Gemellus nebo Caligula a Seianus jednoho z nich zastupoval jako opatrovník. Agrippina byla odklizená, Nero ve vyhnanství, Drusus Caesar ve vězení. Seianus nedostal čas k odstranění Caliguly. Toho totiž Tiberius před Seianovými plány uchránil tím, že Caligulu pozval na Capri, aby ho dostal ze Seianova dosahu.⁴⁹⁴ Tiberius Gemellus zůstal v Římě. Na soustředění moci do svých rukou nemohl příliš spoléhat, neměl podporu žádného z velitelů legií, a ani mezi příslušníky šlechty neměl kvůli nařizovaným popravám dostatek spojenců. Dokonce ani prétoriáni mu nebyli tak oddaní na to, aby ho následovali, jak ukázaly další události.⁴⁹⁵

Tiberius Seianovi skutečně důvěřoval. Vyhověl druhé žádosti o sňatek s Livillou. Navíc měl Seianus s Tiberiem zastávat konzulát v roce 31 n. l. Pro Tiberia to byl pátý konzulát⁴⁹⁶ Seianus byl v této době oblíbenější než Tiberius, ani tak neměl více moci než císař, ačkoliv se stal prvním velitelem prétoriánské gardy, který zastával konzulát. Tyto funkce vykonával současně.⁴⁹⁷ Chyběl pouze poslední krok – udělení pravomocí tribuna lidu. Tiberius si až nyní uvědomil, že ho Seianus využívá pro své plány a že v budoucnosti by Seianovo mimořádné postavení mohlo senát vést k jeho prohlášení za císaře. Svoji roli musely hrát informace, které o Seianových ambicích obdržel.⁴⁹⁸

Tiberius neváhal. Nejprve odstoupil z konzulátu a přiměl Seiana učinit totéž. Prohlásil, že brzy zemře a projevil přání urovnat věci přímo v Římě. Seiana vylákal do senátu dopisy, v nichž mu slíbil tribunskou moc. Tiberius potají určil dalšího velitele prétoriánů – Naevia Sertoria Makrona.⁴⁹⁹ Prostřednictvím Makrona si úplatkem zajistil oddanost prétoriánů. Ukázalo se, že prétoriáni akceptují Seiana pouze jako svého velitele a že jejich loajalita náleží primárně císaři.⁵⁰⁰ Tiberius byl připravený i na alternativu. Na Capri měl připravenou loď, která ho měla dopravit k provinčním jednotkám. Pro všechny případy vydal příkaz k propuštění Drusa Caesara a k jeho prohlášení císařem.⁵⁰¹ Seianus se dostavil do senátu na 18. října 31 n. l., kde místo

⁴⁹⁴ A. BARRETT, *Caligula*, s. 30.

⁴⁹⁵ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 180-184.

⁴⁹⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 195 (Dio Rom. his. LVIII. 3); srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 216.

⁴⁹⁷ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 179-180.

⁴⁹⁸ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 182; John NICOLS, *Antonia and Sejanus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 24, 1975, č. 1, s. 48-58.

⁴⁹⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 209 (Dio Rom. his. LVIII.9.2) V den, kdy byl Seianus popraven, se Macro ujal své nové funkce.

⁵⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 209 (Dio Rom. his. LVIII.9).

⁵⁰¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 187 (Suet. Tib. 65.2); TACITUS, *Letopisy*, s. 246 (Tac. Ann. VI. 23).

udělení poct byl obžalován z velezrady a přípravy spiknutí proti císaři.⁵⁰² Tiberius se zřekl přátelství se Seianem.⁵⁰³ Ve stejný den byl Seianus odsouzen a popraven.⁵⁰⁴

Krátce před Seianovým pádem se ve východních provinciích objevil jedinec, který se vydával za Caligulova staršího bratra Drusa.⁵⁰⁵ Jeho stoupenci se snažili získat podporu legií. Tento pokus skončil naprostým nezdarem, tomuto „Drusovi“ se nepodařilo na svoji stranu získat syrské legie. Údajný „Drusus“ byl chycen v Nikopoli a popraven.⁵⁰⁶ Skutečný Drusus zemřel ve vězení až v roce 33 n. l.⁵⁰⁷

2.5 Poslední léta

Dokonce ani po Seianově pádu se Tiberius nevrátil do Říma.⁵⁰⁸ Seianova smrt byla příčinou pro další nařízení poprav – nejprve Seianových přátel a spojenců, následně i mnohých dalších.⁵⁰⁹ Dokonce ani Seianův pád neovlivnil tresty, které Tiberius uvalil na Agrippinu a Drusa Caesara. Oba zemřeli v roce 33 n. l.⁵¹⁰ Mezi těmi, které nařídil popravit, byl i Seianův syn Strabo a Seianův strýc Quintus Blaesus. Tiberia v rozhodnutí utvrdil dopis Apicaty, Seianovy zapuzené manželky. Dopis obsahoval obvinění z vraždy Drusa (*Minor*), na které se měla mimo Seiana podílet i Drusova manželka Livilla.⁵¹¹

Každý, kdo měl vazbu na Seiana, byl potrestán.⁵¹² Procesy pokračovaly až do roku 34 n. l., mezi nejmírnější trest patřilo vyloučení ze senátu. Tiberius se tak zbavil jedné politické frakce v senátu.⁵¹³ Tiberius se ale nezastavil a v popravách pokračoval. Dalšími oběťmi se stali i Tiberiovi přátelé Vescularius Flaccus a Julius Marinus, kteří

⁵⁰² A. BARRETT, *Caligula*, s. 27. Je nepravděpodobné, že by se Seianus pokusil odstranit Tiberia s ohledem na důvěru, kterou do něj Tiberius vkládal. V úvahu připadá příprava spiknutí proti Caligulovi.

⁵⁰³ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 184. Ztráta přátelství s císařem znamenala konec politické kariéry.

⁵⁰⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 232 (*Tac. Ann.* VI. 2); SENECA, *O duševním klidu*, s. 232 (*Sen. De tran.* XI. 11). Jeho majetek císař zkonfiskoval a přeměnil ve svůj osobní majetek.

⁵⁰⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 230-231 (*Tac. Ann.* V. 10).

⁵⁰⁶ Christopher J. TUPLIN, *The False Drusus of A.D. 31 and the Fall of Sejanus*, *Latomus* 46, 1987, č. 4, s. 783, 787, 797.

⁵⁰⁷ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 196; A. BARRETT, *Caligula*, s. 29.

⁵⁰⁸ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 193-194.

⁵⁰⁹ R. EDWARDS, *Tacitus*, s. 1054.

⁵¹⁰ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 196.

⁵¹¹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 215 (*Dio Rom. his.* LVIII. 11); TACITUS, *Letopisy*, s. 180 (*Tac. Ann.* IV. 10). Jsou zde tři možnosti – Apicata zjistila, že byl Seianus za smrt Drusa (*Minor*) zodpovědný. Druhá možnost vychází z toho, že Apicata musela znát Seianovy ambice, a proto je proti němu využila. V případě třetí možnosti nebyl Seianus za Drusovu smrt vůbec zodpovědný a Apicata se pouze chtěla pomstít milence svého bývalého manžela. Pokud by první možnost byla správná, bylo by naprosto logické, aby Seianus odstranil své komplice. Je tedy velice pravděpodobné, že dopis od Apicaty pouze přišel ve správnou chvíli. Tiberius se této příležitosti chopil a využil ji jako záminku pro odstranění Seianových přátel a spojenců. Srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 189-195.

⁵¹² TACITUS, *Letopisy*, s. 240-241 (*Tac. Ann.* VI. 15).

⁵¹³ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 141, 160-164, 170. Na popravě některých senátorů měl svůj podíl i Macro.

Tiberia doprovázeli na Rhodos.⁵¹⁴ Senátor Cocceius Nerva se rozhodl pro dobrovolnou smrt.⁵¹⁵

V roce 33 n. l. se projevila finanční krize, a sice nedostatkem peněz v oběhu. V důsledku toho se značně zvýšily úroky na půjčkách. Tiberius zakročil poskytováním bezúročných půjček.⁵¹⁶ V roce 34 n. l. uspořádali konzulové Paullus Persicus a Lucius Vitellius oslavu dvacátého výročí od Tiberiova nástupu vlády. Ale ani kvůli této příležitosti Tiberius neodcestoval do Říma.⁵¹⁷

Přibližně dva roky před svojí smrtí sepsal závěť, ve které rozdělil své dědictví mezi Gaia Caligulu a Tiberia Gemella.⁵¹⁸ Macro přispěl k tomu, že Tiberius neodstranil Caligulu.⁵¹⁹ V roce 33 n. l. zastával Caligula úřad kvestora, zároveň s tím ho Tiberius uvedl do senátu. I když měl Tiberius Gemellus stejné postavení jako Caligula, byl mezi nimi rozdíl sedmi let, který hrál ve prospěch Caliguly.⁵²⁰ Vedle nich uvažoval Tiberius také nad Germanikovým bratrem Claudiem. To se ale nestalo. Podle Tacita vadila Tiberiovi Claudiova duševní omezenost.⁵²¹ V rámci rodiny byli Caligula a Tiberius Gemellus nejvhodnějšími kandidáty na další císaře.

V roce 36 n. l. hovoří Tacitus pouze o seznamu těch, kteří byli obviněni z vlastizrady a spáchali sebevraždu.⁵²² To se stalo pro poslední roky Tiberiova života charakteristické. Počet obvinění a následných poprav, případně sebevražd, stále rostl. Stejným způsobem se také stupňovala Tiberiova krutost.⁵²³

Tiberius na sklonku vlády čelil několika vážným problémům – jednalo se zejména o spor s parthskou říší o Arménii, problémy se zásobováním města Řím.⁵²⁴ V roce 37 n. l. Tiberius náhle onemocněl a 16. března téhož roku zemřel. Podle většiny

⁵¹⁴ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 193.

⁵¹⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 247 (Tac. *Ann.* VI. 26).

⁵¹⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 202.

⁵¹⁷ R. SEAGER, *Tiberius*, s. 199.

⁵¹⁸ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 166; A. BARRETT, *Caligula*, s. 40. Podle Barretta se tak Tiberius snažil ochránit Tiberia Gemella před případným pokusem o odstranění.

⁵¹⁹ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 982 (Phil. *Leg.* 33-41).

⁵²⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 207-209 (Dio *Rom. his.* LVIII. 8); srov. SUETONIUS, *Životopisy*, s. 186 (Suet. *Tib.* 62.3). Podle Suetonia Tiberius na konci svého života podezřívával z přípravy spiknutí. Caligula podle dochovaných svědectví nevezбудil podezření, kterým by ohrozil svůj život.

⁵²¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 261 (Tac. *Ann.* VI. 46).

⁵²² TAMTÉŽ, s. 257 (Tac. *Ann.* VI. 39).

⁵²³ TACITUS, *Letopisy*, s. 256 (Tac. *Ann.* VI. 38); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 326 (Paul. *Oros. Lib.* VII. 4.7-8); srov. R. SEAGER, *Tiberius*, s. 202.

⁵²⁴ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 170-173.

pramenů byli za smrt Tiberia zodpovědní Caligula a Macro,⁵²⁵ pouze Filón mluví o přirozené smrti.⁵²⁶

Tiberius splnil obtížnou roli, kterou mu svěřil Augustus. Na Augustovo místo nastoupil zkušený státník, který byl schopný odolat návrhům senátu na obnovení republiky. Tiberiův nástup byl také jediným v rámci julsko-klaudijské dynastie, který proběhl podle instrukcí předešlého císaře. Moc obdržel zkušený jedinec, kterého zesnulý císař určil jako svého nástupce.

Tiberiovi se podařilo udržet zdání republiky podle Augustových představ a tuto představu dále rozšířil o vlastní podněty. Na druhou stranu to byl on, kdo začal popravovat členy senátu a jezdeckého stavu, kteří doposud byli ochotní podporovat císaře a režim vlády, který reprezentoval. Důsledky tohoto kroku se neprojevily okamžitě po Tiberiově smrti, ukázaly se až o několik desetiletí později.

Tiberius také čelil daleko těžší otázce, koho určit jako svého nástupce. Moc nakonec předal do rukou politicky nezkušených jedinců.

⁵²⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 265 (Tac. *Ann.* VI. 50.2); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 192, 203 (Suet. *Cal.* 12, 73.2); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 212 (Aur. *Vict. Lib.* 3.1).

⁵²⁶ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 980 (Phil. *Leg.* 25).

3. Caligula (37–41 n. l.)

3.1 Převzetí moci

Tiberiovo tělo bylo v doprovodu Caliguly převezeno do Říma. Macro vyrazil napřed, do Říma dorazil již 18. března. Mimo dvou dopisů senátu rozeslal Macro Caligulovým jménem instrukce guvernérům provincií a velitelům legií. V den Macronova příchodu do Říma se na výzvu konzulů sešel senát. Macro přečetl před senátem Tiberiovu vůli. Už v této chvíli se značně projevila Tiberiova neoblíbenost – jeho závěť byla prohlášena za neplatnou.⁵²⁷ Podle senátu sepsal Tiberius závěť v době, kdy byl šílený.⁵²⁸ Caligulovi se podařilo dosáhnout toho, aby Tiberius nebyl vymazán z veřejných záznamů (*damnatio memoriae*).⁵²⁹

Tento krok má jedno důležité opodstatnění. Tiberius ve své vůli prohlásil Caligulu i Tiberia Gemella za své hlavní dědice. Stali se jeho dědici nejen z hlediska majtkového, ale také mocenského. Pro takový systém zatím neexistoval žádný příklad z minulosti, podle kterého by bylo možné vyplnit Tiberiovu vůli a rozdělení císařovy moci mezi dva jedince.⁵³⁰

Doposud byl jen jeden císař, který si svého možného nástupce přibral jako svého kolegu. Jednalo se o členy julsko-klaudijského rodu a zároveň o zkušené politiky. Prostřednictvím senátu obdržel tento kolega *tribunicia potestas*⁵³¹ a *imperium proconsulare maius*. Ačkoliv měl tento kolega z praktického hlediska stejnou moc jako císař, stále byl císaři podřízený.

V tomto případě došlo ke změně. Caligula i Tiberius Gemellus byli Tiberiovými vnuky, ale neměli žádné politické zkušenosti. Caligula byl sice v posledních letech Tiberiova života stále po císařově boku, nedostal příležitost k tomu, aby získal zkušenosti, potřebné k řízení římského impéria. Tato skutečnost poskytla možnost některým historikům předložit tezi, podle které byl Caligula po celou dobu své vlády

⁵²⁷ Suetonius, *Životopisy*, s. 204 (Suet. *Cal.* 14.1); srov. Suetonius, *Životopisy*, s. 207 (Suet. *Cal.* 16.1); Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 261-265 (Dio *Rom. his.* LIX. 1-2). Ačkoliv byla závěť anulována, Caligula později dodržel její část a dal vyplatit veškeré finanční dary, které byly v závěti zmíněné.

⁵²⁸ A. Barrett, *Caligula*, s. 52; A. Winterling, *Caligula*, s. 38. Claudius před svou smrtí rovněž připravil závěť, stejně jako v Tiberiově případě ji ale senát anuloval. V pozdější době se císařové zvyku uzavírat závěť vzdali, císařský majetek připadl jejich nástupci.

⁵²⁹ A. Winterling, *Caligula*, s. 40. Tento krok znamenal veřejné odsouzení památky zemřelého. Jejich jména Římané odstranili z veřejných seznamů, jejich sochy byly buď odstraněny, případně přetesány.

⁵³⁰ A. Barrett, *Caligula*, s. 51.

⁵³¹ Anthony Barrett, *Caligula's Quadrans Issue*, *Latomus* 57, 1998, s. 846. Jedním z důkazů toho, že obdržel tribunskou moc, jsou mince, které dal razit. Také to dokládá, že si Caligula nechal tribunskou moc každoročně obnovovat.

duševně zdravý a jeho rozhodnutí byla důsledkem nedostatku jeho politických zkušeností.⁵³² Caligula stačil vykonávat pouze úřad kvestora, Tiberius Gemellus byl až příliš mladý pro zastávání kteréhokoliv úřadu. Tiberius si přesto oba vybral, protože neměl ve své rodině nikoho vhodnějšího (včetně Tiberiova synovce Claudia). S anulací závěti zmizely veškeré nároky určených dědiců. Nejdůležitější záležitost, volba nového císaře, zůstala v rukách senátu.

Senát prohlásil Caligulu císařem.⁵³³ Klíčovou byla podpora Macrona. Nehledě na tuto skutečnost se zdá, že senátoři s Makronem na předání moci Caligulovi ochotně spolupracovali. Dříve než senátoři prohlásili Caligulu císařem, složili vojáci přísahu věrnosti.⁵³⁴ Předání moci proběhlo řádně a bez žádných komplikací.⁵³⁵ Caligula se tak stal císařem na základě shody senátu, armády a také lidu, který Caligulu podporoval jakožto syna Germanika. Velkou měrou mohl Caligula za toto vděčit právě Makronově činnosti v pozadí věcí.⁵³⁶

Caligula dorazil do Říma až 28. března. V senátu vystoupil s prohlášením, že se kvůli své politické nezkušenosti hodlá více dělit o moc se senátem.⁵³⁷ Caligula na rozdíl od Tiberia neobdržel od senátu *tribunicia potestas* a *imperium proconsulare maius*, hlavní zdroje Augustovy a Tiberiovy moci. Místo nich obdržel „moc a autoritu nad všemi věcmi“ (*ius arbitriumque omnium rerum*). Částečně narušil zdání republiky, kterou Augustus přetvořil a Tiberius se snažil udržet.⁵³⁸ Senát potvrdil Caligulovi správu provincií.⁵³⁹ Rovněž obdržel titul Augustus.⁵⁴⁰ Vedle politické moci získal Caligula i Tiberiův majetek. Tím se ustálil nový princip, že mimo císařské moci zdědil nástupce také majetek svého předchůdce.⁵⁴¹

Senátoři odmítli návrh na Tiberiovo zbožnění; upřeli mu i další pocty, které obdržel Augustus po své smrti. Schválili pouze státní pohřeb. Pohřební řeč pronesl 3. dubna Caligula.⁵⁴² Popel byl uložen do Augustova mauzolea.⁵⁴³

⁵³² Vin MASSARO, Iain MONTGOMERY, *Gaius – Mad, Bad, Ill, or all Three?*, *Latomus* 37, 1978, č. 4, s. 901.

⁵³³ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 328 (Paul. Oros. *Lib.* VII. 5.1).

⁵³⁴ A. BARRETT, *Caligula*, s. 50, 54, 55. Tato skutečnost nastane i v případě Claudia a Nerona.

⁵³⁵ M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 325.

⁵³⁶ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *Flaccus*, s. 937 (Phil. *Flacc.* 11).

⁵³⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 275 (Dio *Rom. his.* LIX. 6). S tímto krokem si zajistil loajalitu senátorů.

⁵³⁸ A. BARRETT, *Caligula*, s. 57.

⁵³⁹ Viz poznámka 370. K nim senát připojil provincii *Cappadocia*

⁵⁴⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 204 (Suet. *Cal.* 14.1). Toto slovní spojení v sobě obsahovalo veškerou moc Caligulových předchůdců.

⁵⁴¹ A. BARRETT, *Caligula*, s. 52.

⁵⁴² SUETONIUS, *Životopisy*, s. 205 (Suet. *Cal.* 15.1).

3.2 Caligulova politika

Jeho první krok byla adopce Tiberia Gemella, čímž naznačil, že s ním v budoucnu počítá jako s nástupcem. Ve vztahu k této okolnosti zůstalo pouze několik zmínek o existenci poradního sboru (*consilium principis*), který fungoval za Augusta i Tiberia. Právě Gemellovu adopci oznámil předním mužům senátu.⁵⁴⁴

Vzhledem k nízkému věku, ve kterém se Caligula stal císařem, bylo možné předpokládat, že bude schopný vládnout dlouhou dobu.⁵⁴⁵ Spolu se svým strýcem Claudiem se Caligula stal konzulem.⁵⁴⁶ Oba odstoupili na konce července. Pro Caligulu to byl první z jeho čtyř konzulátů. Druhý konzulát zastával v roce 39 n. l. spolu s Luciem Aproniem Caesianem.⁵⁴⁷ Potřetí se Caligula stal konzulem již v roce 40 n. l., ovšem bez kolegy.⁵⁴⁸ Naposledy se stal konzulem v roce 41 n. l. Caligulova kumulace konzulátů naznačuje, že si císař uvědomoval význam tohoto úřadu a skrze jeho zastávání se snažil potvrdit své postavení ve státě.

Caligula také povolal z exilu všechny, kteří ještě byli naživu. Znovu začal zveřejňovat účty státní pokladny.⁵⁴⁹ S omluvou na svůj věk odmítl přijmout titul *pater patriae* a mnohé další pocty.⁵⁵⁰ Caligula dbal na upevnění dynastie, proto nařídil razit mince se svými sestrami Drusillou, Julií Livillou a Agrippinou.⁵⁵¹ Drusille po její smrti

⁵⁴³ B. LEVICK, *Tiberius*, s. 176-178; R. SEAGER, *Tiberius*, s. 207-208.

⁵⁴⁴ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 980 (Phil. Leg. 26). I ve Filónově případě se jedná o pouhý náznak. Caligula měl svolat přední magistráty, kterým adopci oznámil. Srov. CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 275 (Dio Rom. his. LIX. 5.5). Caligula podle Cassia Diona svolal přední muže senátu, které by bylo možné považovat za členy tohoto sboru. Srov. CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 320 (Dio Rom. his. LIX. 20.2). Caligula dopředu oznámil [„tém, se kterými se pravidelně dělil o svá tajemství“]. Tato zmínka by mohla naznačovat pokračující fungování poradního sboru.

⁵⁴⁵ A. BARRETT, *Caligula*, s. 68.

⁵⁴⁶ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 246 (Suet. Claud. 7); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 277 (Dio Rom. his. LIX. 6). Senát navrhl odvolat současné konzuly a nahradit je Caligulou a dalším senátorem dle Caligulova uvážení. To císař odmítl. Konzuly se Caligula a Claudius stali až poté, co skončilo funkční období řádných konzulů. Po dvou měsících oba odstoupili. SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 247 (Suet. Claud. 9.2). Bylo to naposledy, co se Claudiovi dostalo takových poct.

⁵⁴⁷ Jeho otec Lucius Apronius měl podíl na potlačení povstání v Dalmácii, ve válkách v Germánii. Jako prokonzul také spravoval provincii *Africa*. Jednu z jeho dcer (Caesianovu sestru) si vzal Cornelius Lentulus Gaetulicus, který v roce 39 n. l. byl součástí spiknutí proti Caligulovi. Tento svazek poukazuje na blízkost Caesiana k císařské rodině.

⁵⁴⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 335 (Dio Rom. his. LIX. 24). Jeho kolega zemřel krátce před začátkem roku 40 n. l. Senátoři nemohli bez císaře určit náhradního konzula. Konzulem zůstal pouze do poloviny ledna, než byli zvoleni řádní *consules suffecti*.

⁵⁴⁹ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 206 (Suet. Cal. 15.2).

⁵⁵⁰ A. BARRETT, *Caligula*, s. 58, 74. *Pater patriae* se stal již 21. září roku 37 n. l.

⁵⁵¹ TAMTÉŽ, s. 63. Stalo se poprvé, aby se na mincích objevil někdo jiný než významný státník nebo císař.

v roce 38 př. n. l. udělil senát božské pocty, ačkoliv nebyla politicky významná.⁵⁵² Na příbuzenství s Augustem poukázal na konci srpna roku 37 n. l., kdy zasvětil chrám božského Augusta v Římě.⁵⁵³

Augustus odkázal vojákům dary ve své závěti, vyplacení tohoto daru po Augustově smrti zajistil Tiberius. Caligula přišel s novým způsobem obdarování vojáků. Místo aby rozdál vojákům dary podle vůle svého předchůdce, uděloval je za sebe, aby si zajistil jejich věrnost. Dále Caligula pravidelně rozdával dary členům prétoriánské gardy, aby si udržel jejich loajalitu.⁵⁵⁴

V průběhu prvních měsíců vlády pořádal Caligula velkolepé hry, čímž sice zvýšil svoji popularitu, ale také rychle vyčerpal státní pokladnu.⁵⁵⁵ Také nařídil vyzvednout ostatky své matky Agrippiny a svého bratra Nerona. Snažil se tak napodobit 17 let starou scénu, kdy se Agrippina vracela z východních provincií s popelem svého manžela Germanika.⁵⁵⁶

Caligula zrušil procesy za *crimen laesae maiestatis* (zločiny proti císaři a státu). Na důkaz své důvěry nařídil spálit na fóru všechny záznamy, které ve vztahu k těmto procesům po sobě zanechal Tiberius. Caligula tím naznačil určitou sebedůvěru, Tiberiovy dokumenty mohl jinak využít proti členům senátu a jezdeckého stavu.⁵⁵⁷

Rovněž formálně vrátil volby všech úředníků zpět do rukou lidu. Toto rozhodnutí sloužilo spíše k dalšímu zvýšení popularity a lze jej považovat za symbolické. Caligula stále totiž schvaloval seznam kandidátů na jednotlivé úřady. I proto se toto rozhodnutí nesetkalo s kladným ohlasem u římských občanů. Volba úředníků se tak ještě jednou vrátila do rukou senátorů ve formě, v jaké byla za vlády

⁵⁵² SENECA, *Útěšný list*, s. 117 (Sen. *Ad Pol.* XVII.4); A. BARRETT, *Caligula*, s. 87; A. WINTERLING, *Caligula*, s. 60. Pohřební řeč pronesl Lepidus, nikoliv Caligula.

⁵⁵³ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 279 (Dio *Rom. his.* LIX. 7). Tento chrám byl rozestavěný již od Augustovy smrti a ani po Tiberiově smrti nebyl dokončen.

⁵⁵⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 265 (Dio *Rom. his.* LIX. 2). Srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 222; A. WINTERLING, *Caligula*, s. 41.

⁵⁵⁵ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 204 (Suet. *Cal.* 13.1).

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 205 (Suet. *Cal.* 15.1).

⁵⁵⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 206 (Suet. *Cal.* 15.3); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 271 (Dio *Rom. his.* LIX. 4.3); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 65. Caligula nebyl jediný, kdo k takovému kroku přistoupil. Augustus získal po vítězství nad Markem Antoniem spisy svého rivala, které mohly pravděpodobně sloužit k usvědčení některých senátorů a jezdců. Augustus je také oficiálně zničil. V obou případech se pravděpodobně jednalo o pouhé kopie. Oba císařové těchto dokumentů později využili ve svůj prospěch. Když se ke Caligulovi dostaly dokumenty, které potvrzovaly existenci spiknutí, Caligula to tvrzení odmítl s tím, že neučinil nic, kvůli čemu by ho někdo mohl nenávidět.

Tiberia. Senát tedy znovu volil konzuly a prétoři, na volbu ostatních úředníků dohlížel císař.⁵⁵⁸

Již bylo zmíněno, že Caligula zveřejnil účet státní pokladny. Tiberius po sobě zanechal v pokladně 2,7 miliardy sesterciů. Prameny hovoří o Caligulově neustálém a nerozváženém rozhazování, které snadno vyprázdnilo státní pokladnu. Caligula pokračoval ve zvyku podporovat oblasti, poškozené přírodními katastrofami, občasnému rozdávání finančních darů vojákům a obyvatelům Říma, pořádáním nákladných her a monumentálními stavebními projekty. Tyto finance bylo zapotřebí opět někde získat, proto nařídil, aby jeho jméno, případně Tiberiovo, bylo zmíněné v každé ze závětí. Pokud se tak nestalo, byl veškerý majetek zkonfiskován. Caligula vedle toho také rozprodával císařské poklady a zaváděl drobné daně.⁵⁵⁹ Ačkoliv by se zdálo, že Caligula během čtyř let své vlády vyčerpал státní pokladnu, ukazuje začátek Claudiovy vlády na skutečnost, že tomu tak nebylo. Claudius rozdál jen na finančních darech prétoriánské gardě ohromné částky.⁵⁶⁰

Začátek Caligulovy vlády celkově naznačoval, že se císařem stal schopný panovník.⁵⁶¹ Velký podíl měl Macro, který řídil Caligulův denní program a dbal na udržení pozitivního obrazu nového císaře.⁵⁶² Caligula dokonce prohlásil, že nebude stíhat nikoho, kdo dříve útočil proti jeho rodině. S návratem nového císaře bylo možné očekávat další pozitivní změny, zejména urychlení jednání o nových zákonech, vzhledem k císařově přítomnosti v Římě. Tato představa netrvala příliš dlouho.

Vliv na císařova rozhodnutí postupně začali získávat císařští propuštěnci, z nichž mnozí působili ve svých úřadech již za vlády Tiberia.⁵⁶³ Mezi nejdůležitější patří Callistus, který sloužil jako Caligulův poradce a za své služby nahromadil značný majetek; dále Tiberius Claudius, který provázal císaře na cestě do Galie, nebo Helicon, který se staral o palácovou stráž nebo Homilos a Protogenes. Poslední zmíněný stál za popravami na konci Caligulovy vlády.⁵⁶⁴

⁵⁵⁸ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 207 (Suet. *Cal.* 16.2); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 289 (Dio *Rom. his.* LIX. 9.7). Srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 223.

⁵⁵⁹ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 203.

⁵⁶⁰ B. LEVICK, *Claudius*, s. 130.

⁵⁶¹ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 978 (Phil. *Leg.* 14); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 213 (Aur. *Vict. Lib.* 3.8).

⁵⁶² FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 982-983 (Phil. *Leg.* 41-54); TÝŽ, *Flaccus*, s. 937 (Phil. *Flacc.* 13); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 62.

⁵⁶³ J. A. CROOK, *Augustus*, s. 131. Zde je zajímavé srovnání přístupů prvních císařů – Augustus se vůči propuštěncům choval přezíravě a rozhodně jim nenechával žádné důležité pozice ve státě. Tiberius jim tuto příležitost dal; další císařové šli v Tiberiových stopách.

⁵⁶⁴ A. BARRETT, *Caligula*, s. 84-85.

3.3 Provincie

Caligula udělil thráckým králům⁵⁶⁵ území pod správou Římanů. Podobně štědrý byl i vůči pontskému královi Mithridatovi, pravnukevi Mithridata VI. Tato království spolu přímo sousedila. Caligula se pravděpodobně snažil vytvořit další souvislý pás na hranicích římského impéria, který by sloužil jako ochranné pásmo před přímo kontrolovaným územím Římanů. Do Kommagéné, které Tiberius anektoval, opět Caligula dosadil krále, království opět získalo status klientského království.⁵⁶⁶

Provincie *Africa* vyžadovala pozornost císaře. Sama o sobě měla značný zemědělský potenciál. Na východě měla malou společnou hranici s provincií *Creta et Cyrenaica*. Na jih od provincie *Africa* sídlily nomádské kmeny, a Římané se svůj vliv snažili rozšiřovat i tímto směrem. Na západě sousedila provincie s mauretánským královstvím se statutem klienta.⁵⁶⁷ Kvůli nebezpečí na hranicích provincie byla v provincii také jediná legie, jejíhož velitele neurčoval císař. Legii velel správce provincie, který byl ustanoven senátem s prokonzulským impériem.⁵⁶⁸

Hrozba nomádských kmenů nepřicházela pouze z jižní hranice, ale také západní. Mauretánští králové⁵⁶⁹ nebyli schopní včas reagovat na jednotlivé útoky a byli závislí na vojenské podpoře ze strany Římanů. Tato situace vyžadovala stálý pohyb jednotek a také neustálou pozornost. Caligula vyjmul legii z kompetence prokonzula a její velení udělil legátovi podle svého výběru. Prvním legátem africké legie byl Marcus Licinius Crassus Frugi.⁵⁷⁰ Svou roli ve změně velení pravděpodobně mohla sehrát obava z tehdejšího správce provincie, Lucia Calpurnia Pisona, syna toho Gnaea Pisona, který byl obviněn z vraždy Germanika.⁵⁷¹

Caligula přistoupil k ráznějšímu kroku a království se rozhodl anektovat.⁵⁷² Ze strategického hlediska se jednalo o rozumný krok, Římané tak zabezpečili část

⁵⁶⁵ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 64. Rhoemetalces, Polemon II. a Cotys byli vnuci Marka Antonia, tudíž Caligulovi příbuzní.

⁵⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 64.

⁵⁶⁷ N. K. MACKIE, *Augustan Colonies*, s. 332. Mauretánské království mělo zvláštní postavení i mezi římskými klientskými státy. Již za vlády Augusta v roce 25 př. n. l. zde vznikly kolonie pro veterány.

⁵⁶⁸ A. BARRETT, *Caligula*, s. 116.

⁵⁶⁹ Zejména poslední dva, Juba II. a Ptolemaios, bratranec císaře Caliguly.

⁵⁷⁰ A. BARRETT, *Caligula*, s. 120. Právě tento Crassus se zasloužil o potlačení povstání v Mauretánii.

⁵⁷¹ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 226.

⁵⁷² Pro chronologii celého procesu Duncan FISHWICK, *The Annexation of Mauretania*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 4, s. 467-473, 484.

hranice provincie *Africa*.⁵⁷³ Caligula pozval krále Ptolemaia do Říma pod záminkou posvěcení chrámu Isis na Campus Martius. Následně byl Ptolemaios uvězněn a v průběhu roku 40 n. l. popraven. Poprava Ptolemaia byla unikátní záležitostí. Bylo zvykem zajistit králům anektovaných království důstojný exil. K tomu došlo v případě arménského krále Mithridata. Proč byl Ptolemaios popraven, lze vysvětlit královým možným zapojením do některého ze spiknutí proti Caligulovi.⁵⁷⁴

Jakmile zpráva o králově popravě dorazila do Mauretánie, došlo k velkému povstání,⁵⁷⁵ které se Římanům s vynaložením všech dostupných sil podařilo potlačit v průběhu roku 41 n. l. Samotné království bylo rozdělené na provincie *Mauretania Tingitana* a *Mauretania Caesariensis*. S proměnou království v provincie začal již Caligula, dokončena byla za vlády Claudia (rok 43 n. l.).⁵⁷⁶

3.4 Popravy, konfiskace, konspirace proti císaři

V říjnu roku 37 n. l. Caligula náhle onemocněl.⁵⁷⁷ Vyléčil se, nicméně nemoc na něm zanechala stopy, které se začaly postupně projevovat změnou chování.⁵⁷⁸ V průběhu nemoci zastupoval Gemellus Caligulu na některých ceremoniích. Část úkolů převzal místo Caliguly jeho tchán Marcus Junius Silanus,⁵⁷⁹ dalších se ujal Aemilius Lepidus, vdovec po Caligulově sestře Drusille.⁵⁸⁰ Právě Lepidovi dal Caligula svůj pečtní prsten. Tím naznačil, že s Lepidem počítal v roce 37 n. l. jako se svým nástupcem. A. Winterling oproti tomu naznačuje, že Silanus a Lepidus měli zajistit

⁵⁷³ A. BARRETT, *Caligula*, s. 119; B. LEVICK, *Claudius*, s. 149. O potlačení povstání se zasloužil Marcus Licinius Crassus Frugi. Crassus i Claudius obdrželi triumfální odznaky.

⁵⁷⁴ A. BARRETT, *Caligula*, s. 117; B. LEVICK, *Claudius*, s. 149. Ptolemaios měl vazby na velitele rýnských legií Lentula Gaeticula. Otec Lentula sloužil v Africe a podporoval Ptolemaiiova otce Jubu II.

⁵⁷⁵ D. FISHWICK, *The Annexation*, s. 473-480.

⁵⁷⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 389-393 (Dio *Rom. his.* LX.9); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 215 (Aur. Vict. *Lib.* 4.2); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 118; D. FISHWICK, *The Annexation*, s. 480. Povstání naznačuje, že se snaha o anexi Mauretánie nesetkala s pozitivní odezvou.

⁵⁷⁷ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 45.

⁵⁷⁸ V. MASSARO, I. MONTGOMERY, *Gaius*, s. 906; A. BARRETT, *Caligula*, s. 73. Barrett podrobně rozebírá jednotlivé hypotézy, které vznesli historikové. Patří mezi ně nervové zhroucení a některé nemoci, včetně encefalitidy.

⁵⁷⁹ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 44, 48. Silanus po smrti Makrona pochopil, že je jen otázkou času, než Caligula vydá rozsudek smrti i jemu, proto svůj život dobrovolně ukončil.

⁵⁸⁰ A. BARRETT, *Caligula*, s. 81-83. Podle A. Barretta byl Lepidův otec Marcus Aemilius Lepidus, konzul v roce 6 n. l., který byl za Augustovy vlády jedním z kandidátů na císařský trůn v případě, že by Augustus přišel o všechny blízké kandidáty v nejbližším rodinném okruhu.

nástupnictví Tiberia Gemella.⁵⁸¹ Augustovský systém vlády si dokázal poradit i s přítomností císaře. Je možné, že si Caligula uvědomil, že i on je nahraditelný.⁵⁸²

Vztahu Caliguly a senátorů si prameny často všimají. Hlavním důvodem je jejich příslušnost mezi senátory a jezdci. Ačkoliv Caligula senátorům nevěnoval náležitou úctu, vykazovali mu senátoři a senát jako celek mimořádné pocty při každé příležitosti. To mělo více důvodů, primárně se snažili nevzbudit jakékoliv podezření a ohrozit tak své životy. V druhé řadě se snažili získat Caligulovu přízeň a šanci na kariérní postup. Vykročil i proti zvykům svých předchůdců a během své vlády, kromě roku 38 n. l., byl pravidelně konzulem. Tím, že právě v roce 38 konzulem nebyl, se snažil naznačit svůj respekt ke zvyklostem. V senátu tak i nadále budil představu rovnocenného partnera.⁵⁸³

Mezi prvními oběťmi Caligulova počínání byl již v roce 37 n. l. Tiberius Gemellus.⁵⁸⁴ Gemellus vzbudil v Caligulovi podezření v době císařovy nemoci, kdy formálně císaře zastupoval, aniž by získal větší podíl na moci. Ten kvůli nízkému věku neznamenal tak závažnou hrozbu. Daleko nebezpečnější byli ti senátoři, kteří by byli ochotní podpořit Gemellovy nároky. Z těchto senátorů je známý pouze prefekt Egypta Aulus Avilius Flaccus, který na začátku Caligulovy vlády nebyl ani v Římě.⁵⁸⁵ Flaccus podle Filóna patřil mezi ty, kteří podporovali Seiana proti Caligulově matce Agrippině. Dalších podporovatelů si prameny nevšimly. Po Caligulově nástupu byl Flaccus odvolán z funkce prefekta Egypta, následně poslán do exilu.⁵⁸⁶ Dalším důvodem mohlo být podezření na spoluúčastní v údajném spiknutí, připravovaném v době císařovy nemoci.⁵⁸⁷

Ve stejné době jako Gemellus zemřel také otec první Caligulovy manželky Iunie Claudilly⁵⁸⁸ Marcus Junius Silanus. Prameny nezmiňují ani důvod, ani příčinu smrti. Během Tiberiovy vlády byl uznávaným členem senátu, Filón o něm mluví jako

⁵⁸¹ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 224; B. LEVICK, *Claudius*, s. 29. Srov. A. WINTERLING, *Caligula*, s. 56.

⁵⁸² A. BARRETT, *Caligula*, s. 75.

⁵⁸³ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 207-208 (Suet. *Cal.* 17).

⁵⁸⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 206, 212 (Suet. *Cal.* 15.3, 23.3); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 282 (Dio *Rom. his.* LIX. 8.1); FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 980 (Phil. *Leg.* 22).

⁵⁸⁵ H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 242; Adrian Nicolas SHERWIN-WHITE, *Philo and Aviliras Flaccus: A Conundrum*, *Latomus* 31, 1972, č. 3, s. 821-822.

⁵⁸⁶ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *Flaccus*, s. 936 (Phil. *Flacc.* 3).

⁵⁸⁷ A. BARRETT, *Caligula*, s. 66, 90. Flaccus měl snad nějaké vazby na Lepida. Nejspíš proto byl poslán na ostrov Gyaros. Jeho život odpovídal standartu luxusního života, nikoliv životu exulanta. Po popravě Lepida již nepožíval žádnou ochranu. Caligula nařídil jeho popravu.

⁵⁸⁸ Zemřela během porodu dříve, než se Caligula stal císařem.

o nejlivnějším senátorovi.⁵⁸⁹ Na počátku Caligulovy vlády se tento stav nezměnil. Podezření vůči Silanovi vyvolala v Caligulovi senátorova snaha ovlivňovat císaře⁵⁹⁰ a Silanovo zvláštní chování.⁵⁹¹

S Gemellovou smrtí eliminoval Caligula hrozbu možné opozice.⁵⁹² Brzy se Caligula zbavil také velitele prétoriánské gardy Makrona tak, že mu slíbil úřad prefekta Egypta.⁵⁹³ Macro se pod tímto příslibem vzdal velení nad pretoriánskou gardou. Caligula ho místo udělení prestižního úřadu pohnal před soud, aby mu zabránil v dalším ovlivňování císaře.⁵⁹⁴ Macro se soudu vyhnul sebevraždou.⁵⁹⁵ Po jeho smrti byli opět jmenováni dva prefekti prétoriánské gardy.⁵⁹⁶

Caligula se velice pravděpodobně nechal inspirovat zvyklostmi panovníků na Východě. Vyžadoval božské pocty.⁵⁹⁷ Senát schválil roční oběti císařově *clementia*.⁵⁹⁸ Rovněž mu udělil právo slavit *ovatio*, nižší formu triumfu, aniž by dosáhl nějakého vítězství.⁵⁹⁹ Suetonius také vypráví o Caligulově úvaze o přijetí královského diadému.⁶⁰⁰ V tomto případě by to znamenalo změnit vnější znaky principátu na formu královskou. Pokud Suetoniovo nařčení vychází ze skutečných událostí, lze předpokládat, že by Caligula pravděpodobně byl schopný tento krok podniknout. Takový postup nicméně naráží na dva problémy. Prvním je skutečnost, že by reálně nezískal žádnou moc navíc. Druhým je stále přetrvávající odpor vůči titulu krále.

Caligula budil svým arogantním chováním vůči senátorům odpor. Císař označil senátory za Seianovy klienty ([„...*Seiani clientes*...“]) a udavače matky a svých bratrů ([„...*matris ac fratrum suorum delatores*...“]).⁶⁰¹ Takové chování zhoršilo vztah císaře a této instituce.⁶⁰² Caligula se v důsledku tohoto vývoje rozhodl na začátku roku 39 n. l. obnovit soudy za velezradu (*crimen laesae maiestatis*), které předtím zrušil.⁶⁰³ Císař to

⁵⁸⁹ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 985 (Phil. Leg. 75).

⁵⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 985 (Phil. Leg. 71). [„... jako otec ovlivňuje syna...“].

⁵⁹¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 212 (Suet. Cal. 23.3). Srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 76-77. Silanus odmítl s Caligulou vyzvednout ostatky Agrippiny a Nerona. Důvodem byla mořská nemoc, kterou trpěl.

⁵⁹² SUETONIUS, *Životopisy*, s. 212 (Suet. Cal. 23.3).

⁵⁹³ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 47.

⁵⁹⁴ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 985 (Phil. Leg. 69).

⁵⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 984 (Phil. Leg. 60-62).

⁵⁹⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 283 (Dio Rom. his. LIX. 8); Srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 224.

⁵⁹⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 210 (Suet. Cal. 22.1); FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 986, 996 (Phil. Leg. 78-80, 162). srov. J. BURIAN – P. OLIVA, *Civilizace*, s. 439.

⁵⁹⁸ Šlechetnost ve smyslu mírnosti.

⁵⁹⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 311, 331 (Dio Rom. his. LIX. 16, LIX. 23).

⁶⁰⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 210 (Suet. Cal. 22.1).

⁶⁰¹ TAMTÉŽ, s. 218 (Suet. Cal. 30.2).

⁶⁰² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 299, 307-309 (Dio Rom. his. LIX. 13.3, LIX. 16.1-7).

⁶⁰³ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 67.

ovšem nemohl prosadit sám, senátoři mu museli takovou změnu odsouhlasit, což také nakonec učinili. Pro senátory tato změna posílila snahu zůstat v císařově přízni, její ztráta by znamenala jistou smrt.⁶⁰⁴

Mezi vážnými hrozbami pro Caligulovu vládu je nutné zmínit dvě jména. Prvním byl Aemilius Lepidus, který převzal část císařské agendy v průběhu Caligulovy nemoci a Caligula sám v této době naznačil, že s ním počítá jako s nástupcem. Druhým byl Gnaeus Lentulus Gaetulicus, který sídlil se svými 4 legiemi v oblasti *Germania Superior*.⁶⁰⁵ Byly to legie na Rýnu a Dunaji, které se po Augustově smrti vzbouřily.⁶⁰⁶ Lentulus budil podezření i tím, že jako velitel příliš nedbal na udržování morálky v armádě; spíše se snažil získat si loajalitu vojáků.⁶⁰⁷ Vedle toho měl také vliv na další čtyři legie v oblasti *Germania Inferior*, kterým velel Lentulův tchán Lucius Apronius.⁶⁰⁸

Caligula si uvědomil, že pokud by některý ze senátorů připravoval spiknutí, mohl zkusit využít některé z těchto legií ve svůj prospěch. V tomto roce vedli spiknutí proti Caligulovi právě Lentulus a Lepidus.⁶⁰⁹ Už to naznačilo, jak neoblíbený musel císař být mezi příslušníky nejvyšších vrstev společnosti. Caligula totiž oběma mužům značně důvěřoval. Caligula nařídil soustředit na dolním Rýnu vojenské jednotky a odebral se sem s prétériánskou gardou. Spiklence zastihl nepřipravené. Caligula nařídil popravit Lentula.⁶¹⁰ Krátce nato byl popraven i Lepidus. Mezi dalšími odsouzenými byly i Caligulovy sestry.⁶¹¹

Velení po Lentulovi převzal budoucí císař Galba.⁶¹² Galbovo dosazení Caligula využil ke spojení svého jména s vojenskými úspěchy, byť naprosto bezvýznamnými.⁶¹³ Podobné obvinění vznesl Caligula podle Cassia Diona ještě proti guvernérovi Pannonie, Gaiovi Calvisiovi Sabinovi, který velel dvěma legiím v této provincii. Sabinovu manželku obžaloval z cizoložství, Sabina z přípravy spiknutí proti císaři. Ačkoliv neměl

⁶⁰⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 218 (Suet. *Cal.* 30.2); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 271, 307 (Dio *Rom. his.* LIX. 4.3, LIX. 16.3); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 93.

⁶⁰⁵ Jedná se o prostor na rozmezí Německa, Francie a Švýcarska. Ačkoliv byla vojensky okupovaná již od Augustovy vlády, oficiální provincií se stala až za vlády císaře Domiciána v roce 85 n. l.

⁶⁰⁶ A. BARRETT, *Caligula*, s. 101.

⁶⁰⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 222 (Tac. *Ann.* IV. 72); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 172, 325 (Suet. *Tib.* 41, Suet. *Galb.* 6.3.)

⁶⁰⁸ A. BARRETT, *Caligula*, s. 104. Jedná se o oblast na hranicích dnešní Belgie, Nizozemí, Lucemburska a Německa.

⁶⁰⁹ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 78.

⁶¹⁰ TAMTÉŽ, s. 80.

⁶¹¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 213 (Suet. *Cal.* 24); SENECA, *Výbor*, s. 12 (Sen. *Ad Luc.* IV. 7). Obě se vrátily po Caligulově smrti zpět, Julie Livilla byla popravena na příkaz císaře Claudia, Agrippina zemřela na příkaz Nerona.

⁶¹² T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 224.

⁶¹³ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 345 (Dio *Rom. his.* LIX. 26); srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 227.

Caligula důkazy, jejich odsouzení a poprava byly jisté. Sabinus i jeho manželka si vzali život před začátkem soudu.⁶¹⁴ Tyto popravy ještě dále zhoršily vztah mezi císařem a senátem.⁶¹⁵

3.5 Caligula a senát na sklonku vlády

Na přelomu let 39 a 40 n. l. se projevila potřeba dalších finančních zdrojů. Caligula tyto zdroje částečně získal v Galii. Někteří obyvatelé přinesli Caligulovi dobrovolně finanční dary. To ale nestačilo. Proto byla část galské nobility obviněna z přípravy spiknutí proti císaři. Některé členy nobility nařídil císař popravit, dalším zabavit majetek.⁶¹⁶

Nashromážděné finanční zdroje chtěl Caligula využít pro invazi do Británie, kam mu jako záminka mělo posloužit vyhnání prince Adminia z království Catuvellaunů.⁶¹⁷ Pro invazi nařídil vytvořit další dvě legie, ke kterým přidal dvě legie z dolního Rýna.⁶¹⁸

Caligula uvalil na římské občany po návratu z Galie⁶¹⁹ nové.⁶²⁰ Obviňoval rovněž bohaté římské jezdce a senátory z různých zločinů, aby získal další peníze.⁶²¹ Senátoři při pravidelných obětech nechávali zvlášť císaři také peněžní dar.⁶²² Po návratu z Galie se věnoval delegacím spojeneckých králů a vyslancům, mezi které lze počítat také Židy z Alexandrie, vedené Filónem.⁶²³

Caligula začal stupňovat své kruté a arogantní chování. Caligula zaútočil na Tiberiovu památku.⁶²⁴ Totéž učinil proti Augustovi ve chvíli, kdy zakázal oslavovat aktijské vítězství jakožto neblahou připomínku zkázy pro římský lid. Caligula byl totiž

⁶¹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 317 (Dio Rom. his. LIX. 18). Caligula se tak zbavil dalšího senátora, kterého podezříval z přípravy spiknutí.

⁶¹⁵ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 3.

⁶¹⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 325-329 (Dio Rom. his. LIX. 21-22). Cassius Dio dodává, že se Caligula příliš nestaral o to, koho nařídil popravit. V jednom případě nařídil popravit nesprávného člověka, pouze na základě shody jmen.

⁶¹⁷ Peter BICKNELL, *The Emperor Gaius' Military Activities*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 17, 1968, č. 4, s. 496-497; Edward J. PHILLIPS, *The Emperor Gaius' Abortive Invasion of Britain*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 19, 1970, č. 3, s. 369-374.

⁶¹⁸ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 228.

⁶¹⁹ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 97. Vrátil se na své narozeniny, 31. srpna roku 40 n. l.

⁶²⁰ Suetonius, *Životopisy*, s. 224-225 (Suet. Cal. 40); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 325 (Dio Rom. his. LIX. 21); srov. T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 227.

⁶²¹ Suetonius, *Životopisy*, s. 223-224 (Suet. Cal. 39).

⁶²² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 335 (Dio Rom. his. LIX. 24).

⁶²³ FILÓN ALEXANDRIJSKÝ, *On the Embassy*, s. 999 (Phil. Leg. 181).

⁶²⁴ A. WINTERLING, *Caligula*, s. 97.

potomek jak Augusta, tak Marka Antonia.⁶²⁵ K senátorům se choval arogantně.⁶²⁶ Řada senátorů byla na Caligulův rozkaz připravena o majetek a následně popravena. Jejich jména ani počty však prameny neuvádí.⁶²⁷

Náboženské aspekty v roce 40 n. l. zdůraznil tím, že se začal ukazovat v šatech polobohů a bohů, dokonce se považoval za jejich ztělesnění, a proto požadoval náležitou úctu.⁶²⁸ Chtěl nechat postavit svoji sochu v Jeruzalémě na místě, kde stál jeruzalémský Chrám.⁶²⁹ Židé proti tomuto kroku protestovali. Hrozbě povstání zabránil Herodes I. Agrippa, který přesvědčil Caligulu o tom, že bude rozumné od tohoto nápadu ustoupit.⁶³⁰ Na jednom ze zasedání senátu dokonce oznámil, že uvažuje o odchodu z Říma a trvalém přesídlení do Alexandrie v Egyptě.⁶³¹ Řím by tak trvale ztratil status hlavního města.

V Římě byly postaveny dva chrámy, ve kterých byl uctíván jako žijící bůh.⁶³² Jeden z nich byl schválený senátem, druhý dal postavit na své vlastní náklady.⁶³³ Do nich mu Římané přinášeli každý den oběti.⁶³⁴ Stejným způsobem se prezentoval i na veřejnosti. Na sochách v některých dalších chrámech nařídil vyměnit hlavy bohů za vyobrazení své či některých svých příbuzných. Podobného uctívání se císař dočkal i ze strany senátorů, často však nedobrovolně a pouze proto, aby si zachránili život. Jedním z příkladů je i Lucius Vitellius, otec budoucího císaře Aula Vitellia, který před Caligulou poklekl proto, aby si zachránil život.⁶³⁵ Dalším příkladem je Domitius Afer, který málem přišel o život kvůli obvinění, které vznesl během Tiberiovy vlády proti příbuzné Caligulovy matky Agrippiny. Aby se vyhnul trestu smrti, dal vytvořit obraz, vychvalující císaře pro jeho úspěchy ve velmi mladém věku. Vedle toho v senátu

⁶²⁵ Suetonius, *Životopisy*, s. 211 (Suet. *Cal.* 23); Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 321 (Dio *Rom. his.* LIX. 20). Caligulův otec Germanicus vnukem Marka Antonia skrze svoji matku Antonii (*Minor*). Caligulova matka Agrippina (*Maior*) byla Augustovou vnučkou skrze svoji matku Julii (*Maior*).

⁶²⁶ A. Winterling, *Caligula*, s. 105.

⁶²⁷ Suetonius, *Životopisy*, s. 214-215 (Suet. *Cal.* 26.2).

⁶²⁸ Flavius Josephus, *Válka*, s. 153 (Jos. *Bell. Iud.* II. 184).

⁶²⁹ Filón Alexandrijský, *On the Embassy*, s. 999-1000 (Phil. *Leg.* 187-191). Filón tu dále mluví o případných důsledcích tohoto činu. Caligula by tak zničil centrum židovské víry. Chrám byl skutečně zničen při obléhání Jeruzaléma v roce 70 n. l.

⁶³⁰ Tamtéž, s. 1008-1020 (Phil. *Leg.* 254-366).

⁶³¹ Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 345 (Dio *Rom. his.* LIX. 26).

⁶³² A. Winterling, *Caligula*, s. 108.

⁶³³ Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 351-353 (Dio *Rom. his.* LIX. 28.2-3).

⁶³⁴ Seneca, *O duševním klidu*, s. 238 (Sen. *De tran.* XIV. 9).

⁶³⁵ Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 349-351 (Dio *Rom. his.* LIX. 27-28). Vitelliovi se jakožto guvernérovi Sýrie podařilo uzavřít s parthskou říší výhodný mír. Caligula odvolal Vitellia z obavy ze spiknutí. Jeho náhradníkem byl Publius Petronius, který měl na Vitelliovu rodinu blízké vazby.

vychvaloval Caligulovy řečnické schopnosti.⁶³⁶ Senátoři plnili veškerá přání, která císař projevil, byť jejich způsob navržení odpovídal spíše příkazům tyрана.⁶³⁷

Až na některé výjimky se senátoři Caligulovi podřídili. Těch několik, kteří se stavěli proti jeho způsobu vlády, se pokusilo připravit spiknutí s cílem císaře-tyрана odstranit. Císař se o jejich záměrech dozvěděl dříve, než stačili cokoliv provést. Nařídil jejich popravu.⁶³⁸ V senátu prohlásil, že jeho hněv bude směřovat pouze vůči těm senátorům, kteří se skutečně něčím provinili. Tím naznačil, že nehodlá vynášet hromadné tresty. Senátoři se začali spíše bát o sebe. Jeden z odhalených spiklenců, Scribonius Proculus, byl v budově senátu na Caligulův pokyn zavražděn senátory.⁶³⁹

V souvislosti s Prokulovou smrtí je v pramenech zmiňován také senátor Betilienus Capito, který byl nucen sledovat popravu svého syna. Svůj život zachránil odkrytím dalších jmen spiklenců, mezi kterými figurovali oba prefekti prétoriánské gardy a propuštěnec Callistus. O jejich podílu na spiknutí nelze pochybovat. S jejich přispěním byl nakonec Caligula odstraněn. Capito mezi spiklence přidal také Caligulovu manželku Caesonii.⁶⁴⁰

Caligula si uvědomil, že si svým chováním udělal mnoho nepřátel. Při výslechu jednoho z najatých vrahů se Caligula dozvěděl údajné jméno toho, kdo spiknutí připravil. Byl jím Caligulův propuštěnec Callistus. Callistus si zachránil život tak, že přesvědčil Caligulu o nepravdivosti svědectví. Ztratil ale císařovu důvěru.⁶⁴¹

Kroky, které podnikl v roce 40 n. l., byly vysoce nepopulární mezi vyššími třídami, jejichž podporu začal ztrácet. Také Callistus se proti svému císaři otočil a začal připravovat spiknutí s pomocí členů prétoriánské gardy, vedených Cassiem Chaereou⁶⁴² a dalších jedinců pod vedením Aemilia Regula.⁶⁴³ Vše vyvrcholilo 24. ledna 41 n. l., kdy nejprve Caligulu,⁶⁴⁴ a krátce nato i jeho čtvrtou manželku Milonii Caesonii a dceru

⁶³⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 319 (Dio Rom. his. LIX. 19). Trestu smrti se vyhnul, dokonce se stal *consules suffecti* v roce 39 n. l. Srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 98. Podle Barretta se Afer Caligulovi odvděčil odhalením spiknutí.

⁶³⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 337 (Dio Rom. his. LIX. 24).

⁶³⁸ TAMTÉŽ, s. 347 (Dio Rom. his. LIX. 25).

⁶³⁹ A. BARRETT, *Caligula*, s. 157.

⁶⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 160.

⁶⁴¹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 349 (Dio Rom. his. LIX. 15).

⁶⁴² A. WINTERLING, *Caligula*, s. 127-134.

⁶⁴³ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 838 (Jos. Ant. XIX. 1.10).

⁶⁴⁴ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 843 (Jos. Ant. XIX. 1.14); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 329 (Paul. Oros. Lib. VII. 5.9).

Julii Drusillu, zavraždila skupina, vedená Chaereou.⁶⁴⁵ Suetonius si všímá podobnosti Caligulovy smrti s Caesarovou.⁶⁴⁶

Ona podobnost s Caesarem není náhodná. Caesar i Caligula se vůči senátu chovali autoritativně. Caesar se takto choval v době, kdy se republikánské zřízení nacházelo v krizi, ale stále to bylo v období republiky. Tím, že nerespektoval senát, dal senátorům podnět ke svému odstranění. Postoj, který Caesar vůči senátorům nastolil, vycházel z přesvědčení, že senát musí respektovat jakékoliv rozhodnutí, které Caesar navrhne.

Caligula se o několik desetiletí později přistupoval k senátu velice podobným způsobem. Rozdílnou byla pouze odvaha vyzkoušet, jaké limity má skutečně moc, kterou Caligula obdržel. Macronova snaha Caligulův režim vlády pouze zbrzdila. Mladému císaři chyběly politické zkušenosti, které Caesar, Augustus nebo Tiberius měli, než zaujali dominantní místo v římském impériu. Právě jejich absence ho vedla k tomu, že ono zdání římské republiky v podobě, jak ho Augustus a Tiberius udržovali, pošlapával. Vystupoval daleko autoritativněji než jeho předchůdci. To, že za císařovu smrt mohli senátoři, členové prétoriánské gardy a také Caligulův propuštěnec, tedy hlavní pilíře císařského režimu vlády, svědčí o tom, jak Římané reagovali na Caligulovo chování.

⁶⁴⁵ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 830 (Jos. Ant. XIX. 1.1).

⁶⁴⁶ Suetonius, *Životopisy*, s. 236 (Suet. Cal. 58); srov. Cassius Dio, *Roman History VII*, s. 359 (Dio Rom. his. LIX. 29); Aurelius Victor, *Kniha*, s. 214 (Aur. Vict. Lib. 3.14). Členové Caligulovy stráže zabili několik spiklenců.

4. Claudius (41–54 n. l.)

4.1 Převzetí moci

Caligulova smrt představila nový problém principátu. Caligula byl zavražděn ve věku 28 let, neměl určeného nástupce, dokonce ani připravenou závěť s instrukcemi, podle kterých by se senát mohl po jeho smrti řídit. Tato mimořádná situace vytvořila prostor pro úvahu o možnostech, které mohly nastat. V momentě císařovy smrti se totiž senát znovu stal institucí, která z právního hlediska měla pravomoc, a tudíž i možnost rozhodnout o dalších osudech římského impéria.

Jaké byly reálné možnosti? Byl to senát, kdo rozhodoval o tom, kdo nastoupí po Caligulovi. Nejjednodušší volbou by bylo najít vhodného následníka mezi členy julsko-klaudijské dynastie. V takovém případě by připadal v úvahu mezi nejbližšími příbuznými Caliguly pouze Claudius, který měl dostatek politických zkušeností na to, aby mohl převzít vládu. Schválení senátem by tak šlo ve shodě s již ustáleným precedentem.

Totéž by platilo i pro volbu císaře mimo julsko-klaudijskou dynastii. Přesto je nutné připomenout, že zde bylo několik potenciálních kandidátů. Jedním z nich byl Marcus Vinucius, manžel Caligulovy sestry Julie Livilly.⁶⁴⁷ Ten od takové ambice upustil na základě přímluvy obou konzulů. Valerius Asiaticus⁶⁴⁸ byl dalším možným kandidátem; tomu v kandidatuře zabránil právě Vinucius.⁶⁴⁹ Z velitelů legií to mohl být Galba, který velel rýnským legiím. K jeho legiím dorazila zpráva o císařově smrti nejrychleji. Vojáci se snažili vyzvat Galbu k tomu, aby vznesl nároky na trůn. Galba tuto možnost odmítl. Další velitelé legií obdrželi zprávy až poté, co byl určen Caligulův nástupce.⁶⁵⁰

Ambice stát se císařem projevil rovněž konzul Gnaeus Sentius Saturninus, který se své nároky pokusil prosadit prostřednictvím konzulátu. Svých ambic se brzy vzdal. Naopak se svým kolegou Quintem Pomponiem Sekundem⁶⁵¹ svolal senát.⁶⁵² Tento krok odpovídal precedentům po smrti Augusta i Tiberia. Absence jasného nástupce vzbudila

⁶⁴⁷ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 862 (Jos. Ant. XIX. 4.3).

⁶⁴⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 266 (Tac. Ann. XI. 1). Valerius byl podle Tacita jedním z hlavních organizátorů Caligulova odstranění. SENECA, *O stálosti*, s. 194 (Sen. De Cons. XVIII.2).

⁶⁴⁹ A. BARRETT, *Caligula*, s. 174; B. LEVICK, *Claudius*, s. 32.

⁶⁵⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 325 (Suet. Gal. 7); B. LEVICK, *Claudius*, s. 32. Myšlen je tím Aulus Plautius v provincii *Pannonia* a Memmius Regulus, správce provincií *Moesia*, *Macedonia* a *Achaia*.

⁶⁵¹ Náhradní konzul místo Caliguly.

⁶⁵² FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 1555 (Jos. Bell. Iud. II. 205). CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 367 (Dio Rom. his. LX. 1.1); FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 851 (Jos. Ant. XIX. 2.1); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 31.

naději, že by senát mohl získat zpět svoji dominantní roli. Saturninovo jméno je důležité ve vztahu k postoji samotného senátu. Vyslovil se vůči způsobu vlády, jakým vládl Caligula.⁶⁵³ Během jednání senátoři projevíli touhu obnovit republiku v jejím původním pojetí.⁶⁵⁴

Je také nutné si uvědomit, že skupina, která uspěla v Caligulově odstranění, splnila jediný společný cíl, která měla. Celé uskupení se opět rozpadlo na menší skupiny jedinců, kteří se snažili dosáhnout vlastních cílů. Nepojil je další společný program.

Senátoři se alespoň zpočátku postavili za ideu obnovení republiky. Konzulové k ní podnikli první krok tím, že soustředili značné finanční zdroje na Kapitolu.⁶⁵⁵ Na zasedání schválili senátoři dekret, obviňující Caligulu z různých zločinů. Tento návrh byl důsledek vyostřeného vztahu Caliguly a senátu, proto také prošel. Senátoři přišli i s dalšími návrhy, mezi kterými je nutné zmínit zejména *damnatio memoriae* všech císařů⁶⁵⁶ či zničení jejich chrámů. Tím by senátoři vymazali ze všech oficiálních záznamů všechny tři císaře a umožnili tak skutečně obnovit republiku.⁶⁵⁷

Obnovení republiky předpokládalo hned několik věcí. Kontrolu nad finančními zdroji již měli. Další kroky vyžadovaly rychlé jednání senátorů, založené na všeobecné shodě. Toho ale senátoři nebyli schopní a začali ztrácet čas a iniciativu.⁶⁵⁸ Senátoři nezkoušeli získat podporu obyvatel Říma. Ti požadovali odkrytí vrahů císaře.⁶⁵⁹

Senátoři selhali i v jiných oblastech. Nezískali podporu propuštěnců jako Callistus, kteří obsazovali důležité pozice císařových poradců v jednotlivých sférách. Nezískali ani podporu císařovy osobní stráže, prétoriánů.⁶⁶⁰ V případě, že by senát obnovil republiku, by obě tyto skupiny přišly o své mimořádné postavení, pretoriánům navíc hrozila možnost rozpuštění jednotek. Proto není s podivem, že na alternativu vůči návrhům senátorů přišli právě prétoriáni a jejich prefekt Arrencius Clemens,⁶⁶¹ kteří zajistili Claudiovo nástupnictví.⁶⁶²

⁶⁵³ Edwin S. RAMAGE, *Denigration of Predecessor under Claudius, Galba and Vespasian*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 32, 1983, č. 2, s. 202.

⁶⁵⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 248-249 (Suet. *Claud.* XI. 1); A. BARRETT, *Caligula*, s. 171-172.

⁶⁵⁵ Jeden ze sedmi vrcholů, na kterých byl založený Řím.

⁶⁵⁶ Tento krok znamenal veřejné odsouzení památky zemřelého. Jejich jména Římané odstranili z veřejných seznamů, sochy byly buď odstraněny, nebo byl jejich vzhled změněn.

⁶⁵⁷ A. BARRETT, *Caligula*, s. 172.

⁶⁵⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 367 (Dio *Rom. his.* LX. 1.2).

⁶⁵⁹ A. BARRETT, *Caligula*, s. 172.

⁶⁶⁰ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 862 (Jos. *Ant.* XIX. 4.4).

⁶⁶¹ B. LEVICK, *Claudius*, s. 37.

⁶⁶² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 367 (Dio *Rom. his.* LX. 1.3-4); AURELIUS VICTOR, *Knihy*, s. 214 (Aur. *Vict. Lib.* 3.18); FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 857 (Jos. *Ant.* XIX. 3.1); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 172, 174.

Senátoři se pokusili přesvědčit prétoriány, aby ustoupili od snahy zvolit dalšího císaře.⁶⁶³ Aby si zajistili přítomnost Claudia v senátu a dostali jej mimo tábor prétoriánů, poslali senátoři tribuny lidu ke Claudiovi a požádali ho, aby se dostavil do senátu a svým názorem přispěl k otázce dalšího postupu.⁶⁶⁴ Neúspěch vyslanců přinutil senátory k přípravě na boj s prétoriány. Na ten ale neměli dostatek vojáků. Na podporu velitelů legií nebylo možné spoléhat, žádná z nich nesídlila blízko Říma.⁶⁶⁵

K uklidnění situace přispěl judejský král Herodes I. Agrippa,⁶⁶⁶ který v té době byl v Římě. Jak senát, tak Claudius, se snažili získat jeho podporu. Podle Flavia Josepha Claudius krátce uvažoval o tom, že se vzdá možnosti stát se císařem.⁶⁶⁷ Této úvahy se vzdal poté, co ho Herodes podpořil. Konkrétní důvody nejsou známy, lze pouze předpokládat, že se Herodes a Claudius znali z oficiálních návštěv krále. Odpor senátorů se rozpadl ve chvíli, kdy Herodes pronesl řeč v senátu;⁶⁶⁸ Claudia posléze podpořil i konzul Pomponius Secundus. Claudius slíbil senátorům, že když se vzdají svých snah, nebude nikdo z nich potrestán.⁶⁶⁹ Některé ze senátorů, kteří i nadále chtěli obnovit republiku, odměnil počtami a úřady.⁶⁷⁰ Senát poté odhlasoval Claudiovo zvolení císařem.⁶⁷¹

Claudius obdržel všechny aspekty císařské moci.⁶⁷² Teprve s Claudiovým nástupnictvím byly tyto pravomoci sloučeny, aby císař nemusel vysvětlovat, kterou ze svých pravomocí použil pro další krok. Vše bylo zaštiťováno císařovou *auctoritas*. Senát také tradičně potvrdil správu císařských provincií. Titul *pater patriae* přijal Claudius až v roce 42 n. l.⁶⁷³ Také odmítl titul *pater senatus*. Toto označení by totiž definovalo podřízený vztah senátorů vůči císaři.⁶⁷⁴

⁶⁶³ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 859 (Jos. Ant. XIX. 3.3).

⁶⁶⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 248 (Suet. Claud. 10.3); B. LEVICK, *Claudius*, s. 31. Tribunové lidu byli postradatelní úředníci. V případě, že by Claudius chtěl vyslance zajmout, neměli pro něj žádnou hodnotu.

⁶⁶⁵ B. LEVICK, *Claudius*, s. 32-33.

⁶⁶⁶ FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 152 (Jos. Bell. Iud. II. 181-183). Agrippa byl za vlády Caliguly prohlášen králem.

⁶⁶⁷ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 860 (Jos. Ant. XIX. 4.1); TÝŽ, *Válka*, s. 155 (Jos. Bell. Iud. II. 206-208).

⁶⁶⁸ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 861 (Jos. Ant. XIX. 4.1-2).

⁶⁶⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 248-249 (Suet. Claud. XI. 1); srov. A. BARRETT, *Caligula*, s. 174.

⁶⁷⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 375 (Dio Rom. his. LX. 3.5); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 330 (Paul. Oros. Lib. VII. 6.4).

⁶⁷¹ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 330 (Paul. Oros. Lib. VII. 6.1)

⁶⁷² Pravomoc tribuna lidu a *imperium proconsulare maius*.

⁶⁷³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 42.

⁶⁷⁴ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 239; B. LEVICK, *Claudius*, s. 88.

Claudioví výrazně pomohla skutečnost, že byl bratrem Germanika, který byl i dvě desetiletí po své smrti mezi římskými občany stále populární.⁶⁷⁵ Claudius nejprve prošel Caligulovu dokumentaci a nařídil propustit neprávem obžalované. Dokumentace byla posléze na císařův příkaz zničena.⁶⁷⁶ Veřejně prokazoval svoji občanskou skromnost, přesto se po městě pohyboval neustále v doprovodu stráží.⁶⁷⁷

V senátu také otevřel otázku, jak přistoupit ke Caligulovi po jeho smrti. Dosáhl toho, že na Caligulu nebyla uvalena *damnatio memoriae*,⁶⁷⁸ nebyl ani prohlášen za nepřítele státu (*hostis*). Jeho jméno bylo odebráno ze seznamu císařů, kteří byli zmíněni v jednotlivých modlitbách a přísahách. Claudius musel dokázat, že Caligulovo zavraždění bylo důsledkem jeho vlastních chyb, nikoliv důsledkem toho, že byl císař.⁶⁷⁹ Caligula tak stejně jako Tiberius nebyl ani zatracen, ani zbožněn.⁶⁸⁰ Claudius odmítl návrh senátu na prohlášení dne Caligulova zavraždění za státní svátek.⁶⁸¹ Většinu Caligulových vrahů nepotrestal, aby na začátku své vlády prokázal milost,⁶⁸² pouze Chaereu a několik dalších členů prétoriánské gardy nechal popravit.⁶⁸³ Důvodem byla nikoliv vražda Caliguly, ale příprava spiknutí proti němu samotnému.⁶⁸⁴

Claudius si zajistil loajalitu prétoriánů tak, že jim na začátku své vlády rozdělil velké dary. Každý z členů gardy obdržel mezi 15000-20000 denárů, což je desetkrát tolik, co Caligula dal gardě při svém nástupu. Tento krok ukazuje, jak důležité bylo pro císaře mít na své straně prétoriánskou gardu.⁶⁸⁵

⁶⁷⁵ Tato záležitost souvisí s památkou na zemřelého. Germanicus byl za svého života populární díky svým vojenským úspěchům, císař Tiberius Germanika adoptoval a počítal s ním jako se svým nástupcem.

⁶⁷⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 375 (Dio Rom. his. LX. 4.1-2).

⁶⁷⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 265 (Suet. Claud. 28).

⁶⁷⁸ E. S. RAMAGE, *Denigration of Predecessor*, s. 201.

⁶⁷⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 377 (Dio Rom. his. LX. 4.5-6); A. BARRETT, *Caligula*, s. 175.

⁶⁸⁰ B. LEVICK, *Claudius*, s. 88.

⁶⁸¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 249 (Suet. Claud. XI. 2).

⁶⁸² B. LEVICK, *Claudius*, s. 89.

⁶⁸³ FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 864 (Jos. Ant. XIX. 4.5).

⁶⁸⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 373 (Dio Rom. his. LX. 3.4); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 36.

⁶⁸⁵ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 231; B. LEVICK, *Claudius*, s. 33.

4.2 Claudius a senát

Vztah Claudia a senátorů byl založený na vzájemné úctě. Na počátku své vlády je akceptoval jako rovnocenné partnery, proto se senátem projednával veškeré důležité záležitosti. Vůči senátorům se choval uctivě, například když konzulové přišli v senátu Claudia pozdravit, vyšel jim vstříc.⁶⁸⁶ Pokud měl ve volbách své kandidáty, pouze se veřejně vyjádřil tak, že tyto jedince podporuje.⁶⁸⁷

Claudius se konzulem za své vlády stal celkem čtyřikrát. Poprvé v roce 42 n. l., kdy konzulát zastával pouhé dva měsíce. Chtěl nechat prostor i dalším senátorům k tomu, aby dosáhli této pocty. Claudiův kolega Gaius Largus zastával konzulát po celý rok.⁶⁸⁸ Podruhé se Claudius konzulem stal hned v roce 43 n. l., opět pouze na dva měsíce. To, že zastával konzulát dvakrát na začátku své vlády značí, že se Claudius snažil tímto způsobem upevnit vládu.⁶⁸⁹ Za svého kolegu si vybral Lucia Vitellia,⁶⁹⁰ kterému se dostalo té pocty být konzulem s Claudiem znovu v roce 47 n. l. Svoji úspěšnou kariéru Vitellius završil v roce 47 n. l., kdy se stal potřetí konzulem a podruhé s Claudiem.⁶⁹¹ Claudius se naposledy konzulem stal v roce 51 n. l. spolu se senátorem Serviem Corneliem Scipionem Orfitem.⁶⁹² Claudius využil konzulátu k odměňování svých příbuzných a nejbližších přátel, případně jejich synů.⁶⁹³

Claudius se pravidelně účastnil soudů, dokonce i jako konzul. Suetonius ho charakterizuje jako tolerantního a mírného, čehož advokáti často zneužívali.⁶⁹⁴ Soudní záležitosti, které se dříve projednávaly ve dvou částech roku, byly spojeny do jediného období.⁶⁹⁵ V případech, kde byla prokázána vina, vynášel přísné rozsudky.⁶⁹⁶

⁶⁸⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 381 (Dio Rom. his. LX. 6); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 93-94. Claudius se tím snažil vyvolat v senátorech představu, že respektuje republikánské tradice. Z Claudiova pohledu se jednalo o krok, který ho nic nestál, a přitom mu měl pomoci upevnit svoji vládu. Podobným krokem byla ražba mincí se symbolem svobody.

⁶⁸⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 271 (Suet. Claud. 40).

⁶⁸⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 391 (Dio Rom. his. LX. 10.1).

⁶⁸⁹ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 234-235; B. LEVICK, *Claudius*, s. 94.

⁶⁹⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 409 (Dio Rom. his. LX. 17); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 253 (Suet. Claud. 16.1). Tento senátor se konzulem již jednou stal v roce 34 n. l., spravoval Sýrii, patřil mezi podporovatele Caliguly a měl podporu Messaliny. V době, kdy Claudius byl na cestě do Británie, dohlížel na dění v Římě. V době, kdy byl cenzorem, byli opět vyloučeni ti senátoři, kteří nesplňovali majetkové podmínky, případně se provinili jinak.

⁶⁹¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 251 (Suet. Claud. 14). V této době se jedná o jediný příklad senátora, který byl konzulem třikrát.

⁶⁹² Tento senátor prošel tradičním žebříčkem hodností.

⁶⁹³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 95. Mezi příbuznými je nutné zdůraznit Gaia Sallustia Crispa Passiena, Marka Vinucia a Valeria Asiatika. Mezi přátele, které tímto úřadem odměnil, jsou zejména členové rodu Vitelliů (47,48) či Flaviů (47,51).

⁶⁹⁴ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 252 (Suet. Claud. 15.3).

⁶⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 259 (Suet. Claud. 23.1).

⁶⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 267 (Suet. Claud. 34).

Kosmetickou úpravou bylo prohlášení, podle kterého se odsouzení nemuseli účastnit vynesení rozsudku.⁶⁹⁷

Claudius v senátu přednesl také návrh na povolení galským šlechticům v této instituci zasedat. Tento návrh vycházel zejména ze skutečnosti, že římské provincie bohatly, což přirozeně vedlo místní šlechtu k požadavku většího zapojení do řízení impéria. I přes původní nesouhlas císařova poradního sboru⁶⁹⁸ přednesl Claudius tuto otázku před senátem. Vystoupil s přesvědčivou řečí, kde zmiňoval dřívější neúspěchy Athéňanů či Spartanů.⁶⁹⁹ Senátoři s tímto návrhem souhlasili a schválili jej. První, kdo získali právo na senátorskou hodnost, byli Haeduové.⁷⁰⁰

Claudius přijal triumfální odznaky za potlačení povstání v Mauretánii. Tento úspěch rozhodně nebyl Claudiovým. Povstání bylo totiž potlačeno přibližně v období Caligulovy smrti.⁷⁰¹ Za úspěch v Británii obdržel právo oslavit triumf a jako připomínku vítězství přizvisko Britannicus.⁷⁰² Téže pocty se dostalo i Claudiovu synovi Tiberiovi (dále uvedený jako Britannicus).⁷⁰³ Všem senátorům, kteří ho doprovodili do Británie, udělil Claudius triumfální odznaky.⁷⁰⁴ Ocenil také úspěchy velitelů legií. Aulus Plautius obdržel za své úspěchy v Británii právo slavit nižší formu triumfu (*ovatio*). Gnaeus Domitius Corbulo byl na rýnské hranici natolik úspěšný, že mu Claudius přikázal, aby se s armádou stáhl zpět na hranici. Přesto mu povolil oslavit triumf.⁷⁰⁵ Císař tuto poctu v jednom případě udělil i za jiný čin než vojenské vítězství. Senátor Curtius Rufus otevřel v roce 47 n. l. v oblasti *Germania Superior*, kde se svými legiemi operoval, doly na stříbro.⁷⁰⁶

Claudius čelil problému, se kterým se již dříve potýkal Augustus – nedostatkem kandidátů na nižší úřady. Tento problém se týkal zejména kolegia *vigintiviri* a nižších úřadů, jako byla *édilita* a úřad tribuna lidu. Poslední zmíněný ztratil svoji prestiž v momentě, kdy císař obdržel od senátu pravomoc tribuna lidu. Claudius postupoval stejně jako Augustus. Úřady nabídl členům jezdeckého stavu s tím, že po skončení

⁶⁹⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 441 (Dio Rom. his. XL. 28.6).

⁶⁹⁸ B. LEVICK, *Claudius*, s. 101. Někteří členové sboru údajně nesouhlasili již s přijetím šlechticů z celé Itálie.

⁶⁹⁹ TACITUS, *Letopisy*, s. 280-1 (Tac. Ann. XI. 24).

⁷⁰⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 281 (Tac. Ann. XI. 25); B. LEVICK, *Claudius*, s. 91. Claudius tímto návrhem napodobil Caesarovu snahu o širší zapojení příslušníků provincií do správy státu.

⁷⁰¹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 387 (Dio Rom. his. LX. 8.6).

⁷⁰² M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 330.

⁷⁰³ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 423 (Dio Rom. his. LX. 22.1).

⁷⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 425 (Dio Rom. his. LX. 23.2).

⁷⁰⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 7 (Dio Rom. his. LX. 30.2.4); TACITUS, *Letopisy*, s. 276 (Tac. Ann. XI. 18-19); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 153.

⁷⁰⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 276 (Tac. Ann. XI. 20).

funkčního období se mohou stát členy senátu v pozici bývalého tribuna lidu, édila či préтора.⁷⁰⁷

Problém s nedostatkem kandidátů na úřad kvestora dále Claudius řešil v roce 47 n. l. Zrušil povinnost édilů přispívat na opravu silnic a platit gladiátorské hry, čímž je oprostil od zatěžujících poplatků. Prétoři již od roku 41 n. l. nemuseli poskytovat bojovníky na gladiátorské hry, povinnost organizace her a závodů přesto zůstala. Oproti svým předchůdcům se Claudius oficiálně ujal úřadu cenzora. V rámci úřadu zajistil půjčky mladým jedincům, kteří projeví ambici začít politickou kariéru, ale neměli dostatek peněz.⁷⁰⁸

V roce 44 n. l. změnil Claudius způsob spravování státní pokladny. Doposud se o ni starali dva prétoři, které volil císař podle svého uvážení na jeden rok. Claudius se vrátil k republikánské tradici – o pokladnu se nyní měli starat dva kvestoři, volení losem nikoliv na jeden rok, ale na tři. Odměnou jim byla preference při kandidatuře na préтора. Prétoři, kteří se doposud starali o pokladnu, se ujali soudních záležitostí.⁷⁰⁹

Vliv na vládu měli také císařovi propuštěnci,⁷¹⁰ kteří se dostali do významných pozic.⁷¹¹ Claudius si uvědomil, že řízení celého impéria je pro jednoho člověka až příliš práce, proto se rozhodl rozdělit jednotlivé sféry mezi jedince na svém dvoře. Volba propuštěnců měla svůj důvod – byli snadno postradatelní.⁷¹² To mělo propuštěnce vést k loajalitě vůči císaři a snaze udržet si jeho přízeň. Claudiovi sloužil Polybios, dvorní učenec. Callistus, který přežil Caligulu, dohlížel na průběh soudů a dodržování práva v průběhu soudních líčení. Narcissus vyřizoval jako tajemník císařovu korespondenci; Pallas spravoval státní pokladnu. Jeho mladší bratr Felix sloužil v provincii *Judea* jako

⁷⁰⁷ B. LEVICK, *Claudius*, s. 100.

⁷⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 98-99.

⁷⁰⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 429 (Dio Rom. his. LX. 24.2-3); TACITUS, *Letopisy*, s. 347 (Tac. Ann. XIII. 29); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 85; srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 57. Tím, že se o pokladnu opět starali kvestoři, hrozilo, že bude její správa v rukách stále ještě nezkušených politiků, pro které mohl být tento úřad jejich prvním.

⁷¹⁰ AURELIUS VICTOR, *Knihy*, s. 216 (Aur. Vict. Lib. 4.12).

⁷¹¹ B. LEVICK, *Claudius*, s. 82-83. Jejich význačná pozice byla přesto omezena na pozice císařových poradců a těch, kteří vyřizovali úřední agendu v určitých oblastech. Toto postavení nebylo výraznější změnou. Již v období republiky sloužili propuštěnci v blízkosti významných politiků jako Lucius Cornelius Sulla, Gnaeus Pompeius Magnus či Marcus Tullius Cicero. Augustus a jeho nástupci v tomto ohledu navázali na republikánskou tradici.

⁷¹² Tito propuštěnci byli původně otroci, kteří i přes skutečnost, že od svého pána obdrželi svobodu, měli vůči němu i nadále povinnosti. V případě, že by se závažně provinili, mohl jejich přečin vést i ke ztrátě svobody.

prokurátor.⁷¹³ Tito jedinci se s Claudiovým svolením značně obohatili. Narcissus obdržel od senátu kvestorské, Pallas dokonce prétorské odznaky.⁷¹⁴

Cassius Dio označuje v jedné ze svých pasáží k roku 47 n. l. Claudia jako krále Římanů.⁷¹⁵ Toto označení je neobvyklé, tomuto označení se jinak vyhýbá. Naráží tím, stejně jako Tacitus, na císařův vliv na protlačování zákonů a jejich případné obcházení prostřednictvím svojí *auctoritas*.⁷¹⁶

Toto označení poskytuje pohled, podle kterého se Claudius v očích pramenů přestal chovat v souladu s římskými zákony, a stát v podstatě řídil bez účasti senátu podle svého uvážení, nehledě na chování senátu. Tím by trvale zničil obraz obnovené republiky v čele s císařem a senátem jako řídicími institucemi. Císař sice měl neomezenou možnost a mohl jí volně využívat, jak ukázal Caligulův příklad. Přesto se snažil tuto moc využívat pouze v nutných případech. Snažil se veřejně prezentovat jednotlivé návrhy tak, že vzešly z iniciativy senátu.⁷¹⁷ Obvyklá praxe byla následující. Claudius vystoupil před senátem s určitým počtem návrhů, které přednesl. Poté dovolil pouze konzulům vyjádřit veřejně svůj názor. Zbytek mohl buď souhlasit, nebo opustit shromáždění, a tak vyjádřit svůj názor.⁷¹⁸ Jedním z takových příkladů je povolení sňatku mezi strýcem a neteří. Tento zákon byl účelový, umožnil Claudiovi oženit se se svojí neteří Agrippinou.⁷¹⁹

Samostatnou sekci tvořily tresty, které Claudius vynesl proti některým senátorům, zejména správcům provincií. Umbonius Silio byl ze senátu vyloučen poté, co jako guvernér provincie *Baetica* údajně dodal nedostatečné množství obilí vojskům, pobývajícím v Mauretánii. Toto obvinění bylo proti němu vykonstruováno.⁷²⁰ Další nejmenovaný guvernér byl poslán do exilu kvůli své úplatnosti.⁷²¹

⁷¹³ FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 159 (Jos. Bell. Iud. II. 247). Srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 55, 65. Felix byl za odírání provincie souzen za vlády Nerona. Pallas zajistil, aby nebyl potrestán.

⁷¹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 9 (Dio Rom. his. LX. 30.6); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 264 (Suet. Claud. 28); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 47, 57; srov. Sheila K. DICKISON, *Claudius: Saturnalicus Princeps*, Latomus 36, 1977, č. 3, s. 637.

⁷¹⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 5 (Dio Rom. his. LX. 29.7).

⁷¹⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 268 (Tac. Ann. XI. 5).

⁷¹⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 251-255 (Suet. Claud. 15-17).

⁷¹⁸ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 92.

⁷¹⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 263 (Suet. Claud. 26.2); CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 13 (Dio Rom. his. LX. 31.5).

⁷²⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 429 (Dio Rom. his. LX. 24.5). Souzen byl kvůli tomu, že urazil některého z propuštěnců, kteří stáli ve vedení státu.

⁷²¹ TAMTÉŽ, s. 431 (Dio Rom. his. LX. 25.4).

O popravě senátorů se značnou mírou zasloužila Claudiova třetí manželka Messalina.⁷²² Nejznámější obětí byl Valerius Asiaticus, první senátor galského původu, který se stal dokonce dvakrát konzulem.⁷²³ Patřil do blízkého okruhu císařské rodiny, byl přítelem císaře Caliguly. Přesto podle Tacita patřil mezi ty, kteří se podíleli na Caligulově odstranění.⁷²⁴ Byl obžalován ze zrady. Před odsouzením ho nezachránila ani obhajoba Lucia Vitellia.⁷²⁵ Valerius ukončil svůj život ještě před popravou, majetek mu byl zabaven. I přesto Claudius nařídil připravit státní pohřeb.⁷²⁶ Vedle poprav Valeria Asiatica odstranila Messalina také Quinta Saturnina⁷²⁷ a Cornelia Lupa.⁷²⁸ Naopak jednoho ze svých milenců, Gaia Silia, zachránila před odsouzením.⁷²⁹ Tyto činy vedly k tomu, že Messalina postupně ztrácela důvěru senátorů.

4.3 Konspirace proti císaři

K prvnímu skutečnému spiknutí dal podnět sám Claudius. Cassius Dio mluví o značném vlivu propuštěnce Narcissa a Claudiovy třetí manželky Messaliny na císaře. Pokud si přáli někoho odstranit, vyvolali v císaři obavu o svůj život. První takovou obětí byl Gaius Appius Silanus.⁷³⁰ Messalina i Narcissus tvrdili, že Silanus v jejich snech připravil spiknutí proti císaři. Claudius jim uvěřil a Silana nařídil popravit.⁷³¹

V důsledku této poprav v roce 42 n. l. vzniklo první známé spiknutí proti Claudiovi. V jeho čele stál Annius Vinicianus (*Maior*), který byl mezi těmi, kteří odstranili Caligulu. Proti Claudiovi se otočil ze strachu o svůj život. Vojenskou pomoc mu měl zajistit Furius Camillus Scribonianus, který v té době spravoval Dalmácii.⁷³² Idea obnovy republiky měla mezi členy senátu i nadále své stoupence. Claudiovo odstranění mělo vést k jejímu naplnění.

⁷²² TACITUS, *Letopisy*, s. 283 (Tac. *Ann.* XI. 28); B. LEVICK, *Claudius*, s. 56. Jednou z obětí se stal prétoriánský prefekt Catonius Justus, který věděl o milencích Messaliny a hodlal informovat Claudia.

⁷²³ V roce 35 n. l. jako doplňkový, v roce 46 n. l. jako řádný konzul.

⁷²⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 266 (Tac. *Ann.* XI. 1).

⁷²⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 267 (Tac. *Ann.* XI. 3); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 62.

⁷²⁶ B. LEVICK, *Claudius*, s. 62.

⁷²⁷ Konzul v roce 41 n. l.

⁷²⁸ Konzul v roce 42 n. l.

⁷²⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 5 (Dio *Rom. his.* LX. 29.4-7).

⁷³⁰ Nevlastní otec Messaliny.

⁷³¹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 401-403 (Dio *Rom. his.* LX. 14-15); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 269 (Suet. *Claud.* 37); AURELIUS VICTOR, *Knihy*, s. 216 (Aur. *Vict. Lib.* 4.8); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 59.

⁷³² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 403-405 (Dio *Rom. his.* LX. 15.1-3); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 331 (Paul. *Oros. Lib.* VII. 5.6).

Vinicianus a Scribonianus měli naději na úspěch, aniž by fyzicky odstranili císaře. Spiklenci nabídli vojákům vyšší odměny než ty, které rozdával Claudius.⁷³³ Claudius byl v tuto chvíli ochotný abdikovat ve prospěch Scriboniana. Vojáci, které Scribonianus přesvědčil, aby porušili svoji přísahu věrnosti, přestali svého velitele podporovat v momentě, kdy zjistili, že hodlá obnovit republiku. Takový program by totiž přinesl jen další sérii občanských válek, tedy nic výhodného.⁷³⁴ Proto odmítli svého velitele následovat. Scribonianus následně spáchal sebevraždu.⁷³⁵ Claudiovi se zvýšila sebedůvěra. Nejprve odměnil vojáky za věrnost, dary rozdál také obyvatelům Říma. Všichni, u kterých našli spojitost se spiknutím, byli postaveni před soud a popraveni.⁷³⁶ Vinicianus a někteří jeho podporovatelé, aniž bychom znali jejich jména, spáchali sebevraždu.⁷³⁷ Messalina a Narcissus využili těchto okolností ve svůj prospěch a nařídili popravy dalších jedinců.⁷³⁸

Claudiova úvaha nad rezignací je důležitá okolnost. Claudius byl prvním císařem, který byl kvůli okolnostem nucený skutečně uvažovat o stávajícím rozdělení moci mezi sebou a senátem. Plán Viniciana, Scriboniana a jejich podporovatelů byla obnova republiky. V této situaci nám chybí výpověď o postoji senátu jako celku. Claudius měl skutečně možnost vzdát se svých pravomocí. Císař měl ohromný vliv a pokud by chtěl, mohl by například rozpustit i senát a místo něj ustanovit jiné těleso. Stejně, pokud by to považoval za nutné, mohl se vzdát svých pravomocí. Moc by přešla do rukou senátorů, ať už s Claudiovou účastí v senátu nebo bez ní.

Další spiknutí připravil Lucius Asinius Gallus a Titus Statilius Taurus Corvinus v roce 46 n. l. Jejich plány neměly od začátku naději na úspěch. Žádný ze spiklenců neměl dostatek financí ani vojáků na to, aby plány, o nichž více vlastně ani není známo, dovedli ke zdárnému konci. Gallus byl poslán do exilu, o osudech Corvina více nevíme.⁷³⁹

Poslední konspirace, pokud se tomu tak dá říkat, připravovala Messalina a její milenec Gaius Silius. Messalina porušila římské právo a nehledě na to, že byla

⁷³³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 93.

⁷³⁴ K. A. RAAFLAUB, *The Political Significance*, s. 215.

⁷³⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 405 (Dio Rom. his. LX. 15.3).

⁷³⁶ B. LEVICK, *Claudius*, s. 119.

⁷³⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 405 (Dio Rom. his. LX. 15.4); B. LEVICK, *Claudius*, s. 60. Claudius zajistil, aby potomci popravených nebyli nijak potrestáni.

⁷³⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 405, 407 (Dio Rom. his. LX. 15.5-6, 16).

⁷³⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 439 (Dio Rom. his. LX. 27.5); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 62.

manželkou Claudia, se provdala za Silia.⁷⁴⁰ Dokonce Silia určila za konzula, ačkoliv k tomu neměla žádné právo.⁷⁴¹ Silius slíbil Messalině, že jí zůstane moc a postavení, slíbil adoptovat Britannika a do doby, než dospěje, pravděpodobně vládnout jako regent.⁷⁴² Tacitus naznačuje, že iniciátorem událostí byl Silius. V pramenech se vyskytuje pouze ambice stát se císařem, nikoliv jeho plány.⁷⁴³ Další sled událostí mu neumožnil plány, ať už byly jakékoliv, naplnit.

Zpráva o svatbě se rozšířila rychle. Propuštěnci Callistus, Narcissus a Pallas uvažovali o tom, jestli informovat císaře, nebo zakročit bez jeho vědomí. Narcissus jednal nejrychleji a císaři podal informace o těchto událostech.⁷⁴⁴ Narcissus vybídl Claudia k shromáždění vojáků. Následně se od císaře nechal na den jmenovat velitelem prétoriánů.⁷⁴⁵ Messalina a Silius se schovali, jakmile zjistili, že se Claudius rozhodl jednat. Messalina se snažila využít svých dětí k tomu, aby obměkčila Claudia.⁷⁴⁶ Claudius nařídil popravit všechny milence Messaliny včetně Sillia také.⁷⁴⁷ Vůči Messalině však projevil slabost a po poslu jí vzkázal, aby se druhý den přišla omluvit. Narcissus pochopil, že pokud ji neodstraní teď, ohrozí tím nejen svůj život, ale také Claudiovu. Nařídil vojákům, aby ji našli a zavraždili. Císaře poté informovali o tom, co se stalo.⁷⁴⁸

Klíčovým výsledkem smrti Messaliny byla otázka, kdo se stane jeho další manželkou. Tacitus nám vypráví o výběru další Claudiovy manželky jako o souboji tří propuštěnců a jejich favoritek. Claudius má v této situaci naprosto podrážené postavení, jako kdyby nebyl schopný si další manželku najít sám.⁷⁴⁹ Pallas prosazoval Agrippinu, Claudiovu neter, Callistus Lolii Paulinu, třetí manželku císaře Caliguly a Narcissus

⁷⁴⁰ Suetonius, *Životopisy*, s. 265 (Suet. *Claud.* 29.3); Aurelius Victor, *Knihy*, s. 216 (Aur. *Vict. Lib.* 4.11).

⁷⁴¹ Cassius Dio, *Roman History VIII*, s. 11 (Dio *Rom. his.* LX. 31.3).

⁷⁴² M. Griffin, *Nero*, s. 29.

⁷⁴³ Tacitus, *Letopisy*, s. 282 (Tac. *Ann.* XI. 26); Cassius Dio, *Roman History VIII*, s. 11 (Dio *Rom. his.* LX. 31.3-5).

⁷⁴⁴ Tacitus, *Letopisy*, s. 283-284 (Tac. *Ann.* XI. 29-30); Cassius Dio, *Roman History VIII*, s. 11 (Dio *Rom. his.* LX. 30.4).

⁷⁴⁵ Tacitus, *Letopisy*, s. 286 (Tac. *Ann.* XI. 33). Oba velitelé gardy nereagovali dostatečně rychle.

⁷⁴⁶ Tamtéž, s. 285 (Tac. *Ann.* XI. 32).

⁷⁴⁷ Tamtéž, s. 286-7 (Tac. *Ann.* XI. 33,35). Dva z nich, Suillius Caesonius a Plautius Laternus byli omilostněni, aniž by byl známý důvod. Císař tak pravděpodobně chtěl vedle tvrdých trestů prokázat také milost.

⁷⁴⁸ Tamtéž, s. 289-290 (Tac. *Ann.* XI. 37-38).

⁷⁴⁹ Sheila K. Dickson, *Claudius: Saturnalicus Princeps*, *Latomus* 36, 1977, č. 3, s. 643.

Aelii Paetinu, Claudiovu druhou ženu.⁷⁵⁰ Agrippina přesvědčila Claudia ke sňatku. Císař získal svolení od senátu a s Agrippinou se oženil na začátku roku 49 n. l.⁷⁵¹

4.4 Impérium a provincie

Důležitou součástí Claudiovy politiky byla také správa provincií. Claudius měl stejně jako Caligula oproti Augustovi a Tiberiovi nevýhodu v tom, že celé impérium nikdy noprocestoval.⁷⁵² Zde došlo k několika změnám. Jednou z klíčových byla organizace Mauretánie do dvou provincií⁷⁵³ která byla dokončena až za Claudiovy vlády. V čele obou provincií stáli jezdcí, které určoval císař.⁷⁵⁴ Dalším zásahem bylo převedení správy provincií *Achaia* a *Macedonia* do rukou senátu. Guvernéři obou provincií byli vybíráni losem.⁷⁵⁵

Claudius vydal nařízení, podle kterého měli senátoři opouštět Řím nejpozději na konci března, aby se včas dostali do přidělených provincií a na počátku července se mohli ujmout správy provincie.⁷⁵⁶ Některým ze správců provincií Claudius povolil zůstat v úřadu po dobu delší než původně určený rok.⁷⁵⁷ Senátoři, kteří projevíli přání vycestovat z Itálie, tak směli učinit s Claudiovým povolením. Toto privilegium si Claudius nechal potvrdit dekretem od senátu.⁷⁵⁸ Rovněž změnil status správců menších provincií (např. *Judea* či *Raetia*) z řad jezdců. Nyní byli označováni jako *procuratores*. Změna názvu úřadu nijak neovlivnila pravomoci a povinnosti, které tito jedinci měli.⁷⁵⁹ Označení *praefectus* zůstalo pouze v Egyptě.⁷⁶⁰

Důležitou záležitostí byl také vztah vůči spojeneckým králům na východě. Claudius propustil iberského krále Mithridata, království Kommagéné opět vládl

⁷⁵⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 291 (Tac. *Ann.* XII. 1).

⁷⁵¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 293-294 (Tac. *Ann.* XI. 6-7); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 263 (Suet. *Claud.* 26.3); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 69-70.

⁷⁵² B. LEVICK, *Claudius*, s. 163. Augustus v průběhu své vlády procestoval celé impérium, Tiberius s výjimkou severní Afriky také znal celou říši. U Caliguly je nutné vzít v potaz věk, ve kterém se stal vládcem. Claudius v průběhu svého života opustil Itálii pouze v rámci kampaně v Británii; ani v samotné Itálii příliš necestoval.

⁷⁵³ Viz kapitola 3.3. Provincie *Mauretania Tingitana* a *Mauretania Caesariensis*.

⁷⁵⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 389 (Dio *Rom. his.* LX. 9.5).

⁷⁵⁵ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 261 (Suet. *Claud.* 25.3); CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 427 (Dio *Rom. his.* LX. 24.1).

⁷⁵⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 395, 409 (Dio *Rom. his.* LX. 11.5, 17.3).

⁷⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 433 (Dio *Rom. his.* LX. 25.6).

⁷⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 433 (Dio *Rom. his.* LX. 25.6-7).

⁷⁵⁹ B. LEVICK, *Claudius*, s. 48. Tato změna neproběhla po celé impériu v jeden moment. Trvalo několik let, než správci začali toto označení používat.

⁷⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 48, 49. Správci Egypta měli zvláštní postavení *procuratores Augusti ius gladii*, tedy těch, kteří v provincii dohlížejí jak na civilní, tak vojenskou správu.

Antiochos.⁷⁶¹ Další Mithridates se stal králem v bosporském království. Nejdůležitější pro Claudia byl Herodes Agrippa, který Claudia podpořil při nástupu na trůn. Claudius rozšířil Judeu o další území a Herodovi udělil konzulské odznaky a titul krále Židů.⁷⁶² Judea formálně získala autonomii. Ale ani to neznamenalo, že by tato oblast vypadla z římského vlivu. Claudius odměnil svého spojence za podporu. Po Herodově smrti (44 n. l.) obdržela Judea s ohledem na nízký věk Herodova nástupce Agrippy II. prokurátora Cuspia Fada; Judea byla i nadále součástí římského impéria.⁷⁶³ Nespokojenost Židů se správou se projevila povstáním v roce 49 n. l.⁷⁶⁴

Důležitý zásah provedl Claudius i na ostrově Rhodos, jehož obyvatelům odňal jejich svobodu, které doposud požívali. Jako důvod posloužilo uvěznění několika římských občanů.⁷⁶⁵

V průběhu Claudiovy vlády vzniklo také několik nových provincií – v roce 43 n. l. císařská provincie *Lycia*,⁷⁶⁶ která vznikla po anexi Lýkie v tomto roce. Claudius zasáhl do neshod mezi obyvateli Lýkie. Cassius Dio hovoří o popravě římských občanů, aniž by se zmínil o důvodech jejich popravy.⁷⁶⁷ Suetonius se zmiňuje o vnitřních nepokojích, které panovaly mezi členy voleného koncilu a obyvatelích Lýkie.⁷⁶⁸

Římané museli také zasáhnout do záležitostí dalšího klientského státu, thráckého odryského království. Král Rhoemetalces III v roce 46 n. l. zemřel. Thrákové následně povstali proti Římanům. Římané povstání potlačili a království anektovali. Nová provincie *Thracia* obsahovala nejen území odryského království, ale také malou část provincie *Macedonia*. Rovněž zůstala pod správou císaře. Posledním zásahem byla přeměna *Alpes Poeninae*⁷⁶⁹ do samostatné, císařské provincie.⁷⁷⁰

Spiknutí Scriboniana v roce 42. n. l. postavilo Claudia do složité pozice. Potřeboval nutně upevnit svou vládu a posílit své postavení. Claudiovi v tomto případě posloužil jako inspirace Gaius Julius Caesar a jeho dvě invaze do Británie v letech

⁷⁶¹ B. LEVICK, *Claudius*, s. 159. Anexe tohoto království byla tedy dočasná. Král Antiochos přežil i Nerona a Římanům sloužil jako věrný spojenec.

⁷⁶² CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 389 (Dio Rom. his. LX. 8.2); FLAVIUS JOSEPHUS, *Antiquities*, s. 865 (Jos. Ant. XIX. 5.1).

⁷⁶³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 166.

⁷⁶⁴ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 332 (Paul. Oros. Lib. VII. 6.14).

⁷⁶⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 429 (Dio Rom. his. LX. 24.5).

⁷⁶⁶ Pamphylia byla součástí galatského království, které bylo anektováno v roce 25 př. n. l.

⁷⁶⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 411 (Dio Rom. his. LX. 17.3-4); srov. B. LEVICK, *The Government*, s. 153.

⁷⁶⁸ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 261 (Suet. Claud. 25.3); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 97, 150, 166.

⁷⁶⁹ Na hranicích Itálie a Švýcarska.

⁷⁷⁰ B. LEVICK, *Claudius*, s. 157-158.

55 a 54 př. n. l.⁷⁷¹ O podobné invazi uvažoval také Augustus, vlivem okolností byl však nucen od tohoto plánu upustit.⁷⁷² Claudius získal záminku k útoku poté, co byl král Verika, vládce klientského království Atrebatů, vyhnán armádou, které veleli Togodummus a Caratacus z kmene Catuvellauniů. Velení nad operací a čtyřmi legiemi obdržel Aulus Plautius.⁷⁷³

Plautius se v Británii potýkal s odporem ze strany svazu kmenů, které vedli Togodummus a Caratacus z kmene Catuvellauniů. Plautius oba velitele porazil, nejprve Carataka u řeky Medway, posléze i Togodumma na řece Temži.⁷⁷⁴ Poté, co Claudius dorazil do Británie,⁷⁷⁵ přijal kapitulaci některých britských kmenů na jihovýchodě Británie. Tento prostor se stal základem pro provincii *Britannia*. Guvernéra provincie jmenoval císař dle svého uvážení. Dobývání Británie bylo přesto v pouhých začátcích, tato oblast nabízela možnost zajistit si slávu. I proto sem Claudius i jeho nástupci posílali pouze vojensky nadané, schopné, a hlavně loajální jedince.⁷⁷⁶

Stranou nemůže zůstat ani Germánie. Claudius se, podobně jako jeho předchůdci, řídil politickou závětí císaře Augusta a o rozšíření hranic v této oblasti se nesnažil. Za jeho vlády se začaly jednotlivé pevnosti legií přestavovat na stabilní základny pro operace.⁷⁷⁷ Římané své území rozšířili o *Noricum*, které od Augustovy vlády mělo status klientského království.⁷⁷⁸

⁷⁷¹ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 331 (Paul. Oros. *Lib.* VII. 6.9); EUTROPIUS, *Římské dějiny*, s. 90 (Eutrop. *Brev.* VII. 13).

⁷⁷² CASSIUS DIO, *Roman History VI*, s. 251 (Dio *Rom. his.* LIII. 22.5).

⁷⁷³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 141.

⁷⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 141-142.

⁷⁷⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 421 (Dio *Rom. his.* LX. 21.2); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 142. Claudius svěřil dohled nad Římem do rukou Lucia Vitellia; velice pravděpodobně mu také svěřil velení nad prětoriánskou gardou a pozici správce města (*praefectus urbi*).

⁷⁷⁶ B. LEVICK, *Claudius*, s. 144. Plautius byl za svůj úspěch odměněn ovacemi, nižší formou triumfu. O dalších kampaních v Británii B. LEVICK, *Claudius*, s. 144-148.

⁷⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 151.

⁷⁷⁸ J. BURIAN, *Římské impérium*, s. 31.

4.5 Nástupce

Claudius mohl zpočátku počítat se svým synem Britannikem jako nástupcem. Jeho narození v roce 41 n. l. dalo Claudiovi naději, že následníkem by mohl být jeho přímý potomek.⁷⁷⁹ Messalina se v průběhu dalších let různými způsoby snažila získat mezi senátory dostatek jedinců, kteří by byli ochotní podpořit po Claudiově smrti Britannikovy nároky na císařský trůn. S ohledem na jeho věk musel hledat regenty, kteří budou schopni stát řídit do té doby, než Britannicus dospěje. Mezi ně patřil Gnaeus Pompeius Magnus,⁷⁸⁰ který se oženil s Claudiovou dcerou Antonií v roce 43 n. l. Další Claudiova dcera Oktávie se zasnoubila s Luciem Juniem Silanem Torquatem. Ani jedna z těchto událostí neposloužila jako prostředek k propagaci císařské rodiny, Claudius se nadále věnoval svým povinnostem.⁷⁸¹ Oba Claudiovi zeťové dostali svolení zastávat úřady o pět let dříve, než bylo zvykem.⁷⁸²

Nic není známo o dalších úřadech, které by Pompeius vykonával. Prameny se o Pompeiovi zmiňují až v souvislosti s jeho úkladnou vraždou v roce 47 n. l., pravděpodobně s Claudiovým vědomím na příkaz Messaliny.⁷⁸³ Lucius se stal prétozem v roce 48 n. l. Claudiova poslední manželka Agrippina chtěla zajistit nástupnictví pro svého syna Nerona. K tomu měl pomoci sňatek s někým blízkým Claudiovi. Volba padla na Claudiovu dceru Oktávii. Aby toho však Agrippina dosáhla, musel být Lucius Junius Silanus odstraněn. Agrippina obžalovala Lucia z incestu s vlastní sestrou, následně pak z přípravy spiknutí proti Claudiovi. V důsledku těchto obvinění Claudius zrušil zasnuby a přinutil Lucia rezignovat na úřad prétoza pouhé dva dny před vypršením funkčního období. Krátce nato Lucius spáchal sebevraždu.⁷⁸⁴ Další potenciální následník byl Luciův bratr Marcus. Ten byl v roce 46 n. l. celý rok konzulem, spravoval provincii *Asia*. Měl dostatek zkušeností pro to, aby se mohl stát císařem.⁷⁸⁵

Poté, co se Claudius v roce 49 n. l. oženil se svojí neteří Agrippinou, bylo možné vedle Britannika počítat také s Neronem, synem Agrippiny. Agrippina přesvědčila

⁷⁷⁹ B. LEVICK, *Claudius*, s. 55.

⁷⁸⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 381 (Dio Rom. his. LX. 5.8). Caligula mu odebral jeho přízvisko „Magnus.“ Claudius mu opět povolil toto přízvisko přidat ke svému jménu. Po vítězství v Británii a vytvoření nové provincie to byl Pompeius, kdo o tomto vítězství informoval senát.

⁷⁸¹ CASSIUS DIO, *Roman History VII*, s. 381 (Dio Rom. his. LX. 5.7).

⁷⁸² TAMTÉŽ, s. 381 (Dio Rom. his. LX. 5.8).

⁷⁸³ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 5, 13 (Dio Rom. his. LX. 29.6, 31.6); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 265 (Suet. Claud. 29); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 61.

⁷⁸⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 15 (Dio Rom. his. LX. 31.8); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 265 (Suet. Claud. 29); TACITUS, *Letopisy*, s. 292-293 (Tac. Ann. XII. 4).

⁷⁸⁵ T. E. J. WIEDEMANN, *Tiberius*, s. 239. O jeho životě viz kapitola 5.1.

Claudia k souhlasu sňatku mezi Oktávií a Neronem.⁷⁸⁶ Dalším krokem byla v roce 50 n. l. adopce Nerona.⁷⁸⁷ Agrippina se snažila dále zvyšovat šance na Neronovo nástupnictví. Určila mu Seneku za učitele,⁷⁸⁸ zajistila dosazení nového velitele prétoriánů Sexta Afrania Burra. Loajální velitel prétoriánské gardy znamenalo jeho podporu v momentě, kdy císař zemře.⁷⁸⁹

Claudiovu preferenci nástupce je možné pozorovat i na jedné z veřejných slavností. Britannicus se jí účastnil v nachovém rouchu, Nero naopak v triumfálním rouchu.⁷⁹⁰ Agrippina postupně odstraňovala ty senátory, kteří podporovali Britannikovy nároky na trůn.⁷⁹¹ Agrippina také vyhnala Britannikovy učitele.⁷⁹²

Nero byl také určen jako konzul pro rok 57 n. l., tedy ve věku pouhých dvaceti let. Do doby, než se tak stalo, obdržel od senátu prokonzulskou moc, jejíž působnost přesahovala hranice hlavního města. Podobný postup použil Augustus v období, kdy nástupcem měl být buď Gaius, nebo Lucius.⁷⁹³

Byla to právě císařova manželka a její podporovatelé, kdo mohli silně ovlivnit volbu dalšího císaře. Tuto příležitost dostali poté, co byl Claudius 13 října roku 54 n. l. otráven Agrippinou.⁷⁹⁴

Historikové pohlíží na Claudiovu vládu jako na vládu prvního skutečného císaře.⁷⁹⁵ Claudius byl velkou nadějí na záchranu republikánské fasády. Jako císař prokázal, že Caligulovy činy vycházely z jeho vlastního charakteru, nikoliv z postavení, které požíval. Tím, že si zajistil podporu prétoriánů a následně i senátu, dokázal stávající zřízení opět stabilizovat.

Za Claudiovy vlády se také výrazně projevil vliv císařských propuštěnců, jejichž chování budilo pocit, že jsou to oni, kdo vládou impériu a Claudius je pouze naplnitelem jejich vůle. Vliv propuštěnců a Claudiových manželek byla jedna z příčin popravy celkem 35 senátorů a 300 jezdců. Dalším důvodem byl Claudiův oprávněný

⁷⁸⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 29.

⁷⁸⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 303 (*Tac. Ann.* XII. 25); srov. B. LEVICK, *Claudius*, s. 72.

⁷⁸⁸ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 32.

⁷⁸⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 17 (*Dio Rom. his.* LX. 32.3); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 30. Agrippina v roce 51 n. l. přesvědčila Claudia, aby stávající velitele prétoriánské gardy Rufria Crispina a Lucia Lusius Getu nahradil jediným velitelem, a to právě Burrrem. Loajalita prétoriánů byla klíčová pro Neronovo hladké nástupnictví.

⁷⁹⁰ TACITUS, *Letopisy*, s. 313 (*Tac. Ann.* XII. 41).

⁷⁹¹ TAMTÉŽ, s. 313 (*Tac. Ann.* XII. 41).

⁷⁹² CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 21 (*Dio Rom. his.* LX. 32.5).

⁷⁹³ B. LEVICK, *Claudius*, s. 73.

⁷⁹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 31 (*Dio Rom. his.* LX. 34.3); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 216 (*Aur. Vict. Lib.* 4.13).

⁷⁹⁵ B. LEVICK, *Claudius*, s. 41.

strach z některých členů senátorského a jezdeckého stavu, zejména těch, kteří se rozhodli proti císaři připravit spiknutí.⁷⁹⁶ Claudius tím dále oslabil základnu podporovatelů julsko-klaudivské dynastie.

Claudius po sobě zanechal silné a o nová území rozšířené impérium. Nepodařilo se mu jasně stanovit, kdo po něm získá rozsáhlé císařské pravomoci. Jeho obraz jako císaře byl částečně rehabilitován za vlády Flaviovců. Císař Titus vyrůstal spolu s Britannikem.⁷⁹⁷

⁷⁹⁶ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 333 (Paul. Oros. *Lib.* VII. 6.18); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 265 (Suet. *Claud.* 29).

⁷⁹⁷ B. LEVICK, *Claudius*, s. 190.

5. Nero (54–68 n. l.)

5.1 Převzetí moci

S Claudiovou smrtí nastala otázka, jak postupovat dále. Hlavní nárok na nástupnictví mohl uplatnit Britannicus jakožto jediný mužský biologický potomek Claudia. Problém byl však v tom, že Messalina, Britannikova matka, byla již šest let po smrti a Britannicus své podporovatele neustále ztrácel prostřednictvím Agrippininych intrik.⁷⁹⁸

Agrippina také zajistila odstranění Marka Junia Silana.⁷⁹⁹ Použila k tomu stejný jed, kterým otrávila Claudia. Bála se, že by při volbě nástupce mohl dostat přednost před Neronem, někdo jako byl právě Silanus.⁸⁰⁰ V téže době zemřel i Narcissus, který jako poslední měl šanci na prosazení Britannika jako nástupce na císařský trůn.⁸⁰¹ Nero i Britannicus mohli své nároky uplatnit skrze Claudia – Britannicus jakožto biologický potomek, Nero skrze svoji adopci. Nyní zůstalo otázkou, jakým způsobem se k dané situaci postaví obě strany. Která z nich získá rychleji potřebnou podporu ze strany senátu a – jak Cassius Dio správně poznamenává – hlavně armády.⁸⁰² Iniciativu převzal Nero a jedinci, kteří podporovali jeho nároky.⁸⁰³ Vedle Agrippiny to byl zejména Pallas, (který stál za jejím sňatkem s Claudioem), dále velitel prétoriánské gardy Burrus a Seneka, kteří se starali o Neronovu výchovu.⁸⁰⁴

Nero své šance zvýšil tím, že spálil Claudiovu závěť.⁸⁰⁵ V prvé řadě tímto krokem odstranil případnou hrozbu v situaci, ve které by Claudius doporučil jako svého nástupce Britannika, nikoliv Nerona. Senát by mohl k poslednímu přání císaře přihlídnout. Případná podpora Britannikových nároků na trůn ze strany senátorů by mohla ovlivnit otázku následnictví jen mírně, přesto bylo zapotřebí mít na své straně armádu. V tomto ohledu by naděje na Britannikovo nástupnictví byly skutečně mizivé, i kdyby závěť zůstala. V druhé řadě se tímto „ničivým“ aktem zbavil povinnosti vyplácet závětí nařízené finanční dary.⁸⁰⁶

⁷⁹⁸ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 69. Mezi ty patřili i členové prétoriánské gardy.

⁷⁹⁹ Viz kapitola 4.5.

⁸⁰⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 47 (Dio Rom. his. LXI. 6.4-5); TACITUS, *Letopisy*, s. 329 (Tac. Ann. XIII. 1).

⁸⁰¹ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 31 (Dio Rom. his. LX. 34.4-5).

⁸⁰² TAMTÉŽ, s. 31 (Dio Rom. his. LXI. 1.1).

⁸⁰³ TAMTÉŽ, s. 37 (Dio Rom. his. LXI. 3.3).

⁸⁰⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 329 (Tac. Ann. XIII. 2); M. GRIFFIN, *Nero*, s. 72.

⁸⁰⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 31 (Dio Rom. his. LXI. 1.2).

⁸⁰⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 203. Claudius svému nástupci nenechal dostatek peněz.

Nero převzal iniciativu a v Burrově doprovodu přečetl v táboře prétoriánů řeč, kterou mu připravil Seneka.⁸⁰⁷ Členy gardy si získal příslibem značné finanční částky.⁸⁰⁸ Obdobnou řeč přednesl také v budově senátu, kde mluvil o výhodách svého nízkého věku jako možným příslibem dlouhé vlády bez hněvu. Také se zmínil o navrácení moci do rukou senátu a projevům [„*štědrosti, mírnosti a lidumilnosti*“].⁸⁰⁹ Tato část je ale součástí přetvářky, kterou Nero navázal na snahy svých předchůdců.⁸¹⁰ Své postavení zdůraznil zejména tím, že ač by nechal správu provincií pod kontrolou senátu, nebude totéž platit pro armádu, která i nadále měla zůstat pod císařovou kontrolou.⁸¹¹ Přesvědčil senátory i vojáky k podpoře svých nároků na trůn. Vojáci byli první, kdo ho pozdravili jako svého imperátora.⁸¹² Nero byl senátem zvolen císařem v pouhých sedmnácti letech, aniž by předtím zastával jediný politický úřad.⁸¹³ Senát mu rovněž podle tradice udělil základy císařské moci.⁸¹⁴

Nero se musel nejprve vypořádat s odkazem svého předchůdce. Claudius byl se souhlasem senátu povznesen mezi bohy.⁸¹⁵ Senát také schválil přípravu řádného pohřbu.⁸¹⁶ Pohřební řeč přednesl Nero.⁸¹⁷ Tím, že Claudius byl uveden mezi bohy, směl Nero vystupovat jako syn povzneseného mezi bohy [„*divi filius*“]. Jedinou z poct, kterou senát Neronovi prokázal a kterou Nero odmítl, byl s ohledem na věk titul otec vlasti.⁸¹⁸ Dále bylo potřeba vypořádat se s některými Claudiovými nařízeními. Jak tvrdí Suetonius, některá z nich Nero hned na počátku své vlády zrušil, údajně pro jejich nerozumnost. Bohužel Suetonius nezmiňuje, o jaká nařízení šlo.⁸¹⁹

Na začátku Neronovy vlády měla velké slovo Agrippina, která se snažila angažovat v řízení státu.⁸²⁰ O něco podobného se pokoušel i Pallas, ale jak on, tak

⁸⁰⁷ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 41, 231. Seneka psal mladému císaři pravidelně všechny řeči. Nero potřeboval načerpat zkušenosti s veřejným projevem; ty mu stále chyběly.

⁸⁰⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 328, 454 (*Tac. Ann.* XII. 69.2, XV. 72); CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 67 (*Dio Rom. his.* LXI. 14.3); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 283 (*Suet. Ner.* 10). Tento krok zopakoval po smrti Agrippiny a také po odhalení Pisonova spiknutí.

⁸⁰⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 283 (*Suet. Ner.* 10).

⁸¹⁰ M. T. BOATWRIGHT, D. J. GARDOLA, R. J. TALBERT, *The Romans*, s. 332.

⁸¹¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 331 (*Tac. Ann.* XIII. 4).

⁸¹² SUETONIUS, *Životopisy*, s. 282 (*Suet. Ner.* 8).

⁸¹³ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 37 (*Dio Rom. his.* LXI. 3.1); FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 160 (*Jos. Bell. Iud.* II. 249); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 333 (*Paul. Oros. Lib.* VII. 7.1).

⁸¹⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 33. Viz s. 81.

⁸¹⁵ EUTROPIUS, *Římské dějiny*, s. 91 (*Eutrop. Brev.* VII. 14)

⁸¹⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 51.

⁸¹⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 282 (*Suet. Ner.* 9); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 39.

⁸¹⁸ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 282 (*Suet. Ner.* 8); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 62.

⁸¹⁹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 299 (*Suet. Ner.* 33).

⁸²⁰ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 282 (*Suet. Ner.* 9); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 38.

Agrippina, postupně ztráceli vliv na dění v říši.⁸²¹ Pallas byl z císařských služeb propuštěn v roce 55 n. l., zejména kvůli svému arogantnímu chování.⁸²² Naopak, svůj vliv posílili Neronovi vychovatelé Seneka a Burrus.⁸²³ Oba se snažili mladého císaře usměrnit tak, aby se z něj stal dobrý panovník, který bude vládnout, pokud možno v co největším souladu s římskými zvyklostmi. Tento přístup fungoval prvních pět let Neronovy vlády.⁸²⁴ Cassius Dio mluví o tom, že společně zasáhli do současného právního řádu, a to tak, že některá nařízení zrušili, některá upravili a zavedli nová. Nezmiňuje však konkrétní příklady.⁸²⁵

Tito dva muži ovšem nebyli jedinými poradci. Byli zde i další, zejména z řad propuštěnců, díky kterým Nero pochopil významnost svého postavení oproti tomu, které měli Seneka a Burrus.⁸²⁶ Oba tito poradci byli nuceni zejména po smrti Agrippiny dělat kompromisy. Období jejich vlivu končí v roce 62 n. l. Burrovou smrtí a Senekovým přáním odejít do politického důchodu.⁸²⁷ V souvislosti s tím také bývá rok 62 n. l. označován jako klíčový mezník Neronovy dobré vlády.⁸²⁸

Nero se také potýkal s otázkou, jak naložit s Britannikem. Ačkoliv byl Nero nyní císařem, stále bylo možné mezi senátory najít jedince, kteří byli ochotní podporovat Britannikovy nároky. Císař musel jednat zejména kvůli hrozbě Agrippiny, že podpoří Britannika. Tomu Nero předešel, když na počátku roku 55 n. l. nařídil Britannikovo odstranění jedem.⁸²⁹ Britannicus nebyl jedinou hrozbou. Agrippina chtěla po jeho smrti podpořit nároky Rubellia Plauta,⁸³⁰ v důsledku toho byla obviněna z přípravy spiknutí proti Neronovi, aby ho nahradila Plautem. Nikdo nebyl potrestán. V roce 60 byl Plautus znovu obviněn; spolu s ním byl do exilu poslán i Faustus Cornelius Sulla Felix,⁸³¹ Neronův bratranec.⁸³² O dva roky později byli oba popraveni na císařův příkaz, protože údajně jednali s veliteli vojsk na Rýně a na Východě.⁸³³

⁸²¹ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 39 (Dio Rom. his. LXI. 3.4); M. GRIFFIN, *Nero*, s. 39-40.

⁸²² TACITUS, *Letopisy*, s. 336 (Tac. Ann. XIII. 14); CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 107 (Dio Rom. his. LXI. 14.3); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 89. Poté, co byl Pallas odvolán, ztratila Agrippina svého důležitého spojence. Proto začala podporovat Britannikovy nároky na trůn.

⁸²³ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 39 (Dio Rom. his. LXI. 3.3).

⁸²⁴ AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 217 (Aur. Vict. Lib. 5.2).

⁸²⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 41 (Dio Rom. his. LXI. 4.2); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 50.

⁸²⁶ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 41 (Dio Rom. his. LXI. 4.4-5).

⁸²⁷ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 43, 81. Z politiky odešel až o dva roky později.

⁸²⁸ TAMTÉŽ, *Nero*, s. 82.

⁸²⁹ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 49 (Dio Rom. his. LXI. 7.4); TACITUS, *Letopisy*, s. 337 (Tac. Ann. XIII. 15); SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 299 (Suet. Ner. 33).

⁸³⁰ E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 86. Rubellius Plautus byl pravnukem Tiberia.

⁸³¹ Jeho prarodiči byli Marcus Antonius a Augustova sestra Oktávie.

⁸³² TACITUS, *Letopisy*, s. 402 (Tac. Ann. XIV. 57). Sulla do *Galia Narbonensis*, Plautus do provincie *Asia*. Srov. Theresa K. ROPER, *Nero, Seneca and Tigellinus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 28,

Aby si Nero upevnil vládu, bylo nutné rozdat značné finanční prostředky dary a také nařídit určité úlevy. Jednou z nich bylo zrušení veškerých nepřímých daní. Toto nařízení se ale brzy ukázalo jako neefektivní a jejich placení bylo obnoveno.⁸³⁴ Nero původním zrušením získal přízeň římských občanů, zejména těch v Římě. Pro ty pořádal Nero obrovské hry.⁸³⁵ I ty přispěly k tomu, že Nero rychle vyčerpал rezervy státní pokladny, které po sobě zanechal Claudius.⁸³⁶ Aby tuto ztrátu alespoň částečně doplnil, musel Nero upustit od původních nařízení ohledně omezení daní a musel vypsát další, mimořádné daně.⁸³⁷ To ovšem nestačilo, proto musel Nero sáhnout k radikálnějšímu opatření. Mezi ně patřily konfiskace většiny majetku propuštěnců. V případě, že se v závěti Neronovo jméno neobjevilo vůbec, zkonfiskoval císař veškerý majetek zemřelého. K tomu využíval rozsáhlé sítě informátorů.⁸³⁸ Konfiskace probíhaly rovněž mezi senátory a jezdcy.⁸³⁹

5.2 Nero, úřady a senát

Nero byl v průběhu své vlády celkem pětkrát konzulem. Poprvé se konzulem stal v roce 55 n. l., a to na dva měsíce. Odmítl návrh senátu, podle kterého by byl každoročně volený konzulem.⁸⁴⁰ Další konzulát zastával v roce 57 n. l., a to na šest měsíců. Třetí konzulát následoval okamžitě po tom druhém, tedy v roce 58 n. l., na dobu 4 měsíců. Počtvrté zastával Nero konzulát v roce 60 n. l. Naposledy se konzulem stal v roce 68 n. l. a jako konzul také zemřel.⁸⁴¹ Stejně jako v případě Caliguly i Claudia naznačuje časté zastávání konzulátu zejména na počátku vlády určitou nejistotu, kterou lze spojit s legitimitou postavení, které měl císař v rámci státu. Minimálně u těchto tří císařů lze předpokládat, že právě zastávání konzulátu jim dodávalo určitou jistotu a právní podporu z hlediska jejich nástupu na trůn.

Zajímavý pohled je také na seznam konzulů pro jednotlivé roky Neronovy vlády. V prvních dvou letech byl počet doplňkových konzulů nezvykle vysoký. Z toho lze usuzovat, že Nero pokračoval v tradici svých předchůdců a konzulským úřadem

1979, č. 3, s. 355. Burrus a Pallas byli v roce 56 n. l. obviněni z přípravy plánů na prohlášení Sully císařem. V roce 58 byl obviněn i Sulla.

⁸³³ TACITUS, *Letopisy*, s. 403-404 (Tac. *Ann.* XIV. 58-59).

⁸³⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 48, 63, 200.

⁸³⁵ TAMTÉŽ, s. 201.

⁸³⁶ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 296 (Suet. *Ner.* 30).

⁸³⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 45 (Dio *Rom. his.* LXI. 5.5).

⁸³⁸ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 298 (Suet. *Ner.* 32); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 204.

⁸³⁹ PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 334 (Paul. *Oros. Lib.* VII. 7.9).

⁸⁴⁰ David SHOTTER, *Nero*, New York 2005, s. 23.

⁸⁴¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 285-286 (Suet. *Ner.* 14).

odměňoval věrné senátory. Často se jednalo o příslušníky rodů, jejichž členové se poprvé stali senátory za vlády Augusta.⁸⁴² V průběhu své vlády vydal seznam doporučených ke zvolení, který odpovídal počtu volných konzulských míst.⁸⁴³ V dalších letech se počet dvojic konzulů ustálil na dvou, nejvýše třech za rok. Řádní konzulové od počátku Neronovy vlády až do roku 61 n. l. byli z tradičních rodin, ze kterých tradičně v době republiky či principátu pocházeli konzulové. V kontrastu s tím je mezi doplňkovými konzuly možné najít muže, kteří nebyli z takto zavedených rodů.⁸⁴⁴ Zdá se, že za Neronovy vlády také senát ztratil přímý vliv na volby konzulů, na druhé straně si udržel vliv na volbu prétorů, a to po dlouhou dobu.⁸⁴⁵

V roce 56 n. l. provedl senát určitou vnitřní regulaci pravomocí nižších úřadů. Tribun lidu nesmě například zasahovat do práv prétorů a konzulů, předvolávat obyvatele Itálie, aby proti nim mohli začít vést soudní řízení. Pokuty, které tribunové lidu udělili, nabývaly platnosti až po čtyřech měsících; jejich projednávání podléhalo kompetencím konzulů. Podobné změny se dočkaly i pravomoci édilů. Od tohoto roku měli pevně stanovené maximální výše pokut, které směli udílet.⁸⁴⁶

Správa státních účtů přešla od kvestorů do rukou nově určených prefektů. Tito úředníci byli původně za Augustovy vlády určováni senátory. S ohledem na problémy, které představovaly stále platné a funkční volby, bylo nutné provést změnu. V praxi to znamenalo ustanovení na volbu losem. Finance se za Claudiovy vlády opět vrátily do rukou kvestorů.⁸⁴⁷

Nero se na začátku své vlády choval vůči senátorům uctivě a snažil se s nimi o vládu skutečně dělit. Velký vliv na tento přístup měli již zmínění Seneka a Burrus. Oba se snažili císaři ukázat, kolik toho může získat, pokud bude dobře vycházet se senátem jako celkem a kolik z nich lze získat vhodným dosazováním jednotlivců na některé pozice.⁸⁴⁸ Mít podporu senátu bylo nutností pro efektivní řízení impéria.⁸⁴⁹ Pozitivní vztah je možné sledovat i na mincích z počátku Neronovy vlády.⁸⁵⁰ Dalším aspektem bylo vydávání senátních nařízení. Tato nařízení, formálně rady úředníkům,

⁸⁴² D. SHOTTER, *Nero*, s. 23.

⁸⁴³ A. JONES, *The Elections*, s. 19.

⁸⁴⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 62.

⁸⁴⁵ B. LEVICK, *Imperial Control*, s. 226.

⁸⁴⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 347 (Tac. Ann. XIII. 29).

⁸⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 347 (Tac. Ann. XIII. 29).

⁸⁴⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 332, 333 (Tac. Ann. XIII. 6, XIII. 8); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 40.

⁸⁴⁹ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 89.

⁸⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 58-59. Mince obsahovaly text [„ex s c“], znamenají „z nařízení senátu“ (*ex senatus consultum*).

získala právní platnost, kterou lze postavit na roveň nařízení lidových shromáždění. A co je podstatné, stejnou platnost ovšem získala i nařízení císaře. Obdobnou situaci lze pozorovat také u voleb, kde i nadále záleželo na císařově přízni císaře vůči jednotlivým kandidátům.⁸⁵¹ Změna v tomto přístupu nastala až v průběhu vlády, kdy se u mladého císaře zvýšila míra podezřívavosti vůči hrozícím spiknutím. V praktickém hledisku Nero ve veřejných projevech nezmiňoval senát jako instituci.⁸⁵² Tím jasně ukazuje upozadění této instituce v pozdějších letech vlády.

Po smrti Agrippiny, kterou Nero nařídil odstranit v roce 59 n. l.,⁸⁵³ projevil milost vůči těm, kteří byli prostřednictvím jejích intrik posláni do vyhnanství. Všechny povolal zpět a udělil jim milost. Chtěl tím poukázat na to, že jejich odsouzení k vyhnanství bylo počinem Agrippiny, nikoliv Claudia.⁸⁵⁴

Historik Tacitus v jedné pasáži svého textu zanechává zmínku o možné existenci císařova poradního sboru, nezmiňuje ovšem podrobnější informace o složení tohoto orgánu. Je spíše pravděpodobnější, že císař návrhy konzultoval se svými poradci a přáteli, se kterými se pravidelně setkával.⁸⁵⁵

Vztah senátorů a Nerona lze ukázat na příkladech ve zmíněných pramenech. Hned v roce 56 n. l. otevřeli senátoři otázku, jak přistupovat k propuštěncům, kteří urážejí své bývalé pány. Konzulové s tímto tématem oslovili císaře, který sice vyjádřil svůj názor, ovšem další kroky již nepodnikl. Pro srovnání, za vlády Augusta by odpověď císaře přišla ve formě pečlivě připraveného návrhu na změnu.⁸⁵⁶ Právě tento bod by mohl naznačovat, že císař neměl k dispozici žádný stabilní poradní sbor v podobě, jak byl známý z období vlády Augusta či Tiberia.

Jedním z takových příkladů je případ obnovených soudů za urážku císaře (*maiestas*). Prátor Antistius Sosianus čelil obvinění z tohoto zločinu v roce 62 n. l.⁸⁵⁷ Původně tento případ řešil pouze senát, k císaři se dostal až později. Sosianus měl být odsouzen k smrti, jeho trest byl však po vyjádření senátora Thrasea Paeta a odpovědi Nerona zmírněn na konfiskaci majetku a vyhnanství, ze kterého se po čtyřech letech

⁸⁵¹ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 90.

⁸⁵² SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 304 (Suet. *Ner.* 37).

⁸⁵³ E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 112.

⁸⁵⁴ TACITUS, *Letopisy*, s. 375 (Tac. *Ann.* XIV. 11).

⁸⁵⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 407 (Tac. *Ann.* XIV. 62); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 52, 92.

⁸⁵⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 345 (Tac. *Ann.* XIII. 26); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 93.

⁸⁵⁷ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 53.

směl vrátit.⁸⁵⁸ Taková situace posloužila Neronovi jako možnost prokázat svoji milost. Co je ale důležitější, ukazuje, že senátoři nedovedli vynést rozsudek bez císařova souhlasu a čekali na jeho vyjádření.

5.3 Provincie

Za Nerovy vlády se římské impérium rozšířilo o dvě spojenecká království – pontské v Malé Asii⁸⁵⁹ a kottijské v Alpách.⁸⁶⁰ Římské území v Británii bylo rozšířeno po smrti krále Icenů Prasutaga. Ten své království odkázal svým dcerám a císaři.⁸⁶¹ Římané toto rozhodnutí ignorovali, což následně vyvolalo mezi lety 60-61 n. l. povstání britských kmenů pod vedením Prasutagovy manželky Boudikky.⁸⁶²

Další problém představovaly východní provincie, kde se Římané připravovali na boj s Parthy a jejich králem Vologaisem I. o vliv nad Arménií. V první části bojů uspěli Římané pod velením Gnaea Domitia Corbulona⁸⁶³ a zajistili trůn pro prořímského kandidáta, Tigrana VI. Vlivem Tigranovy neuvážené politiky (útoky proti parthskému spojenci) obnovili Parthové boj. Parthové získali převahu prostřednictvím neúspěšného Caesennia Paeta.⁸⁶⁴ Velení proto obdržel zpět Corbulo prostřednictvím *imperium proconsulare maius*.⁸⁶⁵ Následná dohoda byla kompromisem, králem Arménie se stal Vologaisův bratr Tiridates. Na mírovou smlouvu přistoupil Nero pod podmínkou, že Tiridates bude korunován v Římě císařem.⁸⁶⁶ V roce 63 n. l. se musel Tigranes VI. vzdát arménské koruny.⁸⁶⁷

⁸⁵⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 396-398 (Tac. Ann. XIV. 48-49); TACITUS, *Z dějin*, s. 238 (Tac. Hist. IV. 44); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 48-49, 93-. Do vyhnanství byl Sosianus poslán znovu v roce 70 n. l.

⁸⁵⁹ H. H. SCULLARD, *From the Gracchi*, s. 263. Pontské království se stalo součástí provincie *Cappadocia*.

⁸⁶⁰ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 287 (Suet. Ner. 18); AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 216 (Aur. Vict. Lib. 5.2). Z tohoto království se stala provincie *Alpes Cottiae*. Správcem byl vždy člen jezdeckého stavu v pozici prefekta.

⁸⁶¹ Christoph M. BULST, *The Revolt of Queen Boudicca in A.D. 60*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 10, 1961, č. 4, s. 496-509. Tento krok byl formalitou. Tím, že král učinil dědicem také císaře, chtěl zajistit hladké předání moci svým potomkům. Situace po smrti Prasutaga byla ovšem jiná. Král si byl vědomý protiřímských postojů své manželky Boudikky, proto ji neučinil svým nástupcem.

⁸⁶² M. GRIFFIN, *Nero*, s. 226; D. SHOTTER, *Nero*, s. 35-36.

⁸⁶³ E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 223. Corbulo za své úspěchy neobdržel právo slavit triumf.

⁸⁶⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 227; E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 221.

⁸⁶⁵ D. SHOTTER, *Nero*, s. 39.

⁸⁶⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 227. To se oficiálně stalo až v roce 65 n. l.; ke zpoždění pravděpodobně došlo kvůli požáru Říma v roce 64 n. l., následné přípravy byly odloženy až na dobu po potlačení Pisonova spiknutí. O dva roky dříve položil Tiridates svůj diadém před císařovou sochou ve vojenském táboře.

⁸⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 227.

Nero zasáhl do všech provincií prostřednictvím zákazu pořádání gladiátorských her.⁸⁶⁸ Správci, kteří byli usvědčeni z odírání provincií, byli souzeni senátem.⁸⁶⁹ Takové případy nastaly v roce 56 n. l. u správce provincie *Sardinia*, dále v roce 60 n. l. u správce jedné z mauretánských provincií.⁸⁷⁰ Nero rovněž pokračoval ve vstřícných, byť formálních krocích vůči některým částem říše. V tomto ohledu je nutné zmínit, že všem obyvatelům Řecka udělil svobodu.⁸⁷¹ Senát využil možnost zasahovat do správy provincií a v roce 62 n. l. zakázal správcům provincií, ať císařských, nebo senátorských, aby posílali vyslance ze svých provincií, kteří je měli chválit za práci správce.⁸⁷²

Nero se snažil zajistit, že správci provincií se stanou schopní jedinci, kteří zajistí hladký chod věcí ve své provincii. Postupem času přestal takové jedince oceňovat. To samozřejmě v členech senátu, kteří byli po takových oceněních doslova „hladoví,“ vyvolávalo nelibost. Podobný pocit měli také velitelé jednotlivých legií. Zůstalo pouze otázkou času, než se některý z nich proti Neronovi vzbouří.⁸⁷³

5.4 Konspirace proti císaři

Klíčovým zlomem v Neronově vládě bylo Pisonovo spiknutí v roce 65 n. l. Nero těm, kteří plán na odstranění císaře připravovali, záminku prostřednictvím své nestydatosti, krutosti a absence morálky.⁸⁷⁴ Svoji roli mohl hrát také proces s Decimem Juniem Silanem Torquatem, který údajně měl ambice stát se císařem, které ovšem prameny nijak nepotvrzují.⁸⁷⁵

Na rozdíl od svých předchůdců⁸⁷⁶ měli jedinci, vedení Gaiem Calpurniem Pisonem plán dalšího postupu. Chtěli nahradit Nerona právě Pisonem. K vraždě mělo

⁸⁶⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 348 (Tac. *Ann.* XIII. 31); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 55.

⁸⁶⁹ J.-L. FERRARY, *The Powers*, s. 118.

⁸⁷⁰ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 56.

⁸⁷¹ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 292 (Suet. *Ner.* 24).

⁸⁷² F. MILLAR, *The Emperor*, s. 160; E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 54.

⁸⁷³ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 118.

⁸⁷⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 129 (Dio *Rom. his.* LXII. 24.1) AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 218 (Aur. *Vic. Lib.* 5.13); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 303 (Suet. *Ner.* 36).

⁸⁷⁵ TACITUS, *Letopisy*, s. 428 (Tac. *Ann.* XV. 35); srov. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 85, 165. Decimus byl pravnukem Augusta. Jeho bratři Lucius a Marcus zemřeli dříve ze stejného důvodu. Viz kapitola 4.5 a 5.1. Pokud by skutečně chtěl, mohl by uplatnit svůj nárok. Silanus svůj život ukončil přes koncem soudu.

⁸⁷⁶ TACITUS, *Letopisy*, s. 437 (Tac. *Ann.* XV. 49). Ten spiklenci ani v případě vraždy Caesara, ani v případě Caliguly, neměli. M. GRIFFIN, *Nero*, s. 170. Po potlačení spiknutí byl popraven Lucius Silanus, Decimův synovec.

dojít v Římě, nikoliv v Pisonově vile v Bajích.⁸⁷⁷ Spiklenci by měli možnost okamžitě převzít kontrolu.⁸⁷⁸

Skladba spiklenců odpovídala složení onomu spiknutí, které si kladlo za cíl Caligulovo odstranění. Mezi členy bylo možné nalézt senátory, jezdce, prefekta prétoriánské gardy Faenia Rufa spolu s tribuny a centuriony této jednotky.⁸⁷⁹ Mezi spiklenci není zmíněné jediné jméno císařského propuštěnce. V plánu vraždy Gaia Julia Caesara v roce 44 př. n. l. a plánem na odstranění Nerona lze pozorovat paralelu. Senátor Plautius Lateranus měl předstoupit před císaře a prezentovat petici. Následně jej měl uchopit za kolena a zabránit mu tak v pohybu, aby na Nerona mohli ostatní spiklenci zaútočit dýkami.⁸⁸⁰

Všechny přípravy však ztroskotaly na špatném načasování. V rozhodný moment vůdcové spiknutí zaváhali a svůj záměr nedovedli ke konci. K Neronovi se mezitím dostaly informace o připravovaných plánech. Během výslechu několika jedinců, kteří byli součástí skupiny, získal Nero a jeho poradci dostatek informací o plánech a jménech ostatních členů.⁸⁸¹ Přesto i v tuto chvíli mělo spiknutí bylo možné plán provést. Piso ovšem odmítl vystoupit před prétoriány v kasárnách a lidem na fóru, aby získal jejich podporu.⁸⁸² Piso si vzal život dříve, než mohl být vojáky zatčen.⁸⁸³ Následovaly popravy některých spiklenců, jejichž jména byla odkryta. Mezi nimi byl i prefekt Faenius Rufus.⁸⁸⁴ Některým udělil Nero milost, aby prokázal svoji milost.⁸⁸⁵ Pisonovo spiknutí dokázalo, že potomci republikánských rodů mohou být i nadále pro císaře hrozbou.⁸⁸⁶

Nero využil příležitosti, kterou mu odhalení plánů poskytlo. Císař nařídil popraviti některé příslušníky šlechty, kteří nebyli součástí skupiny, která plánovala odstranit císaře. Nero k nim měl však negativní vztah.⁸⁸⁷ K těmto jedincům připojil Nero také Seneku, kterému nařídil ukončit svůj život.⁸⁸⁸

⁸⁷⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 439 (Tac. *Ann.* XV. 52). Piso nechtěl porušit svoji roli hostitele.

⁸⁷⁸ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 167.

⁸⁷⁹ Výčet jmen spiklenců uvádí TACITUS, *Letopisy*, s. 437-438 (Tac. *Ann.* XV. 49-50).

⁸⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 440 (Tac. *Ann.* XV. 53).

⁸⁸¹ TAMTÉŽ, s. 441-444 (Tac. *Ann.* XV. 55-59).

⁸⁸² TAMTÉŽ, s. 444 (Tac. *Ann.* XV. 59).

⁸⁸³ TAMTÉŽ, s. 445 (Tac. *Ann.* XV. 59).

⁸⁸⁴ T. K. ROPER, *Nero*, s. 349. Uvolněné místo prefekta získal Nymphidius Sabinus.

⁸⁸⁵ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 168.

⁸⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 178.

⁸⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 168.

⁸⁸⁸ TACITUS, *Letopisy*, s. 445-449 (Tac. *Ann.* XV. 60-63).

Po potrestání viníků také Nero odměnil ty, kteří mu projevili loajalitu. Mezi nimi byl zejména druhý prefekt gardy Tigellinus,⁸⁸⁹ Cocceius Nerva či Petronius Turpilianus. Dostalo se triumfálních odznaků, tedy ocenění, které obvykle dostávali velitelé legií v případě vojenského vítězství.⁸⁹⁰

Nero si uvědomil, jaké nebezpečí představují velitelé legií a správci provincií, kteří patřili mezi členy senátu. Proto se snažil tyto pozice předávat do rukou římských jezdců a propuštěnců, kteří za takové pocty byli mnohem loajálnější než římscí senátoři, kteří je brali jako samozřejmé.⁸⁹¹

Zejména velitelé rýnských legií byli podezřelí díky svým příbuzenským sňatkům. Jedním z nich byl Gnaeus Domitius Corbulo, jehož někteří rodinní příslušníci byli kvůli obavě ze zapojení do spiknutí, nebo přípravy dalšího, posláni do exilu.⁸⁹² Popravy a četná vyhoštění vzbudila v některých jedincích úsilí připravit další plán s cílem Neronova odstranění. Do jejich čela se postavil Annius Vinicius (*Minor*), Corbulonův zeť.⁸⁹³ Ten plánoval útok na císaře na jeho cestě do Řecka v italské Beneventu v průběhu podzimu roku 66 n. l.⁸⁹⁴ Plány byly odhaleny dříve, než mohlo dojít k jejich naplnění. Následovalo zatýkání a popravy těch, u kterých měl císař informace o jejich účasti.⁸⁹⁵

Neronův vztah k senátorům se ale postupně měnil. S rostoucím počtem popravených jedinců za nejrůznější přečiny se také zjednodušovala možnost kariérního postupu – v případě, že jedinec měl císařovu přízeň, měl šanci na společenský postup a zisk některého z významných úřadů, správy provincií či velení nad legiemi. V případě císařovy nelibosti či nepřízně vůči danému jedinci měl dotýčný daleko větší šanci na to být popraven.⁸⁹⁶ Ukázkou takového postupu je případ Lucia Veta⁸⁹⁷ a Barea Sorana⁸⁹⁸ nebo generála Corbulona, který i přes zásluhy ve válce proti Parthům v Arménii obdržel

⁸⁸⁹ O Tigellinově kariéře T. K. ROPER, *Nero*, s. 346, 350; B. S. STRAUSS, *Ten Caesars*, s. 87.

⁸⁹⁰ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 104, 168.

⁸⁹¹ TAMTÉŽ, s. 179.

⁸⁹² TAMTÉŽ, s. 178.

⁸⁹³ TAMTÉŽ, s. 178. Vinicianův otec byl Annius Vinicianus (*Maior*), který v roce 42 n. l. byl součástí spiknutí proti Claudiovi. Annius Vinicianus (*Minor*) obdržel velení jedné z Corbulonových legií v roce 63 n. l., ačkoliv ještě nebyl senátorem.

⁸⁹⁴ SÜETONIUS, *Životopisy*, s. 303 (Suet. *Ner.* 36).

⁸⁹⁵ Keith R. BRADLEY, *The Chronology of Nero's Visit to Greece A. D. 66/67*, *Latomus* 37, 1978, č. 1, s. 61; M. GRIFFIN, *Nero*, s. 179.

⁸⁹⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 115-116.

⁸⁹⁷ TACITUS, *Letopisy*, s. 461 (Tac. *Ann.* XVI. 10).

⁸⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 470 (Tac. *Ann.* XVI. 23).

příkaz ke spáchání sebevraždy.⁸⁹⁹ Mezi mírnější tresty patřilo vyhnanství pro senátory Gaia Cassia Longina⁹⁰⁰ a Lucia Junia Silana.⁹⁰¹

5.5 Konec vlády

Nero se na konci vlády nacházel v problematické situaci. Stálá snaha o navýšení příjmů vedla ke zvyšování daní, což vedlo k nespokojenosti obyvatel a následným revoltám. S jedním takovým povstáním se musel v provincii *Judea* potýkat budoucí císař Vespasián poté, co správce Sýrie Cestius Gallus utrpěl porážku.⁹⁰² Další problémy se objevily i v Británii, kde místní kmeny opět sebraly dostatek odvahy na další odboj proti Římanům. Tyto problémy byly nicméně lokálními záležitostmi a bylo pouze otázkou času, než se s nimi římské legie vypořádají.⁹⁰³

Nero se rozhodl po potlačení Vinicianova spiknutí odjet do Řecka. Svým zástupcem pověřil propuštěnce Helia, který měl pravomoc konfiskovat, vysílat do exilu a popravovat jedince všech stavů. Spolu s Neronem odcestoval také jeden z prefektů prétoriánů Tigellinus.⁹⁰⁴ Nero ani během pobytu v Řecku nezanedbával své povinnosti. Určoval jednotlivé guvernéry, připravoval seznamy konzulů a nadále se věnoval i dalším povinnostem. První zprávy o problémech obdržel Nero od Helia v průběhu svého pobytu v Řecku. Zprávy se týkaly prvních náznaků revolty v Galii. Správce *Galie Lugdunensis* Gaius Julius Vindex, senátor, původně z Akvitánie, odepřel poslušnost císaři. Vystoupil s proslovem před Galy a přesvědčil je k tomu, aby se připojili k jeho věci a vzepřeli se císaři.⁹⁰⁵ Zpráva o Vindikově činech nevzbudila větší obavy, nevelel žádné z římských legií.⁹⁰⁶ Císař přesto urychleně ukončil svůj program v Řecku a vrátil se do Říma na konci roku 67 n. l.⁹⁰⁷

Zajímavé je, že Vindex sám neměl žádné ambice na to stát se císařem.⁹⁰⁸ Místo toho začal podporovat guvernéra Hispánie *Tarraconensis*, Servia Sulpicia Galbu,⁹⁰⁹

⁸⁹⁹ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 117.

⁹⁰⁰ Konzul v roce 30 n. l.

⁹⁰¹ TACITUS, *Letopisy*, s. 460-461 (Tac. *Ann.* XVI. 7-9).

⁹⁰² FLAVIUS JOSEPHUS, *Válka*, s. 205 (Jos. *Bell. Iud.* III. 4).

⁹⁰³ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 173 (Dio *Rom. his.* LXIII. 22.1).

⁹⁰⁴ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 179-180. Tato skutečnost bude důležitá pro Neronův pád. Druhý prefekt, Nymphidius Sabinus, měl dostatek času a prostoru pro získání kontroly nad gardou.

⁹⁰⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 173 (Dio *Rom. his.* LXIII. 22.2-6); SUETONIUS, *Životopisy*, s. 307 (Suet. *Ner.* 40).

⁹⁰⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 181; E. CHAMPLIN, *Nero*, s. 1.

⁹⁰⁷ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 167 (Dio *Rom. his.* LXIII. 19.1); K. R. BRADLEY, *The Chronology*, s. 62.

⁹⁰⁸ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 177 (Dio *Rom. his.* LXIII. 23).

⁹⁰⁹ PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 757 (Plut. *Galb.* 4).

stejně jako správci zbylých oblastí Hispánie. Z pramenů není zřejmý druh vztahu, jaký měl Vindex a Galba. Galba měl dostatek zkušeností na to, aby se mohl stát císařem. Prošel tradičním žebříčkem úřadů, měl za sebou dlouhou vojenskou službu. Vojáci v provincii pozdravili Galbu jako císaře.⁹¹⁰ Galba navíc začal okamžitě rekrutovat z obyvatel Hispánie další vojáky. Senát Galbu prohlásil za veřejného nepřítele.⁹¹¹

Vindex se připravoval na to, že se spojí s Galbou. V tom se mu snažil zabránit velitel germánských legií Lucius Verginius Rufus, pod jehož vojenským dohledem byla *Galie Lugdunensis*. S Vindikovými jednotkami se střetl v bitvě u pevnosti Vesontio⁹¹² a porazil je. Vindex svůj život ukončil ve chvíli, kdy viděl Římany bojovat mezi sebou.⁹¹³ Legie, kterým Rufus velel, nabídly Rufovi, že ho dovedou až k trůnu, to on sám ale odmítl.⁹¹⁴ Rufus si zachoval republikánský přístup a otázku obsazení trůnu chtěl předložit senátu a římskému lidu. Tyto orgány podle Rufa jako jediné měly právo rozhodnout o tom, kdo bude vládnout.⁹¹⁵ Do této situace ještě přišla zpráva o revoltě velitele Clodia Macera, který v provincii *Africa* začal shromažďovat vojáky.⁹¹⁶

Nero po urychleném návratu z Řecka svolal nikoliv senát, ale pravděpodobně své *consilium*, aby projednal další kroky.⁹¹⁷ Situaci mohl zachránit tím, že místo pověřených velitelů se měl k legiím dostavit sám a vést je proti rebelům.⁹¹⁸ Stejně tak měl šanci zvrátit situaci v Římě, kdyby ukázal více rozhodnosti. Prétoriánská garda ještě po Galbově prohlášení nepřítelem státu⁹¹⁹ stála při císaři.⁹²⁰ Prétoriánský prefekt Nymphidius Sabinus přestal podporovat Nerona ve chvíli, kdy zjistil, že Nero místo boje plánuje utéct do Egypta.⁹²¹ Svou roli hrál také slíbený úplatek od Galby prétoriánům. Za těchto okolností prohlásili prétoriáni Galbu císařem. Poté totéž učinil i senát, který také prohlásil Nerona za veřejného nepřítele.⁹²²

⁹¹⁰ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 177, 185 (Dio Rom. his. LXIII. 23, LXIII. 27.1); PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 758 (Plut. Galb. 5.1); AURELIUS VICTOR, *Kníha*, s. 218 (Aur. Vict. Lib. 5.15); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 335 (Paul. Oros. Lib. VII. 7.13).

⁹¹¹ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 181.

⁹¹² Dnešní Besançon ve Francii.

⁹¹³ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 328 (Suet. Galb. 11); PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 758 (Plut. Galb. 6.2); CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 177-179 (Dio Rom. his. LXIII. 24).

⁹¹⁴ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 181 (Dio Rom. his. LXIII. 25.1); PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 758 (Plut. Galb. 6.1).

⁹¹⁵ CASSIUS DIO, *Roman History VIII*, s. 181 (Dio Rom. his. LXIII. 25.2).

⁹¹⁶ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 181, 186.

⁹¹⁷ SUETONIUS, *Životopisy*, s. 309 (Suet. Ner. 41).

⁹¹⁸ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 185.

⁹¹⁹ PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 758 (Plut. Galb. 5.2).

⁹²⁰ TACITUS, *Z dějin*, s. 88 (Tac. Hist. II. 11.2).

⁹²¹ PLÚTARCHOS, *Životopisy II*, s. 756 (Plut. Galb. 2).

⁹²² M. GRIFFIN, *Nero*, s. 185-186.

Zůstává stále otázkou, jestli by konci posledního císaře julsko-klaudijské dynastie mohla zabránit větší rozhodnost v této situaci. Pokud by osobně převzal velení nad jednotkami a připravil je na případnou občanskou válku, mohl mít šanci na záchranu svého postavení. Podporu mohl získat rovněž ze strany obyvatel Říma, u kterých byl stále populární. Neronův pád je důsledkem na jedné straně paniky, která nastala s přicházejícími zprávami,⁹²³ na druhé straně pak sérií revolt jako důsledku vysokých daní či poprav významných členů jednotlivých provincií.⁹²⁴ Jeho pád by byl nakonec ale nevyhnutelný, potlačení Galby a Macera by pouze oddálilo výsledek. Nero nakonec utekl z Říma; po cestě se k němu dostávají informace o dění v Římě. Zjistil, že ho senát prohlásil za nepřítele státu.⁹²⁵ Na konci Nero pochopil, že jeho selhání v roli císaře bylo úplné. Svůj život ukončil 9. června roku 68 n. l.⁹²⁶

Nero se stal císařem ještě v nižším věku než Caligula. Právě Caligulův příklad inspiroval Nerona v tom, jaké jsou skutečné meze císařské moci a co si může císař dovolit. Nero postupně eliminoval vnější vlivy na vládu, nejprve Pallada, následně svoji matku Agrippinu. Seneka a Burrus při císaři stáli delší dobu, ale i oni si uvědomili, že nejsou schopni svůj vliv udržet. Museli se vzdát svých představ na udržení vlády v souladu se senátem. Tato změna vlivu byla znát zejména v posledních letech Neronovy vlády. Ztráta podpory senátu byla důsledkem Neronova chování vůči této instituci. To ale není jediný důvod. Nero přišel prostřednictvím poprav senátorů a jezdců nejen za své vlády, ale také za vlády předešlých císařů o základnu podporovatelů. S ohledem na svůj věk také neměl možnost získat nové podporovatele.

Neronův odjezd do Řecka poskytl těm, kteří nesouhlasili s císařovým způsobem vlády, dostatek prostoru pro organizaci převratu. Na jedné straně to byl Vindex a Galba, na druhé velitel prétoriánů Nymphidius Sabinus. Nero se dostal do situace, ve které nezbyl nikdo s dostatkem vlivu, případně armády, kdo by měl možnost císaře podpořit. Dobrovolná smrt byla v takovou chvíli lepším východiskem než vražda nebo veřejný soud za veškeré Neronovy zločiny.

⁹²³ M. GRIFFIN, *Nero*, s. 186.

⁹²⁴ TAMTÉŽ, s. 198.

⁹²⁵ TAMTÉŽ, s. 187.

⁹²⁶ AURELIUS VICTOR, *Kniha*, s. 218 (Aur. Vic. Lib. 5.16); PAULUS OROSIUS, *Seven books*, s. 335 (Paul. Oros. Lib. VII. 7.13); M. GRIFFIN, *Nero*, s. 234.

Závěr

Augustus v roce 27 př. n. l. obnovil formálně republiku. Její fungování bylo silně ovlivněné postavením císařů, kteří její chod mohli libovolně ovlivňovat, a také tak činili. Při porovnání posledních desetiletí republiky a počátku císařství si lze všimnout, že rozdíl mezi fungováním těchto dvou systémů nebylo tak příliš odlišné. V případě obou z nich zde byli jedinci, kteří do svých rukou soustředili dostatek pravomocí na to, aby dokázali ovlivňovat chod impéria. V období republiky stále neexistoval právní postup, podle kterého by bylo možné tyto pravomoci předat dál. Politikové jako Sulla nebo Caesar tuto moc získali prostřednictvím vojenského vítězství nad svými rivaly. Změny v tomto přístupu lze pozorovat v případě druhého triumvirátu, který byl na rozdíl od prvního uznán z právního hlediska jako nová instituce. I přesto bylo možné z postavení členů druhého triumvirátu cítit něco, co narušovalo republikánské zřízení.

K zásadní změně došlo až v případě Augusta. Ten se nejprve distancoval od své předchozí politické kariéry. Tím, že s posvěcením senátu postupně shromažďoval jednotlivé pravomoci (*tribunicia potestas*, *imperium proconsulare*, následně *imperium proconsulare maius*, úřad nejvyššího pontifika), skutečně obnovil obraz republiky, ve které Augustus plnil roli dohlázele. Ačkoliv měl podporu všech římských legií, snažil se tento faktor nevyužívat ve svůj prospěch, například jako donucovací prostředek k prosazení jednotlivých zákonů. Augustus viděl v senátu partnera, skrze kterého mohl prosadit veškeré své návrhy zákonů, nebo zřízení nových úřadů, se kterými přišel. Schválení těchto zákonů budilo pocit, že se senátoři skutečně podílejí na řízení impéria. První císař senátory respektoval a nechával jim prostor pro vyjádření vlastního názoru. Tento přístup vynechal pouze v případě odhalení kteréhokoliv spiknutí. V takových situacích Augustus strůjce spiknutí nařizoval popraviti. Pouze v jednom případě projevil milost a původce spiknutí nepopravil.

Augustovi nástupci měli v tomto ohledu těžší pozici. Počínaje Tiberiem se na císařském dvoře objevovali rádci, kteří měli dostatek moci, případně vlivu na císaře. Ten následně využívali k prosazení vlastních zájmů, včetně eliminace protivníků. Mezi tyto jedince lze řadit jedince jako Seianus, Messalina, Agrippina či propuštěnci Narcissus a Pallas. Jako protiváhu těchto jedinců je nutné zmínit Makrona, Seneku a Burra, kteří se naopak svého vlivu snažili využít k tomu, aby zlepšili obraz císaře, kterému sloužili. Byly tu i další elementy, které vztah císaře a senátu ovlivňovaly, jmenovitě Tiberiova dlouhodobá absence z Říma, která vedla k tomu, že měl císař

zkreslený přehled o současné situaci, Claudiovy obavy ze ztráty moci nebo Caligulova a Neronova krutost. Tyto faktory obecně ovlivňovaly vztah mezi císařem a senátem. Tím, že císaři nařizovali popravy senátorů a jezdců, oslabovali základnu těch, kteří císaře první dynastie podporovali. Jednalo se jak o případy méně závažných provinění, tak situací, kdy senátoři a jezdci podporovali například nevhodného nástupce (jmenovitě Britannika). Tento dlouhodobý proces vyvrcholil smrtí Nerona v situaci, kdy byl senátem prohlášen za nepřítele státu.

Vztah mezi císařem a senátem je možné pozorovat na způsobu rozdělení provincií se senátem. Oblasti, které obdržel Augustus (Hispanie, Galie, Sýrie, Egypt), tvořily stabilní základ, který každý nástupce převzal společně s kontrolou nad legiemi, které zde sídlily. K těmto oblastem přidával senát rovněž nově vzniklé provincie, protože u nich bylo možné očekávat vnější ohrožení. Senát rozdělení provincií podle tohoto způsobu vždy při nástupu nového císaře potvrdil. Tímto způsobem vznikl kompromis v podobě rozdělení sfér vlivu, který rovněž přispěl k udržení zdání republiky. Císařovy pravomoci odpovídaly dřívějším precedentům (Pompeius, Caesar).

Dalším pohledem jsou ambice těch, kteří připravovali konspirace. S ohledem na omezené zmínky o plánech spiklenců lze předpokládat, že cílem bylo fyzické odstranění císaře. Mezi pohnutkami je možné hledat převážně nespokojenost se způsobem císařovy vlády (hlavně Caligula a Nero), dále nesouhlas s dominantním postavením císaře, nebo snaha prosadit někoho podle spiklenců vhodnějšího. Ani v případě odstranění Caliguly nelze pozorovat jakoukoliv představu dalšího společného postupu. Spiklenci nejspíše automaticky předpokládali, že senát bude po úspěšném odstranění císaře okamžitě schopný a svolný ke spolupráci, v rámci které měla být vyřešená otázka dalšího postupu.

Zvláštním případem je spiknutí Annia Viniciana (*Maior*) v roce 42 n. l. Vinicianus si finančně zajistil podporu legií, a tím vyvíjel na Claudia dostatečný tlak na to, aby císař sám začal uvažovat nad tím, že se svých mimořádných pravomocí vzdá. Jakmile ale nebezpečí polevilo, císař opět získal sebedůvěru a od svých úvah upustil. Claudius se nacházel v jiné situaci než Augustus v letech 31 a 23 př. n. l. Oproti prvnímu císaři čelil reálnému nebezpečí, které mohlo ohrozit Claudiovo postavení. Nelze brát ani vážně Tiberiovu úvahu o způsobech, kterými by bylo možné přimět Augusta, aby republiku skutečně obnovil a vzdal se svých pravomocí. Proto je úvaha nad obnovou republiky ze strany císařů pouze teoretickou záležitostí.

Samotnou reflexi senátorů vůči zesnulým císařům lze pozorovat zejména při pohledu na to, v kolika případech souhlasili se zbožněním císařů. Stalo se tak pouze v případě Augusta a Claudia. U Tiberia senátoři tento krok odmítli s ohledem na to, že byl Tiberius šílený. U Caliguly za to mohl zejména vztah k senátu a způsob, jakým zemřel. Tím, že Nero zemřel dříve, než stačil určit vhodného nástupce v rámci dynastie, nebyla otázka zbožnění v jeho případě relevantní.

Podle toho, jak často císařové zastávali konzuláty, lze pozorovat, že všichni císařové kromě Tiberia zastávali tento úřad hlavně v době, kdy přebírali moc. Tiberius převzal moc bez komplikací jako odpor senátu nebo skutečné vojenské revolty. S ohledem na to, že měl dostatek politických zkušeností, neměl potřebu zastávat konzulát. I pro Augusta byla pravomoc konzula výraznou oporou na začátku vlády a sloužila k jejímu upevnění. Caligula a Nero tohoto úřadu využili k tomu, aby si zajistili respekt senátorů, a aby tím zakryli svou politickou nezkušenost. Claudius s ohledem na to, že se císařem stal prostřednictvím podpory prétoriánů, potřeboval zastávat konzulát, kterým by mohl zdůraznit své postavení a utvrdit se v pozici císaře.

Císařové nejvyšší úřad drželi téměř výhradně jako řádní konzulové. Délka jednotlivých konzulátů se lišila podle situace, ve které se císařové zrovna nacházeli. Pouze ve dvou případech byli císařové zvoleni náhradními konzuly. Caligula v roce 37 n. l. nechtěl zasahovat do volby řádných konzulů pro rok 37 n. l. s ohledem na to, že tito senátoři byli ke zvolení doporučeni Tiberiem. Nero v roce 68 n. l. doufal, že zastáváním konzulátu se mu podaří obnovit pořádek.

Při pohledu na výčet těch, se kterými císařové zastávali konzuláty, lze pozorovat, že se zde vyskytovaly dvě skupiny jedinců. První tvořili ti, kteří císaře podporovali. Císařové je společným zastáváním konzulátu odměňovali za jejich loajalitu. Druhou skupinu tvořili císařem vybraní nástupci v postavení, které sami zastávali. To se týká hlavně Tiberia, který v průběhu své vlády byl třikrát zvolen konzulem, a to s Germanikem, Drusem (*Minor*) a Seianem.

Pro císaře byla problematická otázka volby následníka. Svě nástupce hledali mezi nejbližšími příbuznými a přáteli, kterým mohli důvěřovat. Skutečně hladké předání moci proběhlo pouze v případě Augustus-Tiberius. 1. Senát respektoval Augustovu poslední vůli; 2. Senát Tiberiovi ještě za Augustova života udělil veškeré pravomoci, které tvořily základ císařské moci; 3. Tiberius byl způsobilý k vedení římského impéria. V případě předání moci mezi Tiberiem a Caligulou senát prohlásil závěť zesnulého císaře za neplatnou. Na jedné straně to bylo důsledek Tiberiovy

neoblíbenosti, na druhou stranu se senát vyhnul situaci, ve které by musel předat základy císařské moci hned dvěma nástupcům. Místo toho senátoři prohlásili za císaře vhodnějšího ze dvou nástupců, Caligulu.

Caligula neměl s ohledem na neočekávanou smrt určeného následníka. Většiny těch skutečně vhodných a schopných se ještě za svého života zbavil prostřednictvím poprav. Následná volba Claudia prošla pouze prostřednictvím podpory prétoriánů a toho, že senát neměl dostatek vojáků pro boj s císařovou gardou. V případě Nerona se zopakoval postup, který senát využil po smrti Tiberia. Za císaře zvolili Nerona, který měl podporu prétoriánů, Claudiových propuštěnců a samozřejmě Agrippiny. Nero s ohledem na svůj věk neměl jasně určeného následníka. V situaci, ve které se nacházel před smrtí, lze silně pochybovat o tom, že by senát Neronem doporučeného následníka vůbec zvolil.

Události, které následovaly po Neronově smrti, ukázaly, že se idea císaře, který s pomocí senátu ovládá římské impérium, pevně ukotvila v myslích římských občanů a hlavně senátorů. Volba dalšího císaře se ukázala být nutností.

Výzkum přinesl několik dílčích poznatků ke vztahu mezi císařem a senátem. Pro další výzkum by bylo možné komparovat přístup císařů vůči senátu za vlády císařů flaviovské dynastie. Autorovi se také potvrdil předpoklad, že i když se Augustovi podařilo udržet zdání skutečně obnovené republiky, jeho následníci v této snaze postupně polevovali. Moc, kterou od senátu formálně převzali, využívali nejen k naplnění vlastních cílů, ale také ambic svých poradců z řad propuštěnců, manželek, velitelů prétoriánské gardy a senátorů.

Seznam literatury a pramenů

Prameny

- Augustus, *Res Gestae divi Augusti: The Achievements of the Divine Augustus*, with an Introduction and Commentary, trans. by Peter Astbury Brunt, John M. Moore, Oxford 1967.
- Činy božského Augusta, in: *O vlastním osudu*, přel. Julie Nováková, Praha 1973, s. 39-47.
- Cassius Dio, *Roman History VI-VIII*, trans. By Ernest Cary, London 1917-1925.
- Eutropius, *Stručný přehled římských dějin od založení města*, in: *Stručné římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 2008, s. 38-123.
- Filón Alexandrijský, Philo of Alexandria, *Flaccus*, in: *The works of Philo, Complete and Unabridged*, trans. by Charles D. Yonge, David M. Scholer, Peabody 1993, s. 935-957.
- Filón Alexandrijský, Philo of Alexandria, *On the embassy to Gaius*, in: *The works of Philo, Complete and Unabridged*, trans. by Charles D. Yonge, David M. Scholer, Peabody 1993, s. 977-1021.
- Flavius Josephus, *The Antiquities of the Jews*, in: *The works of Flavius Josephus*, trans. by William Whiston, Richmond 2006.
- Florus, *Epitoma*, in: *Dvojitý pohled na římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 2013, s. 175-310.
- Titus Livius, *Dějiny VII*, přel. Marie Husová, Pavel Sucharský, Praha 1979.
- Macrobius Ambrosius Theodosius, *Saturnalia*, trans. by Percival Vaughan Davies, Columbia 1969.
- Paulus Orosius, *Seven Books of History against the Pagans*, trans. by Andrew T. Fear, Liverpool 2010.
- Plinius Starší, *Kapitoly o přírodě*, přel. František Němeček, Praha 1974; Týž, Pliny the Elder, *Natural History II*, trans. by Harris Rackham, Harvard 1942.
- Plútarchos, *Životopisy slavných Řeků a Římanů II*, přel. Antonín Hartmann, Rudolf Mertlík, Václav Bahník, Ferdinand Stiebitz, Praha 1967.
- Lucius Annaeus Seneca, *O duševním klidu*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 200-246.
- Lucius Annaeus Seneca, *O krátkosti života*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 129-157.

- Lucius Annaeus Seneca, *O shovívavosti*, in: *Seneka vychovatel a utěšitel*, přel. Josef Hruša, Praha 1995, s. 173-235.
- Lucius Annaeus Seneca, *O stálosti mudrce*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 162-191.
- Lucius Annaeus Seneca, *Útěcha pro Marcii*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977 s. 1-47.
- Lucius Annaeus Seneca, *Útěšný list Polybiovi*, in: *Útěchy*, přel. Václav Bahník, Praha 1977, s. 92-121.
- Lucius Annaeus Seneca, *Výbor z listů Lucilioví*, přel. Bohumil Ryba, Praha 1987.
- Strabón, Strabo, *Geography I-VIII*, trans. by Horace Leonard Jones, London 1917-1932.
- Gaius Suetonius Tranquillus, *Životopisy dvanácti císařů*, přel. Bohumil Ryba, Praha 1974.
- Cornelius Tacitus, *Letopisy*, přel. Antonín Minařík, Antonín Hartmann, Praha 1975.
- Cornelius Tacitus, *Z dějin císařského Říma*, přel. Antonín Minařík, Antonín Hartmann, Václav Bahník, Praha 1976.
- Velleius Paterculus, *Římské dějiny*, in: *Dvojí pohled na římské dějiny*, přel. Bohumila Mouchová, Praha 2013, s. 42-170.
- Sextus Aurelius Victor, *Kniha o císařích*, in: *Héródianos, Řím po Marku Aureliovi*, přel. Jan Burian, Bohumila Mouchová, Praha 1975, s. 209-265.

Literatura

- ARKENBERG, Jerome S., *Licinii Murenae Terentii Varrones, and Varones Murenae: II. The Enigma of Varro Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 42, 1993, č. 4, s. 471-491.
- ATKINSON, Kathleen M., *Constitutional and Legal Aspects of the Trials of Marcus Primus and Varro Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 9, 1960, č. 4, s. 440-473.
- BAHNÍK, Václav a kol., *Slovník antické kultury*, Praha 1974.
- BALMACEDA, Catalina, *The Virtues of Tiberius in Velleius' "Histories"*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 63, 2014, č. 3, s. 340-363.
- BARRETT, Anthony, *Caligula, the corruption of power*, London 1989.
- BARRETT, Anthony, *Caligula's Quadrans Issue*, *Latomus* 57, 1998, č. 4, s. 846-852.
- BAUMAN, Richard. A., *Tiberius and Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 15, 1966, č. 4, s. 420-432.
- BLEICKEN, Jochen, *Augustus: The Biography*, London 2015.
- BICKNELL, Peter, *The Emperor Gaius Military Activities in A.D. 40*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 17, 1968, č. 4, s. 496-505.
- BIRD, Henry W., *L. Aelius Seianus: Further Observations*, *Latomus* 29, 1970, č. 4, s. 1046-1050.
- BOATWRIGHT, Mary T. – GARDOLA, Daniel J. – TALBERT, Richard J., *The Romans: From Village to Empire. A History of Ancient Rome from Earliest Times to Constantine*, New York 2004.
- BOSWORTH, A. B., *Asinius Pollio and Augustus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 21, 1972, č. 3, s. 441-473.
- BOWMAN, Alan – CHAMPLIN, Edward – LINTOTT, Andrew (edd.), *The Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge 2008.
- BRADLEY, Keith R., *The Chronology of Nero's Visit to Greece A. D. 66/67*, *Latomus* 37, 1978, č. 1, s. 61-72.
- BRUNT, Peter Astbury, *The lex Valeria Cornelia*, *Journal of Roman Studies* 51, 1961, s. 71-83.
- BRUNT, Peter Astbury, *The role of the senate in the Augustan régime*, *Classical Quarterly* 34 (1984), s. 423-444.
- BURIAN, Jan – OLIVA, Pavel, *Civilizace starověkého Středomoří*, Praha 1984.
- BURIAN, Jan, *G. J. Caesar*, Praha 1963.

- BURIAN, Jan, *Římské impérium*, Praha 1994.
- BURST, Christoph M., *The Revolt of Queen Boudicca in A.D. 60*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 10, 1961, č. 4, s. 496-509.
- CLARKE, G. W., *The destination centuries in A.D. 14*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 13, 1964, č. 3, s. 383-384.
- COWAN, Eleanor, *Tiberius and Augustus in Tiberian Sources*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 58, 2009, č. 4, s. 468-485.
- CROOK, John, *Consilium Principis, Imperial Councils and Counsellors from Augustus to Diocletian*, Cambridge 1955.
- DALY, Lawrence J., *Varro Murena, cos 23 B.C.: ["magistratu motus] est"*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 27, 1978, č. 1, s. 83-94.
- DEGRASSI, Atilius, *Fasti Capitolini*, Torino 1954
- DICKISON, Sheila K., *Claudius: Saturnalicus Princeps*, *Latomus* 36, 1977, č. 3, s. 634-647.
- DOLEŽAL, Stanislav, *Amici et comites principis (od consilia ke consistoriu)*, *Auriga* 51, 2009, s. 39-51.
- DUNDAS, Gregory S., *Augustus and the Kingship of Egypt*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 51, 2002, č. 4, s. 443-448.
- ECK, Werner, *Augustus a jeho doba*, Praha 2004.
- EDMONDSON, Jonathan (ed.), *Augustus*, Edinburgh 2009.
- EDWARDS, Rebecca, *Tacitus, Tiberius and Capri*, *Latomus* 70, 2011, č. 4, s. 1047-1057.
- FERRILL, Arthur, *Prosopography and the Last Years of Augustus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 5-6, s. 718-731.
- FISHWICK, Duncan, *The Annexation of Mauretania*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 4, s. 467-487.
- FLOWER, Harriet I., *Roman Republics*, Princeton 2010.
- GALINSKY, Karl, (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, Cambridge 2007.
- GARNSEY, Peter, *Famine and food Supply in the Graeco-Roman World. Responses to Risk and Crisis*, Cambridge 1988.
- GOLDSWORTHY, Adrian, *Augustus: First Emperor of Rome*, Yale 2014.
- GRIEVE, Lucy J., *The Reform of the „Comitia Centuriata“*, *Historia, Zeitschrift für Alte Geschichte* 34, 1985, č. 3, s. 278-309.

- GRIFFIN, Miriam, *Nero: The End of a Dynasty*, Yale 1985.
- HOLLADAY, Arthur J., *The Election of Magistrates in the Early Principate*, *Latomus* 37, 1978, č. 4, s. 874-893.
- CHAMPLIN, Edward, *Nero*, Harvard 2005.
- JAMESON, Shelagh, *Augustus and Agrippa Postumus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 24, 1975, č. 2, s. 287-314.
- JONES, Arthur, *The Elections under Augustus*, *Journal of Roman Studies* 45, 1955, č. 1, s. 9-21.
- KOORTBOJIAN, Michael, *The Divinization of Caesar and Augustus. Precedents, Consequences, Implications*, Cambridge 2013.
- LACEY, Walter Kirkpatrick, *Augustus and the Principate: The Evolution of the System*, London 1996.
- LACEY, Walter Kirkpatrick, *Octavian in the Senate, January 27 B.C.*, *Journal of Roman studies* 64, 1974, s. 176–184.
- LEVICK, Barbara, *Augustus: Image and Substance*, London 2010.
- LEVICK, Barbara, *Claudius*, Yale 1990.
- LEVICK, Barbara, *Drusus Caesar and the adoptions of AD 4*, *Latomus* 25, 1966, č. 2, s. 227-244.
- LEVICK, Barbara, *Imperial Control of the Elections under the Early Principate: Commendatio, Suffragatio, and „Nominatio,“* *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 16, 1967, č. 2, s. 207-230.
- LEVICK, Barbara, *The Government of the Roman Empire: A Sourcebook*, London 2000.
- LEVICK, Barbara, *Tiberius the Politician*, London 1999.
- LINTOTT, Andrew, *Romans in the Age of Augustus*, Sussex 2010.
- MACKIE, Nicola K., *Augustan Colonies in Mauretania*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 32, 1893, č. 3, s. 332-358.
- MAGIE, David, *The Mission of Agrippa to the Orient in 23 B. C.*, *Classical Philology* 3, 1908, č. 2, s. 145-152.
- MASSARO, Vin, MONTGOMERY, Iain, *Gaius – Mad, Bad, Ill, or all Three?*, *Latomus* 37, 1978, č. 4, s. 894-909.
- MCKECHNIE, Paul, *Cassius Dio's Speech of Agrippa: A Realistic Alternative to Imperial Government?*, *Greece & Rome* 28, 1981, č. 2, s. 150–155.
- MILLAR, Fergus, *A Study of Cassius Dio*, Oxford 1964.

- MILLAR, Fergus, *The Emperor, the Senate and the Provinces*, *The Journal of Roman Studies* 46, 1966, č. 1-2, s. 156-166.
- NICOLS, John, *Antonia and Sejanus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 24, 1975, č. 1, s. 48-58.
- NORWOOD, Frances, *The Riddle of Ovid's Relegation*, *Classical Philology* 58, 1963, č. 3, s. 150-163.
- PETTINGER, Andrew, *The Republic in Danger: Drusus Libo and the Succession of Tiberius*, Oxford 2012.
- PHILLIPS, Darryl A., *The Conspiracy of Egnatius Rufus and the Election Suffect Consuls under Augustus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46, 1997, č. 1, s. 103-112.
- PHILLIPS, Darryl, *Potestas and Auctoritas: Augustus and Elections 27-17 B.C.*, *Studies in Latin Literature and Roman History* 16, 2012, s. 134-150.
- PHILLIPS, E. J., *The Emperor Gaius' Abortive Invasion of Britain*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 19, 1970, č. 3, s. 369-374.
- RAAFLAUB, Kurt, TOHER, Mark (edd.), *Between republic and empire: interpretations of Augustus and his principate*, California 1993.
- RAMAGE, Edwin S., *Denigration of Predecessor under Claudius, Galba and Vespasian*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 32, 1983, č. 2, s. 201-214.
- REINHOLD, Meyer, *From Republic to Principate: An Historical Commentary on Cassius Dio's Roman History Books 49-52 (36-29 B.C.)*, Atlanta 1988.
- RICHARDSON, John, *Roman provincial administration, 227 BC to AD 117*, Bristol 2001.
- ROPER, Theresa K., *Nero, Seneca and Tigellinus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 28, 1979, č. 3, s. 346-357.
- ROWE, Gregory, *Reconsidering the Auctoritas of Augustus*, *Journal of Roman Studies* 103, 2013, s. 1-15.
- SALMON, Edward Togo, *The Evolution of Augustus' Principate*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 5, 1956, s. 456-478.
- SCULLARD, Howard Hayes, *From the Gracchi to Nero: A History of Rome from 133 B.C. to A.D. 68*, London 1982.
- SEAGER, Robin, *Tiberius*, Oxford 2005.
- SHELACH, Jameson, *22 or 23?*, *Historia: Zeitschrift für Alte*

- Geschichte 18, 1969, č. 2, s. 204-229.
- SHERWIN-WHITE, Adrian Nicolas, *Philo and Aviliras Flaccus: A Conundrum*, Latomus 31, 1972, č. 3, s. 820-828.
- SHOTTER, David, *Augustus Caesar*, London 2005.
- SHOTTER, David, *Cnaeus Calpurnius Piso, Legate of Syria*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 23, 1974, č. 2, s. 229-245.
- SHOTTER, David, *Nero*, New York 2005.
- SHOTTER, David, *The Trial of M. Scribonius Libo Drusus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 21, 1972, č. 1, s. 88-98.
- SHOTTER, David, *Tiberius and Asinius Gallus*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20, 1971, č. 4, s. 443-457.
- SHOTTER, David, *Tiberius Caesar*, New York 2004.
- SOUTHERN, Patricia, *Augustus*, New York 2014².
- STOCKTON, David, *Primus and Murena*, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 14, 1965, č. 1, s. 18-40.
- STRAUSS, Barry S., *Ten Caesars. Roman Emperors from Augustus to Constantine*, Cornell 2019.
- SUMI, Geoffrey, *Ceremony and Power: Performing Politics in Rome between Republic and Empire*, Michigan 2005.
- SYME, Ronald, *The Augustan Aristocracy*, Oxford 1986.
- SYME, Ronald, *The Roman Revolution*, London 1960.
- TUPLIN, Christopher, *The False Drusus of A.D. 31 and the Fall of Sejanus*, Latomus 46, 1987, č. 4, s. 781-805.
- WINTERLING, Aloys, *Caligula: A Biography*, London 2011.
- ZANKER, Paul, *The Power of Images in the Age of Augustus*, Michigan 1989.